

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO ZA ROK 2014

Kraków 2015

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wydawca:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
ul. Piastowska 32
30-070 Kraków
www.rops.krakow.pl

Realizacja badania:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w ramach projektu „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I”

Opracowanie:

Małgorzata Szlązak
Iwona Banasiewicz
Aleksandra Chudy
Karolina Fiut
Anna Kiedrowska
Urszula Pawlicka
Aleksandra Piąt

**Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonane z podaniem źródła.
Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.**

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej, projekt Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie, oddaje w Państwa ręce po raz kolejny raport, który przedstawia analizę wybranych danych statystycznych opisujących sektor małopolskiej pomocy społecznej i jego otoczenie na tle sytuacji społecznej i demograficznej regionu.

*Zespół
Małopolskiego Obserwatorium Polityki Społecznej*

Małopolska

ROPS
KRAKÓW
REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ

Małopolskie
Obserwatoria
Rozwoju Regionalnego

Spis treści:

I	WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW	5
II	WPROWADZENIE	6
	II.1 Wstęp.....	6
	II.2 Uwarunkowania prawne sporządzania „Oceny zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego”. Adresaci „Oceny”	6
III	PROCES GROMADZENIA INFORMACJI I ŹRÓDŁA DANYCH WYKORZYSTANYCH W „OCENIE ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO ZA ROK 2014”	8
	III.1 Dane wykorzystane w „Ocenie zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2014”	9
IV	KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO ZA ROK 2014	11
V	WYBRANE ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO – DEMOGRAFICZNEJ	26
	V.1 Ludność.....	26
	V.2 Wskaźniki ubóstwa w regionie	33
	V.3 Bezrobocie w Małopolsce	36
	V.4 Osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy	40
VI	OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY.....	43
VII	ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ ORAZ JEJ OTOCZENIA.....	62
	VII.1 Kadra pomocy społecznej.....	62
	VII.2 Infrastruktura wsparcia mieszkańców.....	69
	VII.3 Współpraca z organizacjami pozarządowymi	96
	VII.4 Wybrane nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej.....	99
VIII	OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO – KARTA WOJEWÓDZKA.....	104
	SŁOWNICZEK:.....	106
	SPIS MAP:	125
	SPIS WYKRESÓW:.....	126
	SPIS TABEL:	127

I WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

CIS	Centrum Integracji Społecznej
DDP	Dzienny Dom Pomocy
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IRSS	Instytut Rozwoju Służb Społecznych
JSP	Jednostka Specjalistycznego Poradnictwa
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPS	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Powiatu Grodzkiego
MUW	Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie
OIK	Ośrodek Interwencji Kryzysowej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PO KL (Program)	Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007 - 2013
POW	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PWD	Placówka Wsparcia Dziennego
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie
ZAZ	Zakład Aktywizacji Zawodowej
ZPCh	Zakład Pracy Chronionej

II WPROWADZENIE

II.1 Wstęp

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie w ramach projektu systemowego Województwa Małopolskiego o charakterze informacyjno-badawczym „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej”¹ przygotował raport pn: „Ocena zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2014”. Raport jest podsumowaniem realizacji czwartej edycji „Oceny zasobów pomocy społecznej” i stanowi wypełnienie zapisów *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*². Podobnie jak w latach poprzednich opracowanie obrazuje sektor małopolskiej pomocy społecznej oraz jego otoczenie na tle sytuacji społecznej i demograficznej regionu, z uwzględnieniem kwestii i problemów społecznych wynikających z Programu Strategicznego „Włączenie Społeczne”. Raport zawiera również rekomendacje płynące z analizy zebranego materiału.

II.2 Uwarunkowania prawne sporządzania „Oceny zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego”. Adresaci „Oceny”

Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej gminy, powiaty i samorzady województw od roku 2012 przygotowują „ocenę zasobów pomocy społecznej”. „Ocena” powinna powstać w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej. W świetle wymagań ustawy „zasoby” obejmować mają w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej, a „ocena” natomiast osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy. Ocena wraz z rekomendacjami – wg ustawodawcy – jest podstawą do planowania budżetu na rok następny. Jednocześnie Ustawa o pomocy społecznej zobowiązuje zarządy województw do przedstawiania „oceny” co roku, do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa³. Do zadań samorządu województwa należy także przekazanie „oceny” właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku, który to dokonuje analizy stanu i skuteczności pomocy społecznej w oparciu o ocenę zasobów pomocy społecznej przyjętą przez samorząd województwa⁴.

Samorząd województwa sporządza ocenę na podstawie ocen przygotowanych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, z uwzględnieniem kwestii i problemów społecznych wynikających z przyjętej

¹ Projekt realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytetu VII Promocja integracji społecznej, Działania 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałania 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Obserwatorium Polityki Społecznej to jeden z czterech projektów o takim charakterze wdrażanych w Małopolsce. By zapewnić jak najszerszy wachlarz informacji istotnych dla rozwoju regionu Małopolskie Obserwatoria specjalizują się w czterech różnych obszarach - gospodarka, rozwój regionalny, rynek pracy i polityka społeczna.

² *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 r. poz. 163 ze zm.).

³ Art. 16a *Ustawy o pomocy społecznej*.

⁴ Art. 22 pkt. 11 *Ustawy o pomocy społecznej*.

strategii⁵. Wspomniany powyżej Program Strategiczny „Włączenie Społeczne”, do którego zawartości odnosi się niniejsze opracowanie, koncentruje się wokół pięciu priorytetów:

1. Wsparcie działań wzmacniających rozwój przedsiębiorczości społecznej
2. Wdrożenie systemowych form wsparcia na rzecz dzieci zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz przeciwdziałania i zwalczania dysfunkcji w rodzinie
3. Integracja działań na rzecz wyrównywania szans osób niepełnosprawnych
4. Wdrożenie regionalnej strategii działań w kontekście starzenia się społeczeństwa
5. Wspieranie integrującej polityki społecznej regionu

Priorytety 1. i 5. ze względu na swoją przekrojową naturę mają charakter inicjatyw wspierających główny nurt programu, czyniąc priorytetowymi adresatami projektowanych przedsięwzięć trzy podstawowe grupy: rodzinę i dziecko, osoby niepełnosprawne i seniorów.

⁵ Art. 21 pkt 8 *Ustawy o pomocy społecznej*.

III PROCES GROMADZENIA INFORMACJI I ŹRÓDŁA DANYCH WYKORZYSTANYCH W „OCENIE ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO ZA ROK 2014”

2014 rok jest już czwartym rokiem funkcjonowania jednolitego dla całego kraju (gmin, powiatów, województw) systemu zbierania danych za pośrednictwem formularza oceny zasobów pomocy społecznej⁶. Narzędzie po raz kolejny zostało zmodyfikowane oraz uzupełnione o dodatkowe obszary⁷. Nadal jednak nie uniknięto niejednoznacznych zapisów w formularzu lub pewnych braków, które utrudniły proces zbierania danych i wymagały dodatkowych uzgodnień i wyjaśnień na poziomie regionalnym.

Jak co roku dołożono wielu starań, aby rzetelnie przygotować ocenę zasobów pomocy społecznej oraz wykorzystać dane zgromadzone za pomocą ogólnopolskiego narzędzia. Zorganizowano regionalną konferencję mającą na celu wypracowanie jednolitych zasad wypełniania formularza. Aktywnie uczestniczono w opracowywaniu ogólnopolskiej instrukcji wypełniania formularza oraz reguł walidacyjnych. Dodatkowo opracowano regionalne, obszerne wyjaśnienia poszczególnych zapisów w formularzu, wystosowane następnie do małopolskich jednostek pomocy społecznej biorących udział w badaniu oraz przygotowano nadprogramowe regionalne reguły walidacyjne do formularza. Ponadto pracownicy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie prowadzili konsultacje telefoniczne z pracownikami małopolskich jednostek pomocy społecznej w zakresie wypełniania formularza w internetowym systemie CAS (Centralna Aplikacja Statystyczna), za pomocą którego był on obsługiwany.

⁶ Formularz został przygotowany przez Instytut Rozwoju Służb Społecznych (IRSS) w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji”, koordynowanego przez Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (Działanie 1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 „Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej”).

⁷ Modyfikacje narzędzia zostały opracowane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Departament Pomocy i Integracji Społecznej, gdyż narzędzie zostało przekazane do MPIPS po zakończeniu projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji”.

III.1 Dane wykorzystane w „Ocenie zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2014”

Ustawowy termin zakończenia sporządzania „oceny zasobów pomocy społecznej” przez gminy i powiaty regionu to 30 kwietnia, jednak wskazane w poprzednim rozdziale trudności spowodowały, iż na poziomie samorządu województwa sprawozdania z jednostek pomocy społecznej udało się zgromadzić ostatecznie w dniu 19 maja 2015 r. Do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie odpowiedni formularz za pomocą systemu CAS – jak w latach poprzednich – przekazało 200 z 201 jednostek, w tym:

- 179 gmin (ośrodki pomocy społecznej) – wszystkie funkcjonujące w Małopolsce;
- 2 miasta na prawach powiatów (miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich) z 3 funkcjonujących w województwie⁸;
- 19 powiatów (powiatowe centra pomocy rodzinie) – wszystkie funkcjonujące w regionie.

Zgodnie z założeniem podstawą „Oceny zasobów pomocy społecznej” mają być formularze przekazane przez gminy i powiaty w internetowym systemie CAS. Jednak w celu zaprezentowania pełnego obrazu sytuacji społeczno-demograficznej regionu i kondycji sektora zdecydowano:

- brakujące dane dla Krakowa pozyskać z dostępnych źródeł (głównie ze sprawozdania MPIPS-03 oraz *Oceny zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*⁹);
- dane pozyskane w formularzu OZPS, ale budzące duże wątpliwości zastąpić oficjalną statystyką;
- dane, które nie były zbierane poprzez formularz OZPS pozyskać z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), Wojewódzkiego Urzędu Pracy Krakowie (WUP), sprawozdania MPIPS-03 i innych źródeł.

Ostatecznie wykorzystano dane z następujących źródeł:

- z formularzy przesłanych przez gminy i powiaty poprzez system CAS;
- z *Oceny zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014* (dokumentu sporządzonego przez gminę Kraków wg własnej koncepcji), dodatkowych informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie oraz danych automatycznie zaciągniętych w formularzu OZPS w systemie CAS dla Krakowa;
- ze statystyki publicznej – GUS, w tym z Banku Danych Lokalnych (BDL);
- ze sprawozdań MPIPS-03 (sprawozdania roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach);
- ze *Sprawozdania z wykonania zadań w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej*;
- z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie (rejestry, bazy danych);

⁸ Z wyłączeniem miasta Kraków – Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Krakowie.

⁹ *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015. Raport jest dostępny na stronie internetowej MOPS w Krakowie (www.mops.krakow.pl).

- z Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie;
- z Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku;
- z Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie, w tym „Małopolskiego Obserwatorium Polityki Społecznej”;
- z innych źródeł danych dotyczących zasobów instytucjonalnych.

W raporcie zostały zaprezentowane głównie dane dla roku 2014, tj. tzw. „roku oceny”, czyli za ostatni zamknięty okres sprawozdawczy (tam, gdzie pozwalała na to dostępność danych). W pozostałych przypadkach – z konieczności, spełniając wymagania ustawodawcy, co do terminu publikacji regionalnej „Oceny zasobów pomocy społecznej”, czy też ze względu na wartość danych – prezentowane są statystyki najnowsze z dostępnych (a więc niektóre z 2013 r. i z 2015 r.), zestawiane w miarę możliwości z analizą trendów w ostatnich latach, by zobrazować dynamikę danego zjawiska czy problemu.

Należy dodać, że w aktualnym formularzu „Oceny” nastąpiła zmiana niektórych definicji i wytycznych w stosunku do ubiegłego roku. Dlatego porównanie danych z wynikami uzyskanymi w ubiegłorocznym badaniu przedstawiono tylko tam, gdzie to było możliwe.

IV KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO ZA ROK 2014

WNIOSKI

1. W 2014 r. województwo małopolskie zamieszkiwało 3 368 336 osób. W 2014 roku w naszym regionie zaobserwowano - **podobnie jak w roku poprzednim - wzrost liczby ludności** (o 7,8 tys. w stosunku do roku 2013). W skali kraju Małopolska zajmuje niezmiennie IV miejsce pod względem liczby ludności (po województwach: mazowieckim, śląskim i wielkopolskim). **Nasz region jest jednym z czterech województw, w których zaobserwowano wzrost liczby ludności** (druga lokata pod względem wzrostu ludności, po Mazowszu).
2. **Nadal ponad połowa Małopolan to ludność terenów wiejskich** - 51,4% w roku 2014 tj. o 0,1 p.p. więcej niż rok wcześniej, i o **0,3 p.p. więcej niż dwa lata temu**. Jest to sytuacja odmienna niż przeciętnie w kraju – w Polsce odsetek ludności zamieszkującej tereny wiejskie wyniósł w 2014 r. 39,7% (w roku poprzednim 39,6%).
3. Struktura wiekowa ludności Małopolski uległa dalszym przeobrażeniom - zmniejsza się odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa się odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. **Pomiędzy rokiem 2013 a 2014 odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym wzrósł z 17,7 do 18,2%** (Polska z 18,4% na 19,0%), **a odsetek dzieci i młodzieży zmniejszył się z 19,2% do 19,0%** (Polska z 18,2% na 18,0%). Jednocześnie wciąż odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym jest niższy, a odsetek dzieci i młodzieży - wyższy w stosunku do średniej ogólnopolskiej.
4. **Jak wynika z prognoz** demograficznych (zaktualizowanych o wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011), struktura wiekowa województwa małopolskiego będzie ulegała dalszym niekorzystnym przeobrażeniom. Przede wszystkim zwiększy się udział najstarszych grup wiekowych w populacji województwa. Odsetek mieszkańców Małopolski powyżej 65 roku życia wzrośnie z 14,5% w roku 2013 do ponad 17,6% w roku 2020. Tendencja ta jest analogiczna do prognoz dla Polski, z tą różnicą, iż w skali kraju prognozuje się jeszcze większy udział osób po 65 roku życia – o ile w 2013 r. wynosił on 14,7%, to przewiduje się, iż w 2020 r. osiągnie już poziom 18,9%. Zmiany w dalszej perspektywie – roku **2035**, będą jeszcze głębsze. W ich wyniku **udział osób w wieku poprodukcyjnym w populacji wzrośnie z obecnych 17,7% do ponad 21,4%** (uwzględniając podwyższony wiek emerytalny). Prawie co czwarty z mieszkańców będzie zatem seniorem. **Co ósmy mieszkaniec przekroczy w 2035 roku 75 rok życia**.
5. Warto przypomnieć, że według wyników ostatniego spisu powszechnego w 2011 roku (nadal najnowsze dostępne dane z tego zakresu) w Małopolsce mieszkało **705,5 tys. rodzin posiadających dzieci**. Wśród ogółu tych rodzin **474,9 tys. to rodziny z dziećmi do 24 lat**

na utrzymaniu (67%), a 230,6 tys. – rodziny bez dzieci w tym wieku (33%). We wszystkich rodzinach odnotowano **815 tys. dzieci do lat 24 będących na utrzymaniu**.

Według danych spisowych **Małopolska jest drugim województwem w kraju pod względem odsetka i liczby rodzin wielodzietnych** (po Podkarpaciu ze wskaźnikiem 16,3% i Mazowszu z liczbą 82 tys. rodzin). **14,7% rodzin z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu to rodziny posiadające co najmniej troje dzieci (3+) – 69,7 tys. rodzin**. W skali kraju rodziny z trojgiem i więcej dzieci stanowią 11,5% wszystkich rodzin z dziećmi. W Małopolsce w rodzinach z trojgiem lub więcej dzieci żyje **238,4 tys. dzieci – 29,3% ogółu dzieci do lat 24 będących na utrzymaniu**.

Wśród rodzin posiadających co najmniej troje dzieci znajduje się **19,5 tys. rodzin z czworgiem i więcej dzieci (4+) – 4,1% wszystkich rodzin z dziećmi na utrzymaniu**. Żyje w nich 87,8 tys. dzieci (10,8% ogółu dzieci do lat 24 na utrzymaniu).

Powiaty limanowski i nowosądecki charakteryzują się najwyższym udziałem rodzin 3+ w ogóle rodzin z dziećmi – odpowiednio 27,7% i 25,1%. Najniższy udział rodzin z trójką i większą liczbą dzieci odnotowano w Krakowie – 7% oraz powiatach północno-zachodniej części regionu – chrzanowskim (7,8%) olkuskim (8,5%) i oświęcimskim (9%) oraz mieście Tarnów (8,7%). Jednocześnie największa liczba rodzin 3+ zamieszkuje w powiecie nowosądeckim (8,1 tys.) oraz w Krakowie (6,6 tys.).

W ciągu dekady liczba rodzin 3+ spadła o 36,4 tys., czyli o 34,4 p.p.: ze 106,1 tys. do 69,7 tys. Liczba rodzin z dziećmi spadła o 33,2 tys., czyli tylko o 6,5 p.p. (z 508,1 tys., do 474,9 tys.). Jednocześnie nastąpił **wzrost liczby rodzin z jednym dzieckiem**. W 2002 roku rodziny z jednym dzieckiem stanowiły 43,4% wszystkich rodzin z dziećmi, natomiast w 2011 roku już 49,2%. Z kolei **udział rodzin z dwojgiem dzieci pozostał prawie na niezmiennym poziomie**.

Dzieci w wieku 7-14 lat stanowią 41,3% wszystkich dzieci wychowujących się w rodzinach 3+ w Małopolsce. Niemal **co piąte dziecko w rodzinach 3+ jest już pełnoletnie**.

6. Na przypomnienie zasługuje też fakt, że **wyniki ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań zweryfikowały liczbę osób niepełnosprawnych w województwie** (nadal najnowsze dostępne dane z tego zakresu). **W ciągu dekady** (wyniki spisów powszechnych z 2002 r. i 2011 r.) **odsetek osób niepełnosprawnych w Małopolsce zmniejszył się z 18,2% w 2002 roku do 11,8%** (394 309 osób) w 2011 roku. Wskaźnik ten jest niższy niż średnia dla kraju o 0,4%. Taki wynik plasuje nasz region na 12 pozycji w Polsce. **Mniejszy odsetek osób niepełnosprawnych odnotowano tylko w 4 województwach: mazowieckim, opolskim, podlaskim i podkarpackim**.

Niepełnosprawni prawnie stanowili 8,5% ludności (283 775 osób). Powiatami o najwyższym odsetku osób niepełnosprawnych prawnie były: Tarnów (11,6%), powiat gorlicki (11,1%), Nowy Sącz (10,9%), Kraków (10,8%) i powiat krakowski (9,7%). Natomiast najniższy odsetek tych osób

odnotowano w powiatach: tatrzańskim (5,6%), nowotarskim (5,6%), dąbrowskim (6,0%), tarnowskim (6,3%) i wadowickim (6,3%). Wśród osób niepełnosprawnych prawnie w Małopolsce w 2011 roku **osoby z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności stanowiły 33%, osoby z orzeczonym umiarkowanym stopniem niepełnosprawności stanowiły 39%**, a z lekkim – 21%. Wśród ogółu osób niepełnosprawnych prawnie **osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 51,2%, kobiety - 55,7%, a zamieszkali w miastach 57,2%**.

7. Do roku 2013 Małopolskę charakteryzowały **wartości trzech wskaźników zagrożenia ubóstwem korzystniejsze niż średnia krajowa**, choć dynamika tych zmian w naszym regionie i w Polsce jest porównywalna. Na przestrzeni lat 2007 - 2013 odsetek Małopolan żyjących poniżej minimum egzystencji, po spadku w 2008 r., pozostawał na podobnym poziomie do 2011 r., kiedy zaobserwowano jego wzrost, następnie zanotowano kolejny nieznaczny spadek pomiędzy rokiem 2012 a 2013, choć nie do poziomu z roku 2008. Zmniejszyła się natomiast w tym okresie skala ubóstwa relatywnego, a skala ubóstwa ustawowego w Małopolsce cyklicznie malała do roku 2011, po którym podwyższono kryterium dochodowe uprawniające do korzystania ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. Dane za rok 2014 nie zostały jeszcze opublikowane.
8. Pomiędzy rokiem 2013 a 2014 zaobserwowano **spadek liczby mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej**. W województwie małopolskim w roku 2014 taką pomocą objęto ponad 80,2 tysięcy rodzin (o 891 rodzin mniej niż rok wcześniej), a tym samym prawie 230 tysięcy osób w tych rodzinach (**spadek o ponad 4,7 tys. osób**). Udział korzystających ze świadczeń pomocy społecznej **w stosunku do ludności regionu** wyniósł **6,8%** (o 0,2 p.p. mniej niż rok wcześniej) i jest niższy o 1,2 p.p. od średniej dla kraju. **Najkorzystniejsza sytuacja** pod tym względem ponownie miała miejsce **w Krakowie** (nadal 3,5% ogółu mieszkańców) oraz w ponownie powiecie krakowskim ziemskim (4,3%, przed rokiem 4,4%), wielickim (4,6%) i olkuskim (4,9%). Natomiast **najmniej korzystnymi wskaźnikami charakteryzowały się po raz kolejny powiaty: gorlicki** (13,5%, przed rokiem 13,2%), **nowosądecki** (13,4%, przed rokiem 14,3%) i **limanowski** (13,0%, w porównaniu do 13,3% w roku 2013) oraz **dąbrowski** (11,6%, spadek o 2,3 p.p.). Ze świadczeń pomocy społecznej w 2014 r. skorzystało **14,8 tys.** (w 2013 r. 14,7 tys.) rodzin z trójką i większą liczbą dzieci (rodziny 3+). Rodziny takie stanowiły ponad jedną trzecią ogółu rodzin z dziećmi objętych świadczeniami pomocy społecznej.
9. Swoistymi wskaźnikami zamożności mieszkańców mogą być także dane na temat osób objętych dodatkami mieszkaniowymi, pomocą materialną dla uczniów czy dożywianych dzieci i młodzieży. **Wsparciem w postaci dodatków mieszkaniowych objęto w 2014 r. 113 794 małopolskich gospodarstw domowych**. Najwięcej gospodarstw domowych otrzymało takie świadczenie w Krakowie (86 081 gospodarstw domowych), w powiecie wadowickim (6 038 gospodarstw

domowych) oraz w Tarnowie (4 551 gospodarstw domowych). Natomiast najmniej gospodarstw korzystało z dodatków mieszkaniowych w powiatach: wielickim (165 gospodarstw domowych), brzeskim (173 gospodarstwa domowe) i myślenickim (183 gospodarstwa domowe).

Pomoc materialna dla uczniów w formie stypendiów socjalnych i zasiłków szkolnych, **była oferowana w 2014 r. ponad 84 tys. dzieci i młodzieży, rok wcześniej objęły one grupę ponad 87 tys. uczniów.** Grupa osób otrzymujących takie wsparcie stanowiła **12,1% Małopolan w wieku od 7 do 24 lat.** Największy odsetek dzieci i młodzieży otrzymywał stypendia socjalne, bądź zasiłki szkolne w powiatach: ponownie limanowskim (26,4%) i wadowickim (25,9%), najmniejszy zaś po raz kolejny – w Krakowie (2,6%) oraz powiatach: oświęcimskim (4,2%), olkuskim (4,8%) i chrzanowskim (4,9%).

Z darmowych posiłków w 2014 r. skorzystało prawie 55,3 tys. najmłodszych (8,1% ogółu mieszkańców do 18 r.ż.) **czyli o ponad 2 tysiące mniej niż w roku 2013.** Rok wcześniej dożywianiem objęto ponad 57,3 dzieci z Małopolski. Największy odsetek korzystających z tego rodzaju świadczeń można było zaobserwować ponownie w powiatach: dąbrowskim (17,3%), gorlickim (16,9%), nowosądeckim (15,5%) i limanowskim (15,7%). Najmniejszy zaś (jak przed rokiem) – w Krakowie (4%).

10. Czynnikiem znacznie wpływającym na zasięg ubóstwa skrajnego jest bezrobocie. **Stopa bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce** na koniec 2014 r. **wyniosła 9,9%** (o 1,6 p. p. mniej niż w roku poprzednim). W bieżącym roku zarówno w Małopolsce, jak i w Polsce, **pierwszy raz od ostatnich sześciu lat, wskaźnik ten zmalał w stosunku do poprzedniego roku.** W całym kraju stopa bezrobocia wyniosła 11,5% (o 1,9 p.p. mniej niż w roku poprzednim). Małopolska usytuowała się, podobnie jak w latach poprzednich, na czwartym miejscu wśród województw (po Wielkopolsce, Mazowszu i Śląsku).

W 2014 r. w każdym powiecie regionu stopa bezrobocia zmalała w stosunku do poprzedniego roku, a największy spadek zanotowano w powiecie dąbrowskim (o 3,2 p.p.), myślenickim (o 2,8 p. p.), nowosądeckim, wielickim oraz chrzanowskim (po 2,7 p. p.). Nie zmienia to jednak faktu, iż bezrobocie w Małopolsce jest zróżnicowane terytorialnie. Podobnie jak w latach poprzednich najniższa stopa bezrobocia pod koniec 2014 r. była w dużych miastach regionu: w Krakowie (5,2%), Tarnowie (9,6%) i Nowym Sączu (8,9%) oraz powiatach: krakowskim (8,5%), bocheńskim (9,5%), miechowskim (9,5%) i wielickim (9,7%). Z kolei najwyższa stopa bezrobocia w roku 2014, podobnie jak i w poprzednich latach, wystąpiła w powiatach: dąbrowskim (17,1%), limanowskim (16%) i nowosądeckim (14,9%). Mimo powszechnego spadku stopy bezrobocia, **różnica między powiatami o najwyższej (powiat dąbrowski) i najniższej stopie bezrobocia (miasto Kraków) w 2014 r. wynosiła 11,9 p. p. (o 2,7 p. p. więcej niż rok wcześniej).**

11. Zagrożenie ubóstwem skrajnym wzrasta wraz ze wzrostem liczby osób bezrobotnych w gospodarstwie domowym. **„Bezrobocie rodzinne”** czyli sytuacja, w której dwóch lub więcej członków rodziny jest zarejestrowanych jako osoba bezrobotna na koniec 2013 r. dotyczyła **20 492 gospodarstw (tj. 45 835 osób), czyli 27,9% zarejestrowanych bezrobotnych**. Oznacza to, że w tym roku więcej niż co czwarty bezrobotny zamieszkiwał gospodarstwo domowe, w którym dwie lub więcej osób pozostawało „na bezrobociu”. Rok wcześniej bezrobocie rodzinne dotyczyło 17 691 gospodarstw domowych czyli 24,6% zarejestrowanych bezrobotnych – **wzrost o 3,3 p.p.** Należy dodać, iż **najwyższy udział osób bezrobotnych, których dotyczy zjawisko „bezrobocia rodzinnego” odnotowano ponownie w powiatach: limanowskim (aż 60,5%), dąbrowskim (45%) i nowosądeckim (37,9%)**. Jednocześnie są to powiaty o najwyższej stopie bezrobocia rejestrowanego (zarówno w 2013 r. jak i 2014 r.). Najniższy odsetek bezrobotnych, których dotyczyło zjawisko „bezrobocia rodzinnego” odnotowano w Krakowie (11,7%) oraz w powiatach: krakowskim (19,2%), miechowskim (19,6%) oraz chrzanowskim (20,7%).

Bezrobocie rodzinne w największym stopniu dotyczyło osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (32,1%) oraz gimnazjalnym i niższym (24,%). Jednocześnie **zdecydowana większość osób, których dotyczył ten problem to osoby młode – osoby w wieku 18-24 lata stanowiły 28,3 %, a kolejne 28,4% osoby w wieku 25-34 lata.**

12. W 2014 roku **udział osób długotrwale bezrobotnych wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w Małopolsce wyniósł 55,6% - o 4,1 p.p. więcej niż rok wcześniej**. Najniższym udziałem osób długotrwale bezrobotnych w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych charakteryzowały się powiaty: wielicki (47,5%), suski (48,7%), myślenicki (49,3%) krakowski (50,2%), oraz Kraków (53,3%). **Najwyższy odsetek osób długotrwale bezrobotnych utrzymywał się natomiast w powiatach: dąbrowskim (68,3%, wzrost o 6,1 p.p.), limanowskim (62,7%, wzrost o 1,9 p.p.), tatrzańskim (62,1%), proszowickim (60,9%) oraz olkuskim (59,4%)**.

Warto zauważyć, iż w 2014 r. **liczba osób długotrwale bezrobotnych po raz pierwszy od 2009 roku obniżyła się w stosunku do roku poprzedniego o 7 367 osób**.

13. W 2014 r. **osoby z niepełnosprawnością stanowiły w Małopolsce 5,9% wszystkich osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, o 0,8 p.p. więcej niż przed rokiem**. W skali kraju odsetek ten wynosił 6,0% (o 0,6 p.p. więcej niż w roku 2013). **Największy udział osób niepełnosprawnych wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych odnotowano ponownie w: Tarnowie – 12,9% (691 osób), w Nowym Sączu – 8,7% (346 osób) i powiecie gorlickim – 8,7% (503 osób) oraz w Krakowie – 8,5% (1 860 osób)**. Natomiast najmniejszy odsetek osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędach pracy w ogóle bezrobotnych

w 2014 r. zanotowano (po raz kolejny) w powiatach: tatrzańskim – 2,2% (81 osób), limanowskim – 2,6% (231 osób), dąbrowskim – 2,6% (109 osób) oraz proszowickim – 3% (62 osoby).

14. Charakterystyka terytorialna związana z odsetkiem mieszkańców otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej w Małopolsce w poprzednich latach była zbliżona do terytorialnego zróżnicowania stopy bezrobocia. W 2014 roku także można zaobserwować pewną ogólną zależność odnoszącą się do różnic pomiędzy północno-zachodnią częścią regionu charakteryzującą się korzystniejszymi wskaźnikami w tym względzie, a wschodnią jego częścią, w której obserwujemy mniej korzystne wartości. Jednak nastąpiła pewna zmiana – nie można wskazać jednoznacznej korelacji między tymi dwoma pomiarami. **Jedynie w Krakowie w 2014 roku była najniższa w regionie zarówno stopa bezrobocia (5,2%, przy średniej dla województwa 9,9%), jak i udział klientów pomocy społecznej w populacji miasta.**
15. Pomiędzy rokiem 2013 a 2014 nastąpił **widoczny spadek** odsetka klientów pomocy społecznej, którzy otrzymali wsparcie **z powodu ubóstwa (o 2,7 p.p.) i bezrobocia (2,2 p.p.)**. Podobną zmianę, choć nie tak dużą, można zaobserwować w przypadku odsetka osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na przestankę: **bezradność w spawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego**. Jednocześnie obserwowany jest niewielki wzrost odsetka klientów pomocy społecznej, którzy otrzymali wsparcie z tytułu niepełnosprawności i długotrwałej choroby.
16. **Świadczenia pieniężne w 2014 r. dotyczyły (podobnie jak przed rokiem) średnio 74% ludności objętej pomocą społeczną.** Tylko nieco rzadziej przyznawane były świadczenia niepieniężne – przeciętnie ponad 63,8% ludności objętej pomocą społeczną było ich beneficjentami (w roku 2013 podobnie – 64,5%).
17. W 2014 r. regionie łącznie zatrudnionych było **1 705 pracowników socjalnych** (przed rokiem 1 701), a tym samym **na jednego takiego specjalistę przypadało przeciętnie 1 976 mieszkańców Małopolski**. Nadal jednak nie wszystkie gminy regionu spełniały ten ustawowy wymóg zatrudnienia pracowników socjalnych (1/2000 mieszkańców, nie mniej niż 3). Wskaźnik ten lokuje nasz region na dwunastej pozycji w kraju (tj. w 11 województwach na jednego pracownika socjalnego przypadała mniejsza liczba mieszkańców niż w Małopolsce). Spełniony był natomiast drugi wskazany w ustawie wymóg (od 2015 r. do wyboru dla gmin) dotyczący zatrudniania pracowników socjalnych w OPS. Wg niego można zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących. W Małopolsce w 2014 r. **na jednego pracownika socjalnego przypadało 47 rodzin korzystających z pomocy**

- społecznej**, podczas gdy w kraju – 61 takich rodzin. Tym samym wartość tego wskaźnika lokuje nasz region na wysokiej drugiej pozycji (po województwie śląskim) w skali kraju.
18. **Przybyło pracowników socjalnych z wyższym wykształceniem oraz specjalizacją zawodową II stopnia.** W 2014 r. 64% pracowników socjalnych małopolskich ośrodków pomocy społecznej posiadało wyższe wykształcenie (w porównaniu do roku 2013 ze wskaźnikiem 63%), a 6% specjalizację zawodową II stopnia (wzrost w stosunku do roku ubiegłego o 2 p.p.).
 19. W 2014 r. małopolskie **ośrodki pomocy społecznej zawarły z klientami 9 268 kontraktów socjalnych**, a powiatowe centra pomocy rodzinie – 201 kontraktów, **które objęły łącznie 9 021 osób (4,2% świadczeniobiorców)**. Największy odsetek klientów objętych kontraktami w 2014 r. obserwujemy (podobnie jak w poprzednich latach) w północno-zachodniej części regionu (powiaty: chrzanowski – 9,9%, krakowski, wadowicki i wielicki – po 6,9%), natomiast najmniejszą część klientów, którym przyznano świadczenia, obejmuje się kontraktami w powiatach: limanowskim (1,4%) oraz w brzeskim, nowosądeckim (2,4%).
 20. **Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęto w 2014 r. 392 osoby, czyli o ponad 100 osób więcej niż przed rokiem.** Program był wdrażany w 6 gminach (miejsko-wiejskiej Brzeszcze p. oświęcimski, wiejskiej Klucze i Bukownie p. olkuski, miejsko-wiejskiej Skawina p. krakowski, wiejskiej Podegrodzie p. nowosądecki oraz wiejskiej Wieprz p. wadowicki) i 2 miastach na prawach powiatu: Krakowie i Nowym Sączu), a więc głównie w miejscach, w których funkcjonują nieliczne centra integracji społecznej, będące jednostkami zatrudnienia socjalnego.
 21. **Indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności objęto 89 klientów, o 30 osób więcej niż w 2013 r.,** w 3 ośrodkach pomocy społecznej w gminach: wiejskiej Klucze p. olkuski (5 programów) i miejsko-wiejskiej Brzeszcze p. oświęcimski (4 programy) i miejskiej Gorlice p. gorlicki (1 program) oraz w miastach na prawach powiatu: Krakowie (75 programów) i Tarnowie (4 programy).
 22. W celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może ona zostać objęta pomocą rodziny wspierającej, która pomaga w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Jednak **pomoc rodzin wspierających nie była oferowana małopolskim rodzinom objętym pomocą społeczną w Małopolsce w 2014 r.**
 23. **63 koordynatorów pieczy zastępczej** w ciągu całego 2014 r. **objęło opieką 2 340 małopolskich rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, a tym samym co najmniej 3 509 dzieci** przebywających w tych rodzinach.
 24. Rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka, na ich wniosek, mogą być także wspierane przez rodziny pomocowe. W przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez

rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka (pobyt w szpitalu, zdarzenie losowe, udział w szkoleniu, wypoczynek) piecza zastępcza nad dzieckiem może zostać powierzona właśnie rodzinie pomocowej.

W 2014 r. **starostowie podpisali umowy z 43 rodzinami pomocowymi** w 9 powiatach ziemskich i 3 grodzkich. Najwięcej takich rodzin oferowało swoje wsparcie w Krakowie (15 rodzin pomocowych) i powiecie olkuskim (9 rodzin pomocowych). Natomiast **w 10 małopolskich powiatach w 2014 r., nie było żadnej rodziny lub osoby, które pełniłyby takie funkcje.**

25. **Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w środowisku**, w tym usług specjalistycznych (zadanie własne gminy) wyniosła **5 996** osób - wartość większa do wykazanej przed rokiem jedynie o 183 osoby. Świadczone je głównie w Krakowie (objęto nimi 2 279 osób) i Tarnowie (538 osób) oraz w powiatach: chrzanowskim i oświęcimskim (odpowiednio: 397 i 279 osób objętych usługami opiekuńczymi). Natomiast najmniej mieszkańców skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: suskim (20 osób), dąbrowskim (33 osób) i proszowickim (57 osób). 37 małopolskich gmin nie organizowało usług opiekuńczych.
26. **Interwencją kryzysową gmin objęto w 2014 r. ponad 1,4 tys. rodzin i prawie 4,1 tys. osób w tych rodzinach (o 56 rodzin mniej niż przed rokiem)**, co stanowi **1,8%** ogółu ludności objętej świadczeniami z pomocy społecznej, a 0,12% mieszkańców regionu.
27. W 2014 r. w województwie małopolskim **funkcjonowało 12 ośrodków interwencji kryzysowej** – w 9 powiatach i 3 miastach na prawach powiatu. **Łącznie oferowały one 106 miejsc schronienia, tj. o 73 mniej niż przed rokiem, ale z ich pomocy skorzystało w ciągu 2014 roku 10 086 osób, czyli 1 127 więcej niż w 2013 r.** (w tym 4 385 osób w Krakowie). Mieszkańcy 10 powiatów na swoim terenie nie mieli dostępu do usług ośrodka interwencji kryzysowej – powiaty: brzeski, dąbrowski, gorlicki, krakowski, limanowski, miechowski, nowosądecki, olkuski, proszowicki i wielicki. Jednocześnie wykazano potrzebę uruchomienia 3 tego typu placówek (jednej w powiecie miechowskim i 2 w proszowickim, w tym jednej w gminie Proszowice), a w roku 2016 kolejnych dwóch (w powiatach: olkuskim i wielickim).
28. Dla roku 2014 wykazano w województwie małopolskim **124 placówki wsparcia dziennego** z łączną liczbą **5 128 miejsc**, z których w ciągu roku skorzystało **6 436 dzieci**. Było to **o 15 placówek więcej** niż w roku 2013, ale o 132 mniej miejsc, co przełożyło się na mniejszą o 1 308 liczbę korzystających. Łącznie tego typu placówki wykazało 47 gmin, 2 powiaty i 2 miasta (Kraków i Tarnów). Gminy z terenu 4 powiatów dostrzegają potrzebę uruchomienia w 2015 roku placówek wsparcia dziennego (powiaty: oświęcimski, myślenicki, tarnowski i suski).
29. W 2014 roku funkcjonowało w Małopolsce **71 mieszkań chronionych, o 3 więcej niż przed rokiem i o 11 niż dwa lata wcześniej**. Oferowały one łącznie **299 miejsc**, ale w ciągu roku

- skorzystało z nich tylko 190 osób.** Zgodnie z pozyskanymi danymi dostęp do mieszkań chronionych w 2014 roku mieli na swoim terenie mieszkańcy 16 z 22 powiatów, a w ich ramach na terenie 55 gmin. Warto podkreślić, iż wykazano potrzebę uruchomienia 16 dodatkowych mieszkań chronionych w 2015 roku. Potrzebę taką wykazuje 13 gmin (Tarnów, Łużna, Miechów, Raciechowice, Nowy Targ, Ochotnica Dolna, Oświęcim, Proszowice, Bystra-Sidzina, Jordanów, Sucha Beskidzka, Ryglice, Wadowice), 3 powiaty (z 8, w których mieszkania nie funkcjonują) - krakowski, dąbrowski i miechowski oraz jedno miasto na prawach powiatu – Kraków.
30. Zgodnie z danymi wykazanymi przez małopolskie jednostki pomocy społecznej w 2014 roku funkcjonowały w regionie **64 warsztaty terapii zajęciowej** w województwie – **1 więcej niż przed rokiem**. W ciągu roku **w zajęciach WTZ uczestniczyły łącznie 2 553 osoby** niepełnosprawne, o 148 więcej niż w 2013 r. Dostęp na swoim terenie do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy każdego z powiatów regionu. Na terenie poszczególnych powiatów zlokalizowanych było od 1 (na terenie 6 powiatów) do 14 warsztatów (w Krakowie).
31. W 2014 r. Małopolsce **funkcjonowało 7 zakładów aktywności zawodowej (o 1 więcej niż przed rokiem)**. Dwa zakłady zlokalizowane były w Krakowie, a pozostałe 5 w gminach: Charsznica (p. miechowski), Klucze (p. olkuski), Świątniki Górne (p. krakowski), w gm. wiejskiej Tarnów (p. tarnowski) i Grybów (p. nowosądecki).
32. **W 2014 r. w regionie funkcjonowały 73 środowiskowe domy samopomocy, o 1 mniej niż przed rokiem. W roku 2014 skorzystało z nich 2 951 osób z zaburzeniami psychicznymi, o 36 więcej niż w 2013 r.** Powiat tatrzański nadal był jedynym, który nie dysponował ŚDS na swoim terenie. Dostrzegana jest potrzeba uruchomienia trzech dodatkowych środowiskowych domów samopomocy w: Tarnowie i w gminie Szczucin p. dąbrowski oraz w powiecie wielickim.
33. Zgodnie z danymi wykazanymi przez jednostki pomocy społecznej w 2014 roku w całym województwie funkcjonowało jedynie **5 dziennych domów pomocy przeznaczonych głównie dla osób starszych, o 3 mniej niż przed rokiem (miasto Kraków wykazało mniej dziennych domów niż w 2013 r.)**. Dzielne domy pomocy **dysponowały łącznie 771 miejscami** (o 122 mniej niż przed rokiem), **z których skorzystało w 2014 r. 1 286 osób** (o 146 mniej). Należy dodać, iż w Wiśniowej p. myślenicki (w 2015 r.) oraz Brzeszczach p. oświęcimski i Wojniczu p. tarnowski (w 2016 r.) planuje się uruchomienie kolejnych dziennych domów pomocy społecznej.
34. W województwie małopolskim nadal funkcjonuje **6 centrów integracji społecznej** oraz **14 klubów integracji społecznej**. W 2014 r. 2 centra integracji społecznej funkcjonowały w Krakowie. Natomiast po jednym CIS na swoim terenie posiadały powiaty: oświęcimski (w Brzeszczach), olkuski (w Kluczach), wadowicki (w Wieprzu) oraz miasto Nowy Sącz.

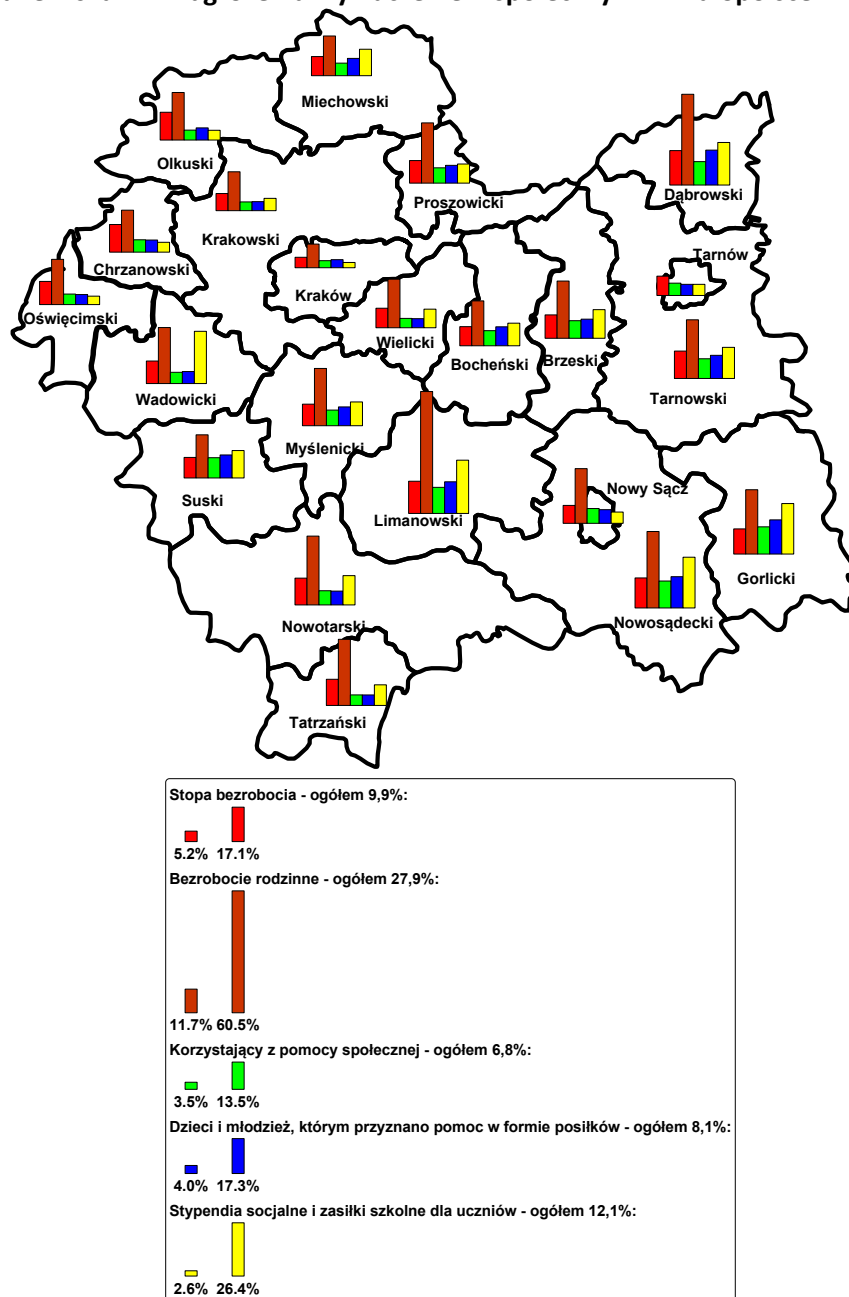
W zajęciach CIS w 2014 r. uczestniczyły łącznie 374 osoby, o 70 więcej niż rok wcześniej. Zgodnie z danymi wykazanymi przez ośrodki pomocy społecznej **w zajęciach małopolskich klubów integracji społecznej w 2014 roku uczestniczyło łącznie 1 961 osób, o 380 mniej niż w 2013 r.** Należy dodać, iż w przyszłości dwa kluby integracji społecznej zaprzestaną działalności, w tym jeden w 2015 r., w Proszowicach i jeden w 2016 r. – w Tarnowie. Oba te kluby są finansowane obecnie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

35. W województwie małopolskim funkcjonuje **coraz więcej spółdzielni socjalnych**. Ich liczba obecnie wynosi **91, czyli o 28 więcej niż rok wcześniej** (a 36 więcej niż w 2012). Zlokalizowane są one na terenie 17 małopolskich powiatów, z czego aż 48 (ponad połowa) spółdzielni funkcjonuje na terenie miasta Krakowa, 7 na terenie Tarnowa, 6 w powiecie nowotarskim oraz 4 w powiecie myślenickim. W 6 powiatach (brzeskim, chrzanowskim, gorlickim, nowosądeckim, suskim oraz wielickim) funkcjonują 3 spółdzielnie socjalne, z kolei w powiecie krakowskim 2. W pozostałych 5 powiatach oraz w Nowym Sączu jest po 1 spółdzielnia socjalnej.
36. Nadal najwięcej zasobów pomocy społecznej i otoczenia sektora pomocy społecznej oraz największe ich zróżnicowanie obserwowane jest w stolicy regionu, w pozostałych powiatach grodzkich, często też w północno-zachodniej jego części. Na pozostałych terenach Małopolski częściej szeroko rozumiana infrastruktura pomocowa jest słabiej rozbudowana i nie ulega istotnym zmianom. Oznacza to, że obszarom o kumulacji problemów społecznych towarzyszą relatywnie małe zasoby pomocy społecznej i jej otoczenia, które mogą być wykorzystywane do walki z istniejącymi problemami.

REKOMENDACJE

„Ocena zasobów pomocy społecznej województwa Małopolskiego za rok 2014” po raz kolejny ujawniła **duże wewnętrzne zróżnicowanie regionu pod względem nasilenia określonych problemów społecznych**, a także ich **koncentrację na niektórych terenach** (brak istotnych zmian pomiędzy rokiem 2013 a 2014). Syntetycznie, na wybranych wskaźnikach, obrazuje to poniższa mapa.

Mapa 1: Wybrane wskaźniki zagrożenia wykluczeniem społecznym w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz: raportu *Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2014*, WUP w Krakowie, Kraków 2015 i innych danych z WUP w Krakowie; Sprawozdania MPiPS-03; informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie oraz danych GUS, BDL.

W oparciu o dane, których dostarcza „Ocena” można stwierdzić, że **szczególnie niekorzystna sytuacja dotyczy wschodniej części województwa, w tym przede wszystkim powiatów: gorlickiego, nowosądeckiego, limanowskiego i dąbrowskiego.**

- a) Powiaty te charakteryzują się najwyższym udziałem korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle ludności – od 11,6% do 13,5%, przy średniej wojewódzkiej 6,8% oraz wskaźniku dla Krakowa – 3,5%.
- b) Najwyższa stopa bezrobocia w 2014 r. wystąpiła w powiatach dąbrowskim, limanowskim i nowosądeckim, a różnica pomiędzy Krakowem o najniższej stopie bezrobocia (5,2%), a powiatem dąbrowskim, o stopie bezrobocia rejestrowanego najwyższej (17,1%) wyniosła blisko 12 p.p.
- c) Najwyższe „bezrobocie rodzinne” dotyczy tych samych powiatów i sięga tu aż 60,5% ogółu bezrobotnych (w powiecie limanowskim) przy przeciętnej wojewódzkiej 27,9%.
- d) Dodatkowo powiaty dąbrowski i limanowski charakteryzuje najwyższy w regionie wskaźnik udziału długotrwale bezrobotnych w ich ogóle (ponad 60%).
- e) Jednocześnie powiaty limanowski i nowosądecki charakteryzują się najwyższym udziałem rodzin wielodzietnych (3+) w ogóle rodzin z dziećmi – odpowiednio 27,7% i 25,1% przy przeciętnej dla Małopolski 14,7%.
- f) Powiat gorlicki oraz Nowy Sącz to także tereny o najwyższym udziale osób niepełnosprawnych prawnie w populacji powiatu (11,1%, 10,9%, przy średniej 8,5%).
- g) Ponadto pomoc materialną dla uczniów najczęściej przyznawano w powiecie limanowskim – 26,4% dzieci i młodzieży do lat 24 objętych pomocą (przeciętna – 12,1%).
- h) Największy odsetek dzieci i młodzieży korzystających z darmowych posiłków w 2014 r. można było zaobserwować ponownie w powiatach: dąbrowskim (17,3%), gorlickim (16,9%), nowosądeckim (15,5%) i limanowskim (15,7%). Najmniejszy zaś (jak przed rokiem) – w Krakowie (4%).

Konieczne jest uwzględnienie we wdrażaniu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020, a także w innych instrumentach wsparcia, preferencji dla działań profilaktycznych i interwencyjnych oraz inwestycji w zasoby na terenach o zwiększonej kumulacji niekorzystnych zjawisk i problemów społecznych. Rekomenduje się dokonanie pogłębionej analizy opisującej obszary Małopolski najbardziej dotknięte ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 zapisano, w części 5.2 „Strategia służąca zaspokojeniu szczególnych potrzeb obszarów geograficznych/grup docelowych najbardziej dotkniętych ubóstwem oraz, w stosownych przypadkach, wkład zintegrowanego podejścia ustanowionego w umowie partnerstwa” - „Mając na względzie występowanie w Małopolsce znacznych różnic wewnątrzregionalnych,

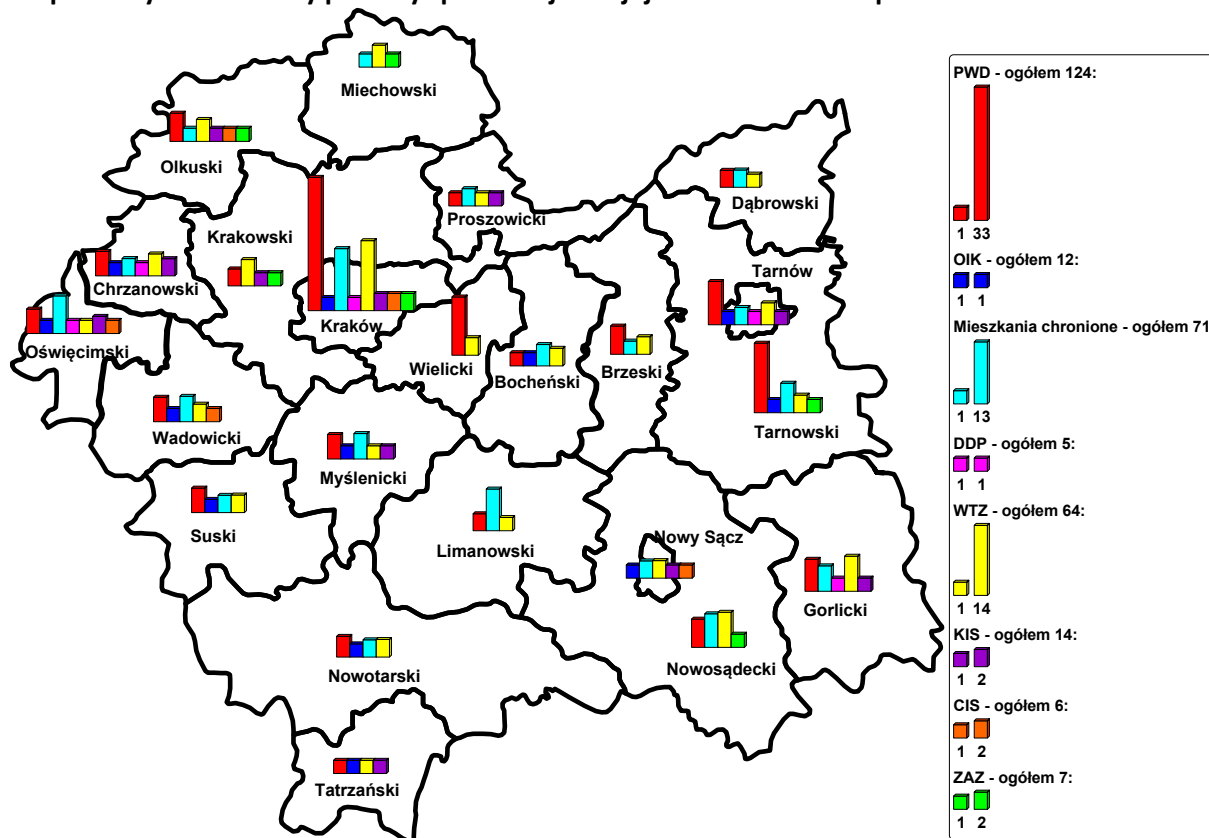
przewiduje się wprowadzanie – na podstawie bieżących danych i wyników analiz oraz w zależności od zmieniającej się sytuacji w regionie – preferencji dla tych projektów z zakresu rynku pracy, włączenia społecznego i edukacji, które obejmą wsparciem osoby zamieszkujące obszary, w których sytuacja jest najtrudniejsza”. W związku z tym, wskazane byłoby przygotowanie szczegółowej analizy w tym zakresie, której wyniki staną się podstawą wyboru projektów w różnego typu konkursach (szczególnie w Osi priorytetowej 9. „Region spójny społecznie” RPO), a tym samym zwiększą szansę na wyrównanie rozwarstwienia regionu pod względem problemów i zasobów, w tym z wykorzystaniem funduszy europejskich dla Małopolski.

„Ocena zasobów pomocy społecznej województwa Małopolskiego za rok 2014” po raz kolejny ujawniła także duże zróżnicowanie Małopolski pod względem dostępności mieszkańców do zasobów pomocy społecznej i jej otoczenia, a także ewidentne braki w niektórych obszarach.

Od roku 2012 przybyło jedynie: 11 mieszkań chronionych, 1 zakład aktywności zawodowej (obecne tylko w 6 powiatach), jedno centrum integracji społecznej (obecne tylko na terenie 5 powiatów) oraz dwa kluby integracji społecznej. Zmniejszyła się natomiast o 1 jednostkę liczba warsztatów terapii zajęciowej oraz o 2 jednostki ośrodków interwencji kryzysowej (obecne tylko w 12 powiatach) i dziennych domów pomocy (obecne są tylko w 4 miejscach regionu).

We wskazanych powyżej powiatach (dąbrowskim, limanowskim, gorlickim, nowosądeckim), charakteryzujących się między innymi najmniej korzystnymi wskaźnikami dotyczącymi bezrobocia rejestrowanego, bezrobocia rodzinnego, długotrwale bezrobotnych, korzystających z pomocy społecznej nie funkcjonuje ani jedno centrum integracji społecznej realizujące zatrudnienie socjalne dla osób: długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych, osób niepełnosprawnych. Na terenie tych powiatów zanotowano tylko jeden klub integracji społecznej – w powiecie gorlickim oraz jeden zakład aktywności zawodowej – w powiecie nowosądeckim. Mieszkańcy tych powiatów nie mają także dostępu do usług ośrodków interwencji kryzysowej na swoim terenie. Z oferty dziennych domów pomocy skorzystać mogą jedynie mieszkańcy jednej z gmin powiatu gorlickiego. Rozmieszczenie kluczowych zasobów pomocy społecznej i jej otoczenia w sposób zbiorczy ilustruje zamieszczona poniżej mapa „Wybrane zasoby pomocy społecznej oraz jej otoczenia w Małopolsce w 2014 r.”

Mapa 2: Wybrane zasoby pomocy społecznej oraz jej otoczenia w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej*; Sprawozdania MPiPS-03 i wykazu ZAZ (stan na kwiecień 2014 roku do nadal) dostępnego na stronie internetowej MUW w Krakowie.

Wobec rosnącej liczby osób w wieku poprodukcyjnym, zjawiska podwójnego starzenia się (wzrost liczby mieszkańców powyżej 80 roku życia), kurczących się zasobów opiekuńczych, szczególnie istotne jest wypełnianie widocznej w Małopolsce luki w systemie opieki nad starszymi mieszkańcami, polegającej na braku placówek zapewniających opiekę dzienną.

Istotne jest także rozwijanie aktywnej integracji, w tym: reintegracji społecznej i zawodowej świadczonej przez centra i kluby integracji społecznej, rehabilitacji społecznej, zawodowej i zatrudnienia w zakładach aktywności zawodowej oraz warsztatach terapii zajęciowej, mieszkań o charakterze wspieranym. Nie mniej ważne jest poszerzenie dostępu do usług społecznych o charakterze profilaktycznym w postaci placówek wsparcia dziennego dla dzieci, ośrodków interwencji kryzysowej, wsparcia opiekunów osób niesamodzielnych, przede wszystkim osób starszych.

Możliwości takich dostarczają zapisy w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 (Oś Priorytetowa 9. „Region spójny społecznie”), gdzie zaplanowano możliwość dofinansowania nowych miejsc aktywizacji i nowych osób w istniejących centrach i klubach integracji społecznej, tworzenie nowych zakładów aktywności zawodowej oraz zwiększanie liczby miejsc pracy dla osób z niepełno sprawnościami w istniejących podmiotach,

wsparcie nowych osób w istniejących warsztatach terapii zajęciowej lub dotychczasowych uczestników nową ofertą, tworzenie nowych i rozwój istniejących mieszkań o charakterze wspieranym.

Dla powodzenia powyższych interwencji konieczne jest jednak uwrażliwienie potencjalnych beneficjentów na istniejące potrzeby mieszkańców i stworzone przez Małopolskę możliwości ich zaspakajania. Szczególnie istotne wydaje się prowadzenie szerokiej kampanii informacyjnej nakierowanej na wykorzystanie uruchamianych środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w szczególności tych zarezerwowanych na usługi społeczne dla osób starszych i ich opiekunów. Obecnie, w związku z zupełnie nową możliwością realizacji w ramach RPO projektów obejmujących usługi społeczne i zdrowotne potrzebne są działania zapewniające popyt na realizację tego typu projektów. Jest to tym bardziej istotne, że ograniczeniem dla rozwoju usług społecznych i zdrowotnych może być konieczność wnoszenia wkładu własnego oraz zapewnienia trwałości rezultatów projektu. Kreować należy jednak myślenie, że pieniądze europejskie stwarzają możliwość rozwiązywania kwestii społecznych, a zaniechanie działań w przyszłości znacząco zwiększy nakłady na niwelowanie problemów.

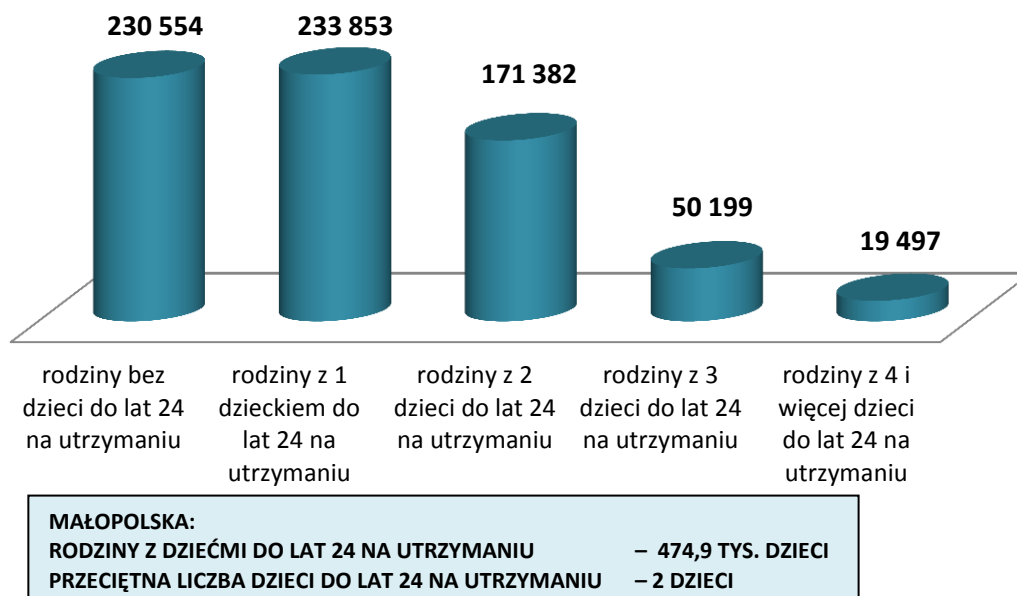
V WYBRANE ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO – DEMOGRAFICZNEJ

V.1 Ludność

W 182 gminach (w obrębie 22 powiatów) województwa małopolskiego w 2014 r. mieszkało 3 368 336 osób (o 7,8 tys. więcej niż w 2013 r.)¹⁰. Nieco ponad połowa Małopolan (ponad 51%) to ludność terenów wiejskich (podobnie jak w poprzednich latach). Jest to tendencja odwrotna niż dla całego kraju, gdzie liczba ludności zamieszkującej tereny wiejskie wynosi prawie 40%¹¹. W skali kraju Małopolska zajmuje niezmiennie IV miejsce pod względem liczby ludności (po województwach: mazowieckim, śląskim i wielkopolskim). W 2014 roku w naszym regionie zaobserwowano, podobnie jak w latach poprzednich, wzrost liczby ludności. Nasz region jest jednym z czterech województw, w których zaobserwowano wzrost liczby ludności (druga lokata, po Mazowszu).

Według wyników ostatniego spisu powszechnego¹² w 2011 roku w **Małopolsce** mieszkało **474,9 tys. rodzin z dziećmi** do 24 lat na utrzymaniu oraz **230,6 tys. rodzin bez dzieci w tym wieku** – łącznie **705,5 tys. rodzin** posiadających dzieci. We wszystkich rodzinach odnotowano 1,23 mln dzieci, przy czym liczba dzieci do lat 24 na utrzymaniu wyniosła 815 tys.

Wykres 1: Rodziny w Małopolsce według liczby posiadanych dzieci, NSP 2011

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

*Powyższe dane pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego 2011, są danymi wstępnymi i mogą ulec zmianie.

¹⁰ Dane GUS, Bank Danych Lokalnych.

¹¹ Dane GUS, Bank Danych Lokalnych.

¹² Dane z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks (dostęp 7.05.2014 r.).

14,7% rodzin z dziećmi to **rodziny posiadające co najmniej troje dzieci (3+)**¹³. Był to drugi najwyższy wynik w kraju, zarówno pod względem udziału rodzin 3+ w ogóle rodzin z dziećmi, jak i liczb bezwzględnych. Małopolska z **69,7 tys.**, **rodzin z co najmniej trojgiem dzieci** sytuowała się za województwem mazowieckim, gdzie takich rodzin jest 82 tys. Na Mazowszu stanowiły one jednak tylko 11,1% ogółu rodzin z dziećmi. Natomiast największy udział rodzin z trojgiem i więcej dzieci wśród rodzin z dziećmi występował w województwie podkarpackim i wynosi 16,3%. W skali kraju rodziny trojgiem i więcej dzieci stanowiły 11,5% wszystkich rodzin z dziećmi.

W Małopolsce w rodzinach z trojgiem lub więcej dzieci w 2011 roku żyło **238,4 tys. dzieci**, co oznacza, że niemal jedna trzecia wszystkich dzieci do lat 24 w województwie ma przynajmniej dwoje rodzeństwa.

Tabela 1: Rodziny z trojgiem lub więcej dzieci w Małopolsce, NSP 2011

Liczba rodzin 3+	Odsetek rodzin 3+ w ogóle rodzin z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu	Liczba dzieci w rodzinach 3+ do lat 24 na utrzymaniu	Odsetek dzieci w rodzinach 3+ w ogóle dzieci do lat 24 na utrzymaniu	Liczba osób w rodzinach 3+ z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu
69,7 tys.	14,7%	238,4 tys.	29,3%	381,7 tys.*

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych oraz danych z Urzędu Statystycznego w Krakowie.

*Powyższe dane pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego 2011, są danymi wstępnymi i mogą ulec zmianie.

Według danych NSP 2011 w Małopolsce żyje 19,5 tys. rodzin wielodzietnych (z co najmniej czwórką dzieci), na które składa się w sumie 129,5 tys. osób, w tym 87,8 tys. dzieci. **Rodziny 4+ stanowią 4,1% wszystkich małopolskich rodzin z dziećmi.**

Tabela 2: Rodziny z czworgiem lub więcej dzieci w Małopolsce, NSP 2011

Liczba rodzin 4+	Odsetek rodzin 4+ w ogóle rodzin z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu	Liczba dzieci w rodzinach 4+ do lat 24 na utrzymaniu	Odsetek dzieci w rodzinach 4+ w ogóle dzieci do lat 24 na utrzymaniu	Liczba osób w rodzinach 4+ z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu
19,5 tys.	4,1%	87,8 tys.	10,8 %	129,5 tys.*

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych oraz danych z Urzędu Statystycznego w Krakowie.

*Powyższe dane pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego 2011, są danymi wstępnymi i mogą ulec zmianie.

W Małopolsce 11,4% populacji to osoby żyjące w rodzinach 3+¹⁴. Najwięcej rodzin 3+ w Małopolsce mieszka w powiatach: **nowosądeckim – 8,1 tys. (co daje 25,1% wszystkich rodzin z dziećmi na tym terenie)**, mieście Kraków – 6,6 tys. (7%), tarnowskim (20,2%) i nowotarskim (21,7%) – po 5,9 tys. oraz limanowskim – 5,3 tys. (27,7%). Jednocześnie powiaty limanowski i nowosądecki charakteryzują się najwyższym udziałem rodzin 3+ w ogóle rodzin z dziećmi. Najmniej rodzin 3+ odnotowujemy natomiast w powiecie proszowickim – 892 rodziny (14,3%). W powiatach, w których mieszka

¹³ W całym rozdziale pod pojęciem *rodzina z dziećmi* rozumiemy rodzinę (małżeństwo, partnerów, samotnych rodziców) mających na utrzymaniu dzieci do lat 24. Rodzina wielodzietna jest rozumiana jako rodzina z co najmniej trójką dzieci.

¹⁴ Dane dotyczące liczby osób w rodzinach pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego 2011, są danymi wstępnymi i mogą ulec zmianie.

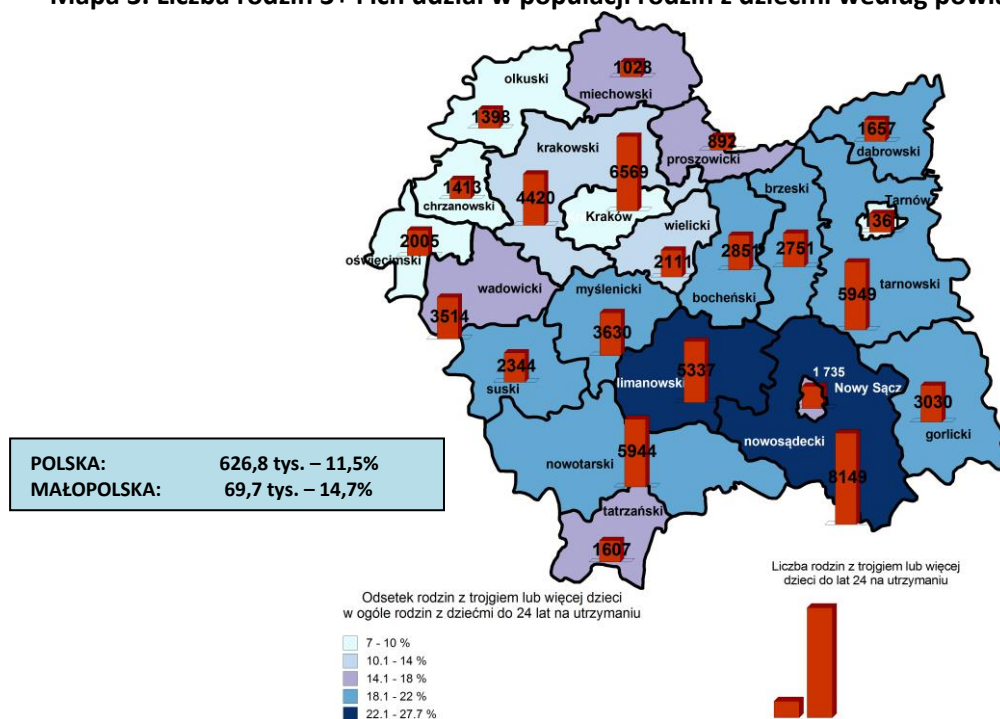
najwięcej rodzin 3+, liczba dzieci w tych rodzinach wynosiła odpowiednio 29,1 tys. (p. nowosądecki) i 21,3 tys. (Kraków).

Tabela 3: Rodziny 3+ w Małopolsce według powiatów, NSP 2011

Jednostka terytorialna	liczba rodzin 3+ z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu	liczba dzieci do lat 24 na utrzymaniu w rodzinach 3+	Udział rodzin 3+ w ogóle rodzin z dziećmi do lat 24 na utrzymaniu
	rodziny	dzieci	%
MAŁOPOLSKIE	69 696	238 390	14,7%
Powiat nowosądecki	8 149	29 121	25,1%
Powiat m. Kraków	6 569	21 337	7,0%
Powiat tarnowski	5 949	20 660	20,2%
Powiat nowotarski	5 944	20 634	21,7%
Powiat limanowski	5 337	19 270	27,7%
Powiat krakowski	4 420	14 578	11,2%
Powiat myślenicki	3 630	12 309	19,2%
Powiat wadowicki	3 514	11 816	14,7%
Powiat gorlicki	3 030	10 547	18,8%
Powiat bocheński	2 851	9 853	18,5%
Powiat brzeski	2 751	9 319	20,2%
Powiat suski	2 344	8 304	19,1%
Powiat wielicki	2 111	7 127	12,0%
Powiat oświęcimski	2 005	6 583	9,0%
Powiat m. Nowy Sącz	1 735	5 801	14,1%
Powiat dąbrowski	1 657	5 700	20,2%
Powiat tatrzański	1 607	5 462	17,2%
Powiat chrzanowski	1 413	4 512	7,8%
Powiat olkuski	1 398	4 551	8,5%
Powiat m. Tarnów	1 361	4 451	8,7%
Powiat miechowski	1 028	3 440	15,0%
Powiat proszowicki	892	3 015	14,3%

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych.

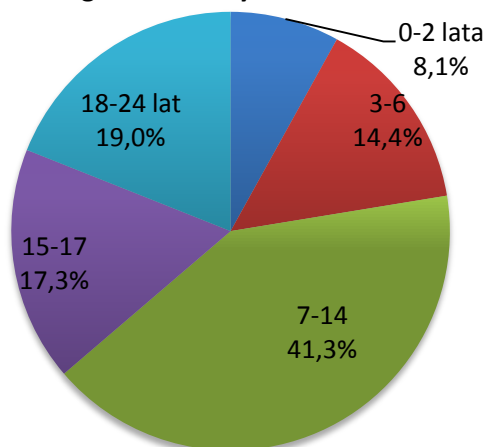
Mapa 3. Liczba rodzin 3+ i ich udział w populacji rodzin z dziećmi według powiatów, NSP 2011

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych.

Biorąc pod uwagę kategorie wiekowe dzieci w rodzinach 3+, najwięcej dzieci (98,5 tys.) było w wieku 7-14 lat. Najmniej liczną kategorią były najmłodsze dzieci – do 2. roku życia – 19,2 tys. Dzieci w wieku 7-14 lat stanowiły 41,3% wszystkich dzieci wychowujących się w rodzinach 3+ w Małopolsce. Niemal co piąte dziecko w rodzinach 3+ było już pełnoletnie (i jednocześnie ma nie więcej niż 24 lata). Najmłodsze dzieci (0-2 lata) stanowiły 8,1%.

Wykres 2: Udział poszczególnych kategorii wiekowych dzieci z rodzin 3+ w Małopolsce, NSP 2011

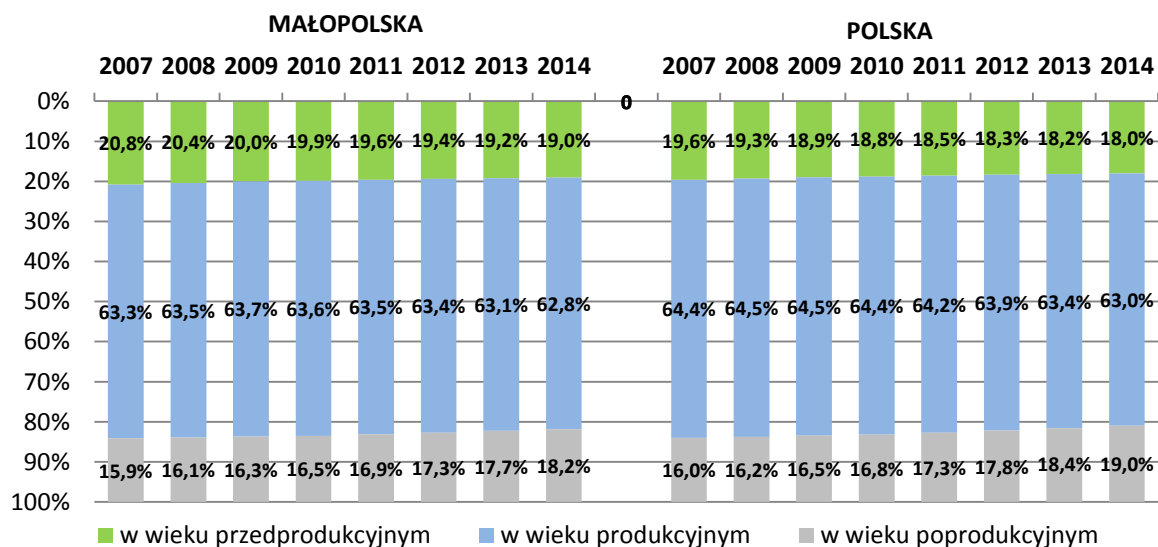

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych oraz danych z Urzędu Statystycznego w Krakowie.

*Powyższe dane pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego 2011, są danymi wstępnymi i mogą ulec zmianie.

Na przestrzeni ostatnich siedmiu lat struktura wiekowa ludności Małopolski uległa niekorzystnej zmianie (**zmniejsza się odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym, a zwiększa się – w wieku poprodukcyjnym**), chociaż wciąż odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym jest niższy, a odsetek dzieci i młodzieży wyższy w stosunku do średniej ogólnopolskiej¹⁵.

Wykres 3: Struktura wieku mieszkańców Małopolski na tle kraju w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych BDL.

¹⁵ BDL, GUS. Wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat; wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

Jednocześnie porównując dane dotyczące rodzin 3+ w regionie z roku 2011 do danych z poprzedniego spisu powszechnego, który miał miejsce w 2002 roku, można zauważyć znaczący spadek liczby dzieci w tych rodzinach. **W ciągu dekady liczba rodzin 3+ spadła o 36,4 tys., czyli o 34,4%:** ze 106,1 tys. do 69,7 tys. Jednocześnie liczba rodzin z dziećmi spadła o 33,2 tys., czyli tylko o 6,5% (z 508,1 tys., do 474,9 tys.). Zestawienie to pokazuje, że jednocześnie ze spadkiem liczebności rodzin 3+ nastąpił wzrost liczebności małych rodzin, czyli z jednym dzieckiem. W 2002 roku rodziny z jednym dzieckiem stanowiły 43,4% wszystkich rodzin z dziećmi, natomiast w 2011 roku już 49,2%. Z kolei odsetek rodzin z dwojgiem dzieci pozostał prawie na niezmiennym poziomie.

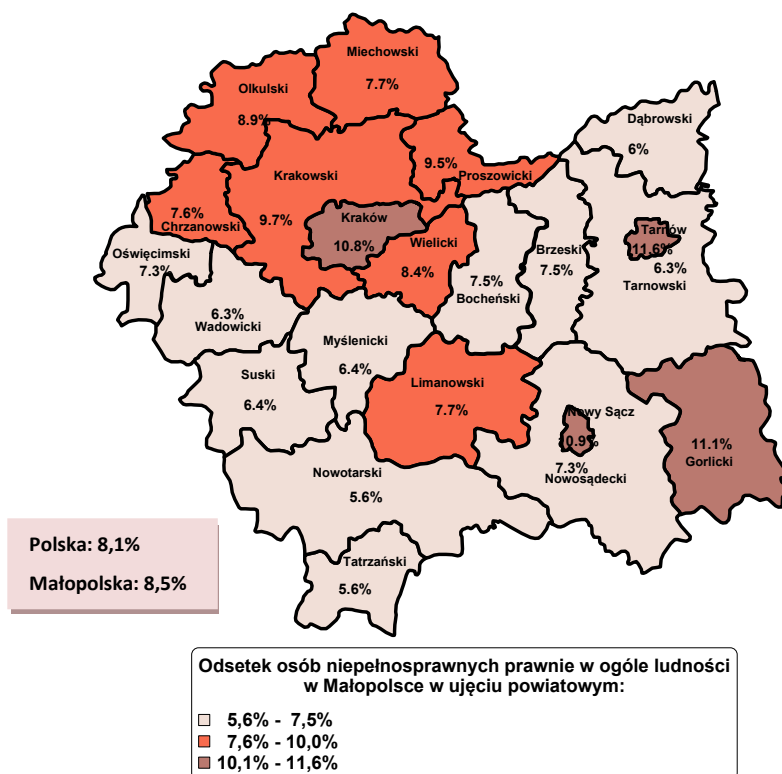
Coraz mniejsza liczba rodzin z dziećmi przekłada się naturalnie na spadek liczby dzieci w województwie. I tak, w rodzinach 3+ w 2011 r. było o 137,3 tys. mniej dzieci niż w roku 2002, co oznacza, że liczba dzieci zmieniła się adekwatnie do liczby rodzin. Inaczej sytuacja wygląda, gdy popatrzymy na ogół rodzin z dziećmi. Mimo że liczba rodzin z dziećmi zmalała o 6,5%, spadek liczby dzieci w rodzinach był dużo większy i wyniósł 15%. Jest to efekt wcześniej opisanego trendu – coraz częstszych decyzji rodzin o posiadaniu tylko jednego dziecka i coraz rzadszych decyzji o powiększeniu rodzin do trójki lub większej liczby dzieci.

Jak wynika z danych Narodowego Spisu Powszechnego z **2011 r.** w Małopolsce **osoby niepełnosprawne** stanowiły **11,8% ludności** (394 309 osób) i wynik ten był niższy niż wskaźnik dla całego kraju o 0,4%. Taki odsetek osób niepełnosprawnych plasuje nasz region na 12 pozycji. Mniejszy udział osób niepełnosprawnych w ogólnej ludności odnotowano tylko w 4 województwach: mazowieckim, opolskim, podlaskim i podkarpackim. Należy dodać, iż **mieszkańcy niepełnosprawni prawnie** stanowili **8,5%** ludności (283 775 osób). Przy czym wśród wszystkich **osób niepełnosprawnych** w Małopolsce **osoby niepełnosprawne prawnie stanowią 72%**, a biologicznie – 28% (w Polsce odpowiednio: 67% i 33%).

W stosunku do wyników poprzedniego NSP (z 2002 r.) odsetek osób niepełnosprawnych w Małopolsce zmniejszył się z 18,2% w 2002 roku do 11,8% w 2011 roku. Przy czym udział osób niepełnosprawnych prawnie w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych zmniejszył się z 88,2% w 2002 roku do 72,0% w 2011 roku.

Powiatami o najwyższym odsetku osób niepełnosprawnych ogółem były: Tarnów (14,8%), Kraków (14,2%), powiat olkuski (14,0%), Nowy Sącz (13,5%) i powiat gorlicki (13,5%). Natomiast najniższy udział osób niepełnosprawnych w ludności ogółem odnotowano w powiatach: tatrzańskim (8,5%), nowotarskim (8,6%), tarnowskim (9,1%), myślenickim (9,3%) i nowosądeckim (9,5%).

Mapa 4: Udział mieszkańców z niepełnosprawnością prawną w ogólnej liczbie mieszkańców, NSP 2011

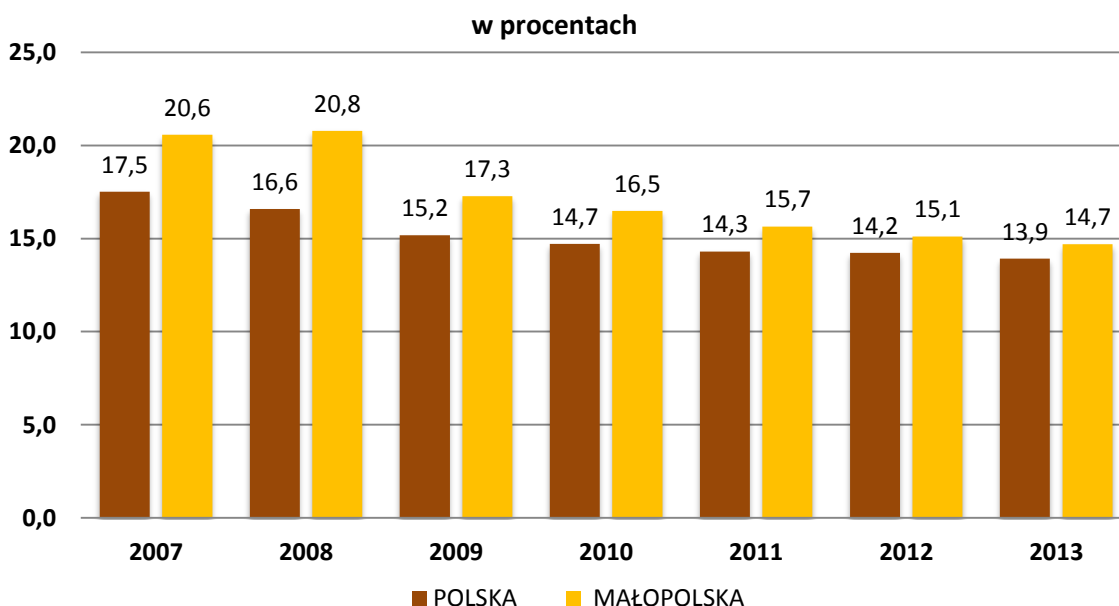
Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych wyników spisu NSP 2011. *Wybrane tablice dotyczące osób niepełnosprawnych*, GUS, 2013-11-07.

Powiatami o najwyższym odsetku osób niepełnosprawnych prawnie były: Tarnów (11,6%), powiat gorlicki (11,1%), Nowy Sącz (10,9%), Kraków (10,8%) i powiat krakowski (9,7%). Natomiast najniższy odsetek tych osób odnotowano w powiatach: tatrzańskim (5,6%), nowotarskim (5,6%), dąbrowskim (6,0%), tarnowskim (6,3%) i wadowickim (6,3%). Wśród osób niepełnosprawnych prawnie w Małopolsce w 2011 roku **osoby z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności stanowiły 33%**, osoby z orzeczonym umiarkowanym stopniem niepełnosprawności stanowiły 39%, a z lekkim – 21%.

Wśród osób niepełnosprawnych ogółem (prawnie i biologicznie) w Małopolsce dominują **kobiety (55%)** oraz osoby zamieszkałe w miastach (również 55%). **Osoby w wieku poprodukcyjnym** stanowią **53%** wszystkich osób niepełnosprawnych (w Polsce: 47%). Z kolei osoby w wieku produkcyjnym stanowią 44% osób niepełnosprawnych, a osoby w wieku przedprodukcyjnym - 3% (w Polsce odpowiednio: 49% i 5%). Osoby niepełnosprawne w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lat) stanowią 12% (w Polsce: 13%), a osoby w wieku produkcyjnym niemobilnym (45 lat i więcej) stanowią 32% (w Polsce: 49%). Wśród osób niepełnosprawnych prawnie w Małopolsce także dominują osoby w wieku poprodukcyjnym (51,2%), kobiety (55,7%) oraz osoby zamieszkałe w miastach (57,2%).

Z kolei na podstawie aktualnych danych z badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) można wnioskować, że zarówno w naszym regionie, jak i w całym kraju od 2008 r. obserwujemy spadek udziału osób biernych zawodowo, które jako powód bierności podają chorobę lub niepełnosprawność. W 2013 r. w Małopolsce był on wyższy niż przeciętnie dla Polski (14,7% w stosunku do 13,9%)¹⁶.

Wykres 4: Odsetek osób, których przyczyną bierności zawodowej jest choroba lub niepełnosprawność w latach 2007-2013

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych, GUS.

Jednocześnie w latach 2007-2012 odnotowano wzrost wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata. W roku 2013 zarówno w Małopolsce, jak i całym kraju jego wartość była jednak niższa w stosunku do roku poprzedniego (kolejno różnica o: 1,1 p. p. w Małopolsce i o 0,5 p. p. w Polsce)¹⁷.

Tabela 4: Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lata w latach 2007-2013

Region	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
POLSKA	18,3 %	19,6 %	20,0 %	20,4 %	20,7 %	21,4 %	20,9 %
MAŁOPOLSKA	18,6 %	19,4 %	19,7 %	19,9 %	21,2 %	20,9 %	19,8 %

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych, GUS, stan na 26.05.2015 r.

Jak wynika z prognoz demograficznych (zaktualizowanych o wyniki NSP 2011), struktura wiekowa województwa małopolskiego będzie ulegała dalszym niekorzystnym przeobrażeniom.

¹⁶ Na podstawie: *Bank danych lokalnych*, GUS.

¹⁷ Na podstawie: *Bank danych lokalnych*, GUS.

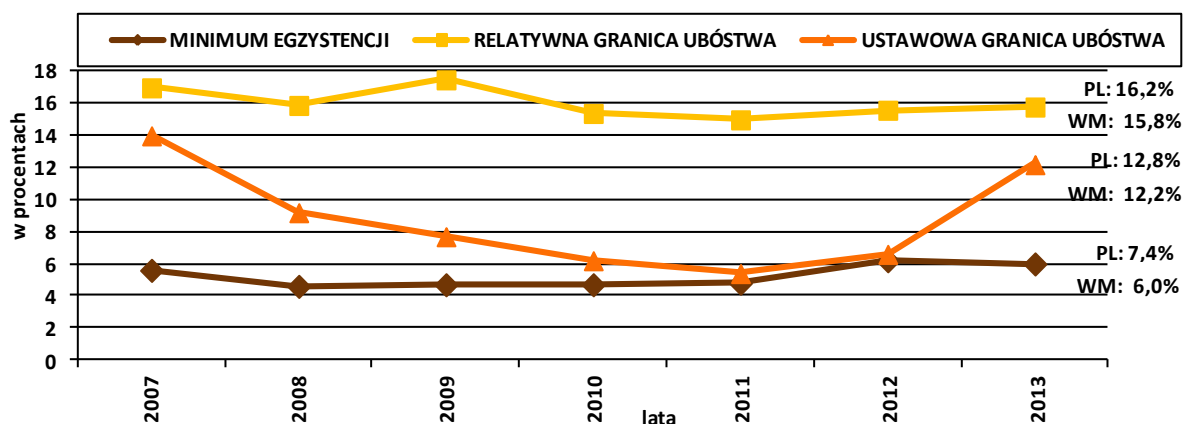
Przede wszystkim zwiększy się udział najstarszych grup wiekowych w populacji województwa. Odsetek mieszkańców Małopolski powyżej 65 roku życia wzrośnie z 14,5% w roku 2013 do ponad 17,6% w roku 2020. Tendencja ta jest analogiczna do prognoz dla Polski, z tą różnicą, iż w skali kraju prognozuje się jeszcze większy udział osób po 65 roku życia – o ile w 2013 r. wynosił on 14,7%, to przewiduje się, iż w 2020 r. już osiągnie poziom 18,9%. Zmiany te nie będą przebiegały podobnie we wszystkich powiatach województwa, tak jak niejednorodna jest sytuacja pod tym względem na chwilę obecną. Prognozy GUS na rok 2020 przewidują najwyższy udział mieszkańców powyżej 65 roku życia w Tarnowie (22,2%) oraz powiatach: miechowskim (21,4%), olkuskim (20,7%) i chrzanowskim (20,4%). Natomiast najwyższy odsetek dzieci do lat 14 prognozuje się w powiatach: limanowskim (18,9%), nowosądeckim (18,6%) i myślenickim (17,7%). Zmiany w dalszej perspektywie – roku 2035, będą jeszcze głębsze. W ich wyniku udział osób w wieku poprodukcyjnym w populacji wzrośnie z obecnych 17,7% do ponad 21,4% (co jest także związane z podwyższeniem wieku emerytalnego). Prawie co czwarty z mieszkańców będzie zatem seniorem. Co ósmy mieszkaniec przekroczy w 2035 roku 75 rok życia¹⁸.

V.2 Wskaźniki ubóstwa w regionie

Małopolskę od lat charakteryzują wartości trzech wskaźników zagrożenia ubóstwem korzystniejsze niż średnia krajowa, choć dynamika tych zmian w naszym regionie i w Polsce jest porównywalna. Analiza poszczególnych wartości dla Małopolski wskazuje na nieznaczny spadek (pomiędzy 2012 a 2013 r.) zasięgu ubóstwa mierzonego przy pomocy wskaźnika ubóstwa skrajnego (z 6,2% do 6,0%), w sytuacji gdy analogiczny wskaźnik dla Polski wzrósł z 6,8% do 7,4%. Pomiędzy rokiem 2012 a 2013 wzrósł natomiast poziom dwóch pozostałych miar ubóstwa. Relatywna granica ubóstwa w roku 2013 przesunęła się nieznacznie w górę (o 0,2%) i dotyczyła 15,8% mieszkańców regionu. Nadal jednak wartość ta jest niższa od zaobserwowanej w Polsce. W tym okresie nastąpił też wzrost (ale już znaczny) odsetka osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa z 6,6% do 12,2%. Wynikało to z podniesienia w październiku 2012 r. kryterium dochodowego uprawniającego do korzystania ze świadczeń pieniężnych pomocy społecznej. Analogiczna sytuacja wystąpiła w całej Polsce. Obecnie, dla osoby samotnie gospodarującej kryterium to wynosi 542 zł na miesiąc, zaś dla osoby żyjącej w rodzinie – 456 zł.

¹⁸ BDL, GUS.

Wykres 5: Odsetek mieszkańców Małopolski żyjących poniżej minimum egzystencji, relatywnej granicy ubóstwa oraz ustawowej granicy ubóstwa w latach 2007 – 2013

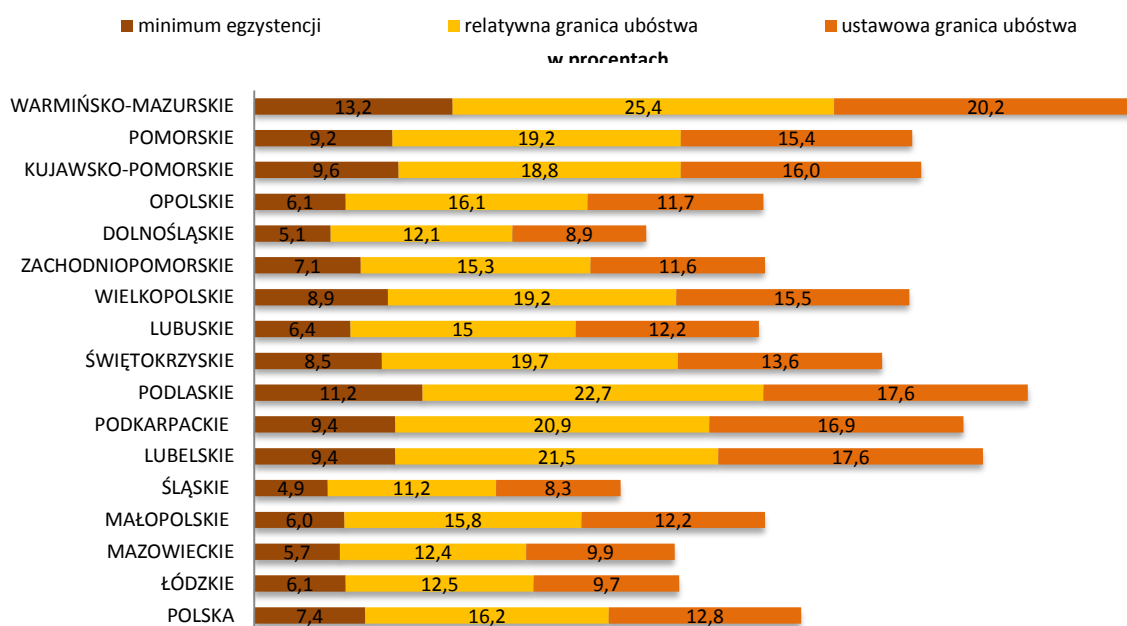

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego – BDL, www.stat.gov.pl.

Na przestrzeni lat 2007 – 2013 odsetek osób żyjących poniżej minimum egzystencji, po spadku w 2008 r., pozostawał na podobnym poziomie do 2011 r., kiedy zaobserwowano jego wzrost. Zmniejszyła się natomiast w tym okresie skala ubóstwa relatywnego, a skala ubóstwa ustawowego w Małopolsce cyklicznie malała do roku 2011.

Wartość wskaźnika dotyczącego minimum egzystencji lokuje Małopolskę na 4 miejscu względem pozostałych regionów w kraju. Z kolei pod kątem wartości pozostałych wskaźników: relatywnej granicy ubóstwa i ustawowej granicy ubóstwa województwo małopolskie sytuuje się kolejno: na 7 i 8 miejscu względem pozostałych województw.

Wykres 6: Odsetek mieszkańców Polski i regionów żyjących w 2013 r. poniżej minimum egzystencji, relatywnej granicy ubóstwa oraz ustawowej granicy ubóstwa

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego – BDL, www.stat.gov.pl, stan na 30.03.2015 r.

Omówione wyżej miary ubóstwa są podstawowymi wskaźnikami warunków życia ludności. Jednak oprócz nich o zamożności mieszkańców regionu może świadczyć liczba dodatków mieszkaniowych czy wielkość pomocy materialnej dla uczniów.

Wsparciem w postaci **dodatków mieszkaniowych** w 2014 r. **objęto przynajmniej 113 794 małopolskich gospodarstw domowych w kwocie 514 909 08 zł.** Daje to średnią kwotę ok. 452,5 zł przydzieloną na jedno małopolskie gospodarstwo domowe. W 2014 r. najwięcej gospodarstw domowych otrzymało takie świadczenie w Krakowie (86 081 gospodarstw domowych), w powiecie wadowickim (6 038 gospodarstw domowych) oraz w Tarnowie (4 551 gospodarstw domowych). Natomiast najmniej gospodarstw było objętych tego typu wsparciem w powiatach: wielickim (165 gospodarstw domowych), brzeskim (173 gospodarstwa domowe) i myślenickim (183 gospodarstwa domowe). Najwyższa kwota takich świadczeń wyniosła powiatach o najwyższej liczbie tych świadczeń, czyli w Krakowie (21 246 082 zł), Tarnowie (6 390 453 zł), a także powiatach: chrzanowskim (4 381 617 zł) i oświęcimskim (3 474 247 zł). Z kolei najniższą ogólną kwotę dodatków mieszkaniowych wykazały powiecie suski (217 269 zł, mimo, iż nie należał on do grupy jednostek administracyjnych, które charakteryzowały się najmniejszą liczbę wypłaconych dodatków mieszkaniowych), a także w powiatach: wielicki (262 990 zł), miechowski (329 792 zł) i myślenicki (335 325 zł). Należy dodać, iż w 58 gminach nie wypłacano w ogóle dodatków mieszkaniowych mieszkańcom w 2014 r.¹⁹.

Pomoc materialna dla uczniów w formie stypendiów socjalnych i zasiłków szkolnych, była **oferowana w 2014 r., podobnie jak w roku poprzednim, ponad 84 tys. osobom w regionie**²⁰. Grupa osób otrzymujących takie wsparcie stanowiła **12,1%**²¹ **Małopolan w wieku od 7 do 24 lat.** Największy odsetek dzieci i młodzieży otrzymywał stypendia socjalne, bądź zasiłki szkolne w powiatach: limanowskim (26,4%) i wadowickim (25,9%), najmniejszy zaś – w Krakowie (2,6%)²² oraz powiatach: oświęcimskim (4,2%), olkuskim (4,8%) i chrzanowskim (4,9%).

¹⁹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

²⁰ *Tamże.*

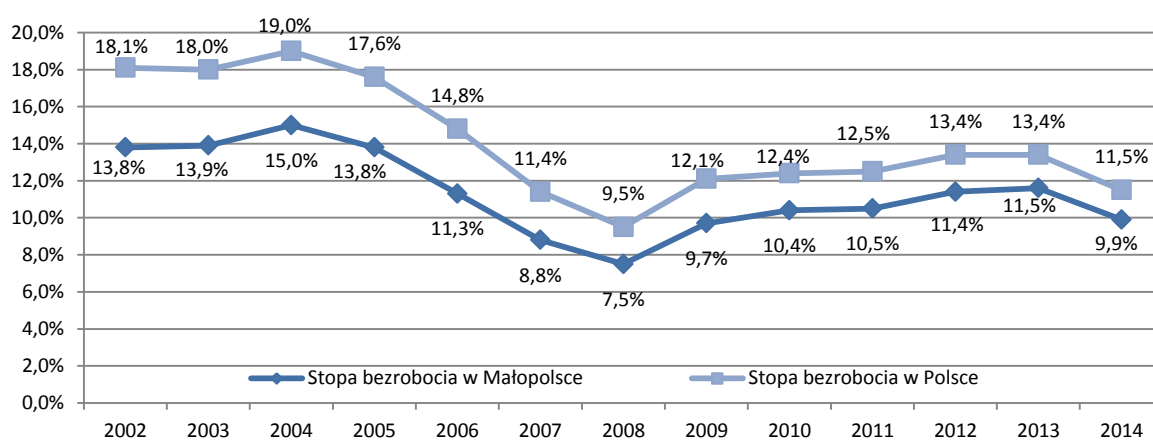
²¹ Odsetek osób pobierających stypendia socjalne i zasiłki szkolne liczony do ludności Małopolski w wieku od 7 do 24 lat.

²² Dane z MOPS w Krakowie dotyczą minimalnej liczby dzieci i młodzieży, które otrzymały wsparcie w formie stypendiów socjalnych i zasiłków szkolnych.

V.3 Bezrobocie w Małopolsce

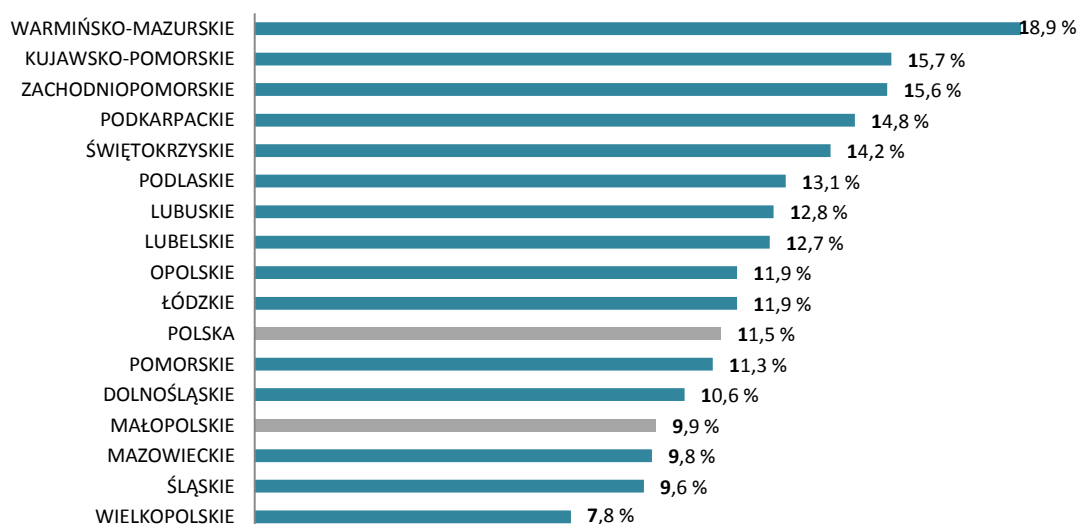
Stopa bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce od lat jest niższa niż dla całego kraju. W 2014 r. zarówno w Małopolsce, jak i w Polsce, pierwszy raz od ostatnich sześciu lat, wskaźnik ten zmalał w stosunku do poprzedniego roku. **W województwie pod koniec 2014 r. wyniósł 9,9% (o 1,6 p. p. mniej niż w roku poprzednim²³). Podobnie stopa bezrobocia zmalała w całym kraju i wyniosła 11,5% (o 1,9 p. p. mniej niż w roku poprzednim)²⁴.** Małopolska usytuowała się, podobnie jak w latach poprzednich, na czwartym miejscu wśród województw (po Wielkopolsce, Mazowszu i Śląsku).

Wykres 7: Stopa bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce i w kraju w latach 2002-2014

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie: *Szczegółowej statystyki małopolskiego rynku pracy* (dane MPiPS) udostępnionej na stronie WUP w Krakowie (<http://wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy/regionalna-mapa-bezrobocia>), dostęp: 25.03.2015 r.

Wykres 8: Stopa bezrobocia rejestrowanego, stan na 31.12.2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie: *Szczegółowej statystyki małopolskiego rynku pracy* (dane MPiPS) udostępnionej na stronie WUP w Krakowie (<http://wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy/regionalna-mapa-bezrobocia>), dostęp: 25.03.2015 r.

²³ 23.09.2014 r. GUS opublikował korektę stopy bezrobocia za okres grudzień 2013 r. – listopad 2014 r. Poprzednia dana dot. stopy bezrobocia za 2013 r. wynosiła 11,6%.

²⁴ Na podstawie: *Szczegółowej statystyki małopolskiego rynku prac* udostępnionej na stronie WUP w Krakowie (<http://wup-krakow.pl/malopolski-rynek-pracy/regionalna-mapa-bezrobocia>), dostęp: 24.03.2015 r.

Zdaniem ekspertów, dynamika spadku bezrobocia w 2014 r. przypomina tę z lat 2004-2008, co objawiało się obniżaniem się stopy bezrobocia rzędu 1,5 p. p. rocznie. Zgodnie z prognozami, przy utrzymaniu średniorocznej dynamiki wzrostu PKB w 2015 r. powyżej 3%, można się spodziewać dalszego wzrostu zatrudnienia i spadku bezrobocia zarówno w całym kraju, jak i w regionie. Zakładać można, że w 2015 r. bezrobocie obniży się o 1 p. p., osiągając ok. 10% w Polsce i poniżej 9% w Małopolsce. Liczba bezrobotnych w regionie może spaść o ok. 17 tys. osób – z 139 tys. w grudniu 2014 r. do 122 tys. w grudniu 2015 r.²⁵.

Bezrobocie w Małopolsce jest zróżnicowane terytorialnie. Podobnie jak w latach poprzednich najniższa stopa bezrobocia pod koniec 2014 r. była w dużych miastach regionu: w Krakowie (5,2%), Tarnowie (9,6%) i Nowym Sączu (8,9%) oraz powiatach: krakowskim (8,5%), bocheńskim (9,5%), miechowskim (9,5%) i wielickim (9,7%). Są to również miasta i powiaty w których stopa bezrobocia była niższa od stopy bezrobocia całego województwa (9,9%). Z kolei najwyższa stopa bezrobocia w roku 2014, podobnie jak i w poprzednich latach, wystąpiła w powiatach: dąbrowskim (17,1%), limanowskim (16,0%) i nowosądeckim (14,9%). Różnica między powiatami o najwyższej (powiat dąbrowski) i najniższej stopie bezrobocia (miasto Kraków) w 2014 roku wynosiła 11,9 p. p. (o 2,7 p. p. więcej niż rok wcześniej). W każdym powiecie stopa bezrobocia zmalała w stosunku do wcześniejszego roku. Największy spadek zanotowano w powiecie dąbrowskim (3,2 p. p.), myślenickim (2,8 p. p.), nowosądeckim, wielickim oraz chrzanowskim (po 2,7 p. p.)²⁶.

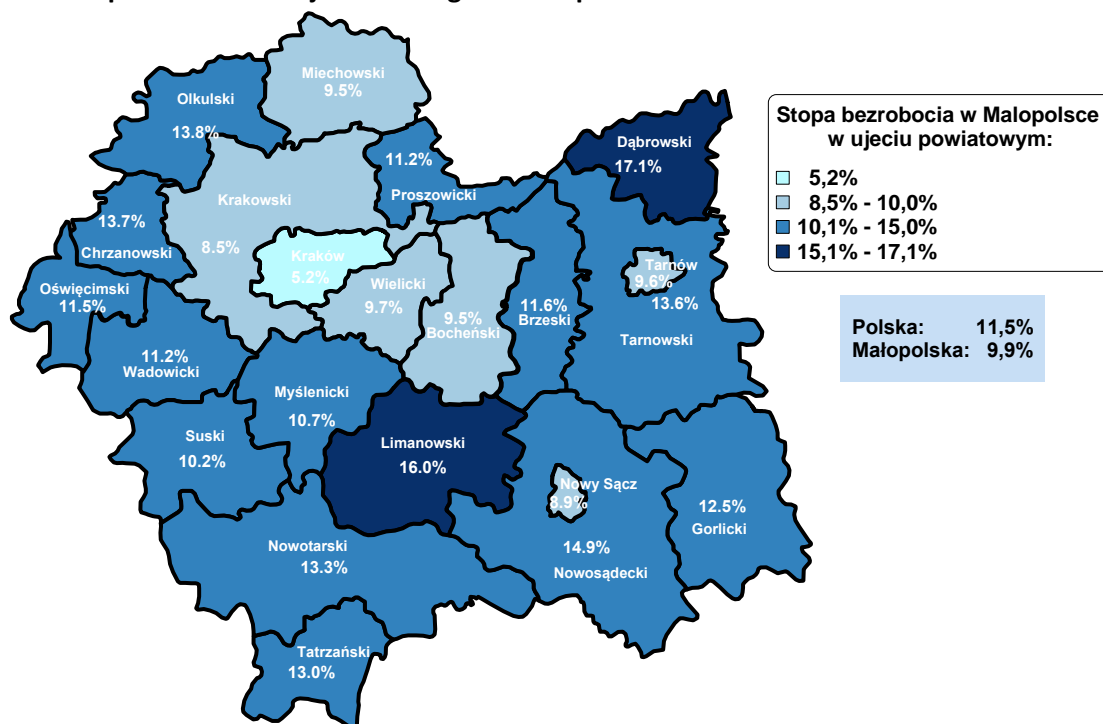
W 2014 roku liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych zmalała we wszystkich powiatowych urzędach pracy (PUP) w stosunku do poprzedniego roku. Ogólna różnica dla województwa wyniosła ok. – 18 p. p. w stosunku do roku poprzedniego. Największy spadek liczby osób bezrobotnych zanotowano w oraz w powiatach: wielickim (o 31,4 p. p.), myślenickim (o 29,5 p. p.), miechowskim (25,3 p. p.), suskim (25,3 p. p.) oraz oświęcimskim (24 p. p.). Z kolei najmniejszy spadek liczby osób bezrobotnych w 2014 r. w stosunku do 2013 r. zanotowano w powiatach miastach regionu: Tarnowie (9,7 p. p.) i Krakowie (12,5 p. p.) oraz powiatach: tatrzańskim (5,7 p. p.), olkuskim (10,7 p. p.), tarnowskim (12,5 p. p.), nowotarskim (13,6 p. p.)²⁷

²⁵ Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2014, WUP w Krakowie, Kraków 2015.

²⁶ Na podstawie: Szczegółowej statystyki małopolskiego rynku pracy (dane MPiPS) udostępnionej na stronie WUP w Krakowie (<http://wup.krakow.pl/malopolski-rynek-pracy/regionalna-mapa-bezrobocia>).

²⁷ Tamże.

MAPA 5: Stopa bezrobocia rejestrowanego w Małopolsce na koniec 2014 roku

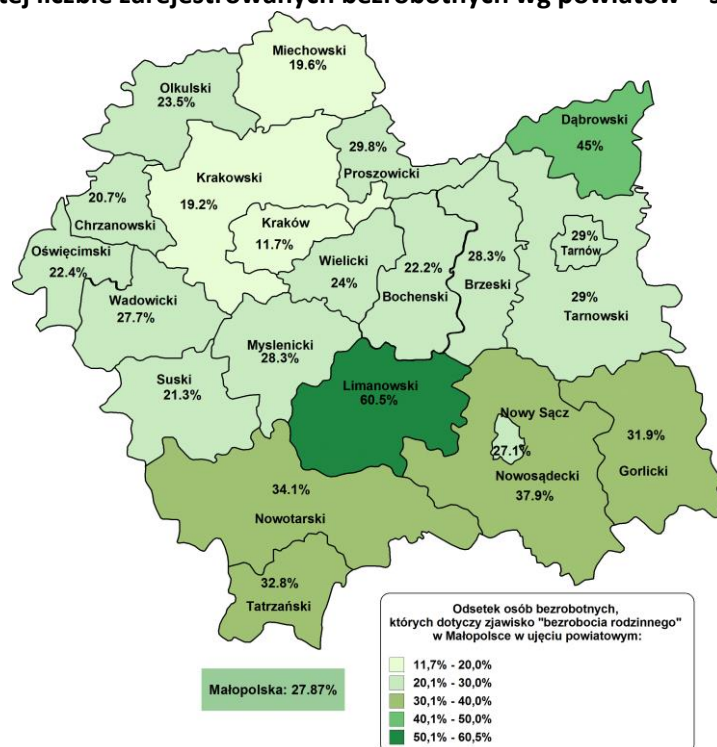
Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie *Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2014*, WUP w Krakowie, Kraków 2015.

BEZROBOCIE RODZINNE

W Małopolsce problem „**bezrobocia rodzinnego**” na koniec **2013 roku** dotyczył **20 492 gospodarstw (tj. 45 835 osób)**, czyli **27,9% zarejestrowanych bezrobotnych**. Oznacza to, że w tym roku ponad co czwarty bezrobotny zamieszkiwał gospodarstwo domowe, w którym dwie lub więcej osób pozostaje na bezrobociu. Należy dodać, iż najwyższy udział osób bezrobotnych, których dotyczy zjawisko „bezrobocia rodzinnego” odnotowano w powiatach: limanowskim (60,5%), dąbrowskim (45%) i nowosądeckim (37,9%). Jednocześnie są to powiaty o najwyższej stopie bezrobocia rejestrowanego (zarówno w 2013 r. jak i 2014 r.). Najniższy zaś odsetek bezrobotnych, których dotyczyło zjawisko „bezrobocia rodzinnego” odnotowano w Krakowie (11,7%) oraz w powiatach: krakowskim (19,2%), miechowskim (19,6%) oraz chrzanowskim (20,7%). Zebrane dane umożliwiają podanie bardziej szczegółowych charakterystyk osób, których dotyczyło zjawisko „bezrobocia rodzinnego”: ich wieku, czasu pozostawania bez pracy, stażu pracy oraz wykształcenia. Najwięcej osób dotkniętych zjawiskiem bezrobocia rodzinnego w 2013 r. było bez pracy do 3 miesięcy (ok. 25,3%) lub powyżej 24 miesięcy (21,5%). Ich staż pracy wynosił powyżej 1 roku do 5 lat (25,2%) lub nie posiadali w ogóle stażu pracy (24,7%). Bezrobocie rodzinne w największym stopniu dotyczyło osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (32,1%) oraz gimnazjalnym i poniżej (24,1%). Analizując wiek omawianej grupy bezrobotnych należy zauważyć, iż zdecydowana większość z nich to osoby młode: 28,3 % stanowią osoby w wieku 18-24 lata, a kolejne 28,4% stanowią osoby w wieku 25-34 lata. Najmniejszy odsetek osób w wieku 18-24 lata w całym regionie zanotowano

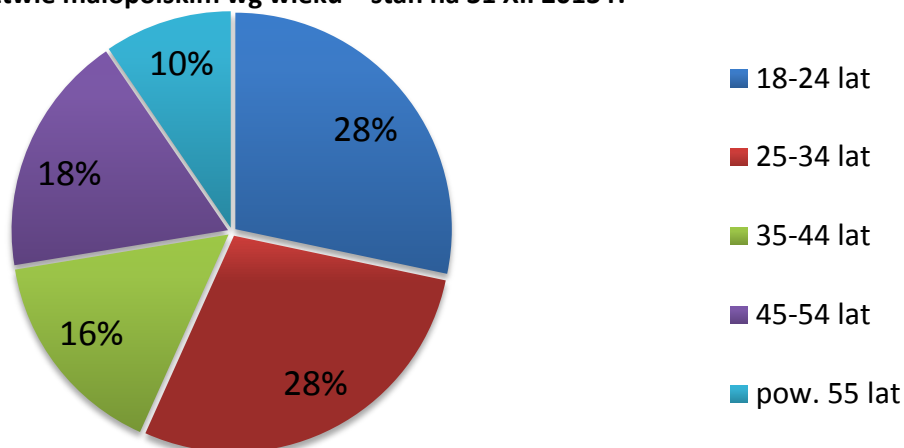
w miastach powiatowych województwa: Krakowie i Nowym Sączu²⁸ (kolejno: 16,5% oraz 21,8%). Natomiast najniższy udział osób w wieku 25-34 lata wśród osób bezrobotnych „rodzinnie” był w roku 2013 w powiatach: suskim (19,6%) i brzeskim (24,8%). Osoby powyżej 55 roku życia stanowiły w całym województwie niecałe 9,5%. Największy udział tej grupy wiekowej można było zaobserwować w Krakowie (18,0%) oraz w powiatach: wielickim (12,9%) i tatrzańskim (12,8%).

Mapa 6: Udział osób bezrobotnych, których dotyczy zjawisko „bezrobocia rodzinnego” w całkowitej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych wg powiatów – stan na 31 XII 2013 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych zebranych przez WUP w Krakowie od powiatowych urzędów pracy z terenu województwa małopolskiego.

Wykres 9: Struktura osób bezrobotnych, których dotyczy zjawisko „bezrobocia rodzinnego” w województwie małopolskim wg wieku – stan na 31 XII 2013 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych zebranych przez WUP w Krakowie od powiatowych urzędów pracy z terenu województwa małopolskiego.

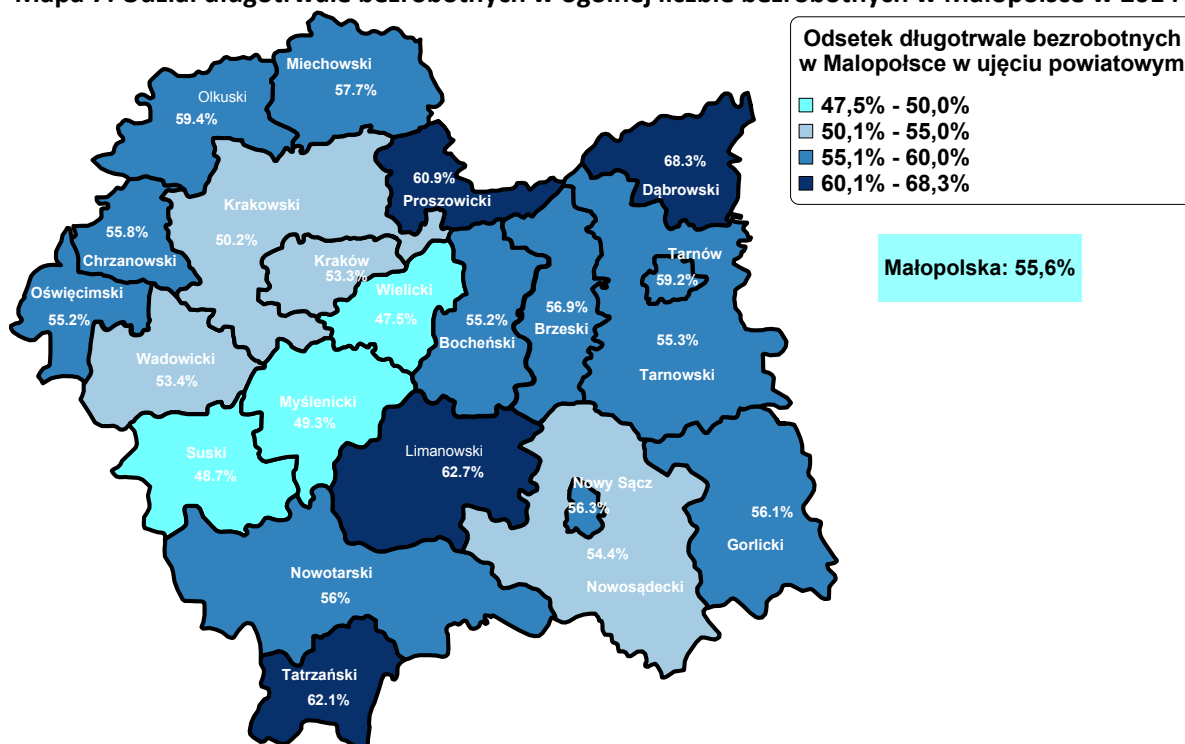
²⁸ Brak danych dla Tarnowa.

V.4 Osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy

DŁUGOTRWALE BEZROBOTNI

W 2014 roku w Małopolsce **udział osób długotrwale bezrobotnych wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych wyniósł 55,6%**. Najniższym udziałem osób długotrwale bezrobotnych w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych charakteryzowały się powiaty: wielicki (47,5%), suski (48,7%), myślenicki (49,3%) krakowski (50,2%), oraz Kraków (53,3%). Najwyższy odsetek osób długotrwale bezrobotnych utrzymywał się natomiast w powiatach: dąbrowskim (68,3%), limanowskim (62,7%), tatrzański (62,1%), proszowicki (60,9%) oraz olkuskim (59,4%). W 2014 r. liczba osób długotrwale bezrobotnych po raz pierwszy od 2009 roku obniżyła się w stosunku do roku poprzedniego o 7 367 osób, co można tłumaczyć ogólną tendencją spadku bezrobocia. Z drugiej strony w 2014 roku wzrósł procentowy udział tej grupy (o 4,1 p. p. w stosunku do roku poprzedniego). Wzrost odnotowano we wszystkich powiatach województwa małopolskiego. Największy zanotowano w powiatach: chrzanowskim (8,9 p. p.), brzeskim (6,5 p. p.), dąbrowskim (6,1 p. p.), gorlickim (6,0 p. p.) oraz w Nowym Sączu (5,9 p. p.). Do powiatów, w których z kolei wzrost udziału tej kategorii osób bezrobotnych był stosunkowo niewielki należały: myślenicki (0,2 p. p.), miechowski (1,4 p. p.), proszowicki (1,6 p. p.) oraz limanowski i olkuski (po 1,9 p. p.)²⁹.

Mapa 7: Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie *Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2014*, WUP w Krakowie, Kraków 2015.

²⁹ *Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2014*, WUP w Krakowie, Kraków 2015.

BEZROBOCIE WŚRÓD OSÓB DO 25 ROKU ŻYCIA

Odsetek osób bezrobotnych w wieku do 25 roku życia w 2014 r. wyniósł w Małopolsce 20,7% (28 753 osób). W stosunku do roku poprzedniego zmniejszyła się zarówno liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych w tej grupie wiekowej (o 9 599 osób, a więc o 25%), jak i ich procentowy udział w ogólnej liczbie osób bezrobotnych (spadek o 2,6 p. p.). Najmniejszy udział takich osób w rejestrze bezrobotnych w urzędach pracy był w: Krakowie (9,4% ogółu zarejestrowanych), Tarnowie (14,4%), Nowym Sączu (15,4%) oraz powiatach oświęcimskim (15,7%) i chrzanowskim (15,9%). Natomiast powiaty, które znacznie przewyższały średnią wojewódzką pod względem udziału osób do 25 roku życia wśród bezrobotnych, to: proszowicki (33,3%), miechowski (28,6%), tarnowski (28,1%), suski (27,8%) oraz nowotarski (27,7%) i dąbrowski (27,2%). Podobnie jak w całym województwie, we wszystkich powiatach odnotowano spadek wartości bezwzględnej liczby młodych osób bezrobotnych w rejestrach PUP w 2014 roku. Największy spadek odnotowano w powiatach: wielickim (spadek o 37%), oświęcimskim (35%), chrzanowskim (35%), miechowskim (32%) i myślenickim (31%). Do powiatów, w których z kolei odnotowano najmniejszy spadek liczby młodych osób bezrobotnych, należały: powiat tatrzański (spadek o 7%), nowotarski (spadek o 17%), Tarnów (spadek o 20%) – oraz Kraków (spadek o 21%)³⁰.

BEZROBOCIE WŚRÓD OSÓB POWYŻEJ 50. ROKU ŻYCIA

Odsetek bezrobotnych wśród osób powyżej 50 roku życia w 2014 roku osiągnął poziom 23,0%, przy czym najniższe wskaźniki zanotowano w powiatach: proszowickim (14,9%), dąbrowski (15,7%) i limanowskim (16,1%), miechowskim (17,2%) i nowosądeckim (18,0%). Natomiast wysoki udział tej grupy w ogólnej liczbie bezrobotnych wystąpił w: Krakowie (32,0%) oraz w powiatach: wielickim (28,1%), oświęcimskim (26,1%), i w Tarnowie (26%). W porównaniu z rokiem 2013 nastąpił nieznaczny wzrost lub spadek liczby osób bezrobotnych w tej grupie w poszczególnych powiatach województwa. W skali całego regionu liczba ta pomniejszyła się o 7%. Wzrost o 1% liczby osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia w rejestrach PUP w 2014 roku zanotowano w powiatach: miechowskim i proszowickim. W powiatach: olkuskim i tarnowskim liczba ta prawie się nie zmieniła. Natomiast spadek odnotowano w pozostałych powiatach, a największy w: suskim (18%), myślenickim (16%), wielickim (12%) i oświęcimskim (11%).³¹

³⁰ Ocena sytuacji na rynku pracy województwa małopolskiego w roku 2014, WUP w Krakowie, Kraków 2015.

³¹ Tamże.

BEZROBOCIE WŚRÓD OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

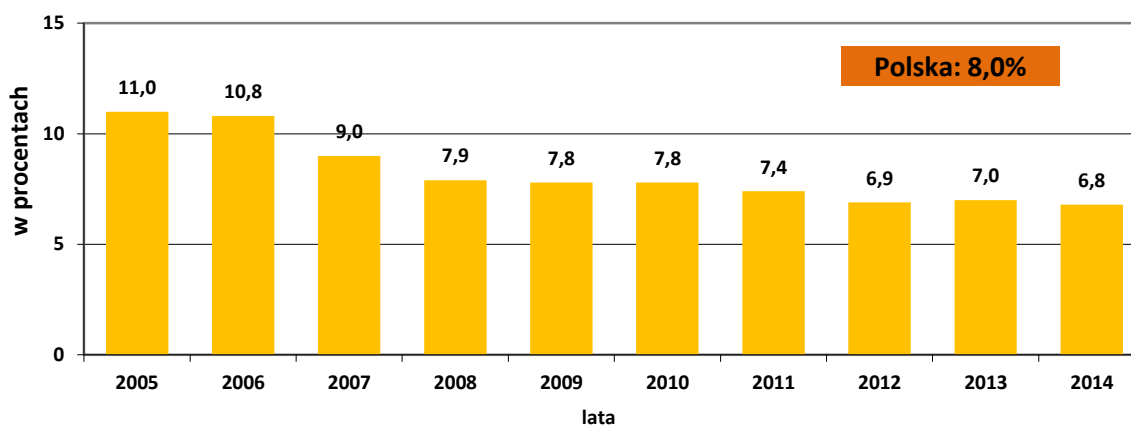
W 2014 r. **osoby z niepełnosprawnością** stanowiły w Małopolsce **5,9%** wszystkich osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie. W skali kraju odsetek ten wynosił 6,0%. Średnia ta jednak nie przedstawia różnic między powiatami. Największy udział osób niepełnosprawnych wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych odnotowano w Tarnowie – 12,9% (691 osób niepełnosprawnych), w Nowym Sączu – 8,7% (346 osób) i powiecie gorlickim – 8,7% (503 osób) oraz w Krakowie – 8,5% (1 860 osób). Natomiast relatywnie najmniej osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w urzędach pracy w ogóle bezrobotnych w 2014 r. było w powiatach: tatrzańskim – 2,2% (81 osób), limanowskim – 2,6% (231 osób), dąbrowskim – 2,6% (109 osób) oraz proszowickim – 3% (62 osoby). Wśród 8 158 zarejestrowanych osób niepełnosprawnych w Małopolsce nieco ponad połowę stanowili mężczyźni (52,9%), przy czym tak, jak w poprzednim roku, obserwujemy znaczne różnicowanie pod tym względem między powiatami – najmniejszy odsetek mężczyzn w tej grupie odnotowano w powiecie olkuskim (45,9%), a najwyższy – w powiecie suskim (67,5%)³².

³²Na podstawie: *Bank Danych Lokalnych*, GUS

VI OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY

W Polsce świadczeniami pomocy społecznej³³ w 2014 r. objęto prawie 3,1 miliona osób³⁴, co stanowi 8,0% ludności kraju (spadek o 0,6% w stosunku do poprzedniego roku). Natomiast w Małopolsce w 2014 r. wskaźnik ten wynosi 6,8% ludności regionu i jest niższy o 1,2% od średniej dla kraju, co daje województwu małopolskiemu IV miejsce w porównaniu do innych regionów (po województwach: śląskim, dolnośląskim i opolskim, posiadających najniższy udział klientów pomocy społecznej korzystających ze świadczeń w ludności województw w Polsce)³⁵. W województwie małopolskim tego rodzaju pomocą społeczną objęto ponad 80,2 tysięcy rodzin, a tym samym prawie 230 tysięcy osób w tych rodzinach. Wśród osób, którym przyznano świadczenie **długotrwale korzystający z pomocy**³⁶ stanowili **58,6%**³⁷.

Wykres 10: Udział korzystających z pomocy społecznej w ogólnej ludności Małopolski w latach 2005 – 2014

Odsetek liczby osób w rodzinach świadczeniobiorców w liczbie mieszkańców Małopolski (rzeczywista liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną - świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i własnych bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania).

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie: danych Sprawozdania MPIPS-03 za lata: 2005 – 2014 r. oraz danych Urzędu GUS, BDL.

Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w 2014 roku w poszczególnych powiatach i gminach Małopolski różni się od średniej dla województwa. Najkorzystniejsza sytuacja pod tym względem miała miejsce w Krakowie (3,5% ogółu mieszkańców) oraz powiecie krakowskim (4,3%), wielickim (4,6%) i olkuskim (4,9%). Natomiast najmniej korzystnymi wskaźnikami charakteryzowały się powiaty: gorlicki (13,5%), nowosądecki (13,4%) i limanowski (13,0%)³⁸.

³³ Analiza dotyczy osób i rodzin, które w 2014 roku otrzymały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń i źródło finansowania.

³⁴ Liczba osób w rodzinach świadczeniobiorców.

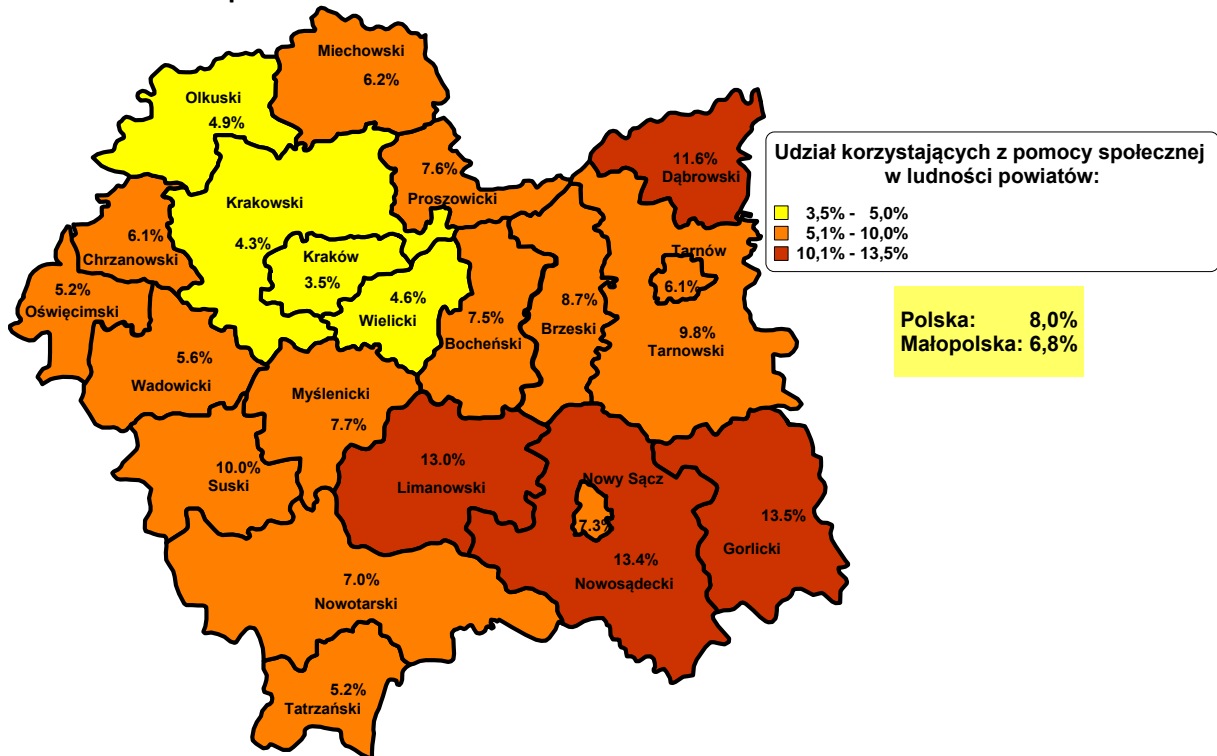
³⁵ Analiza oparta na podstawie sprawozdań MPIPS-03 ze względu na brak ogólnopolskich danych pochodzących z formularza oceny zasobów pomocy społecznej na czas przygotowywania raportu.

³⁶ Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej, przez co najmniej 18 miesięcy.

³⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania MPIPS-03 dla PCPR i MOPS w Krakowie.

³⁸ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania MPIPS-03 dla PCPR i MOPS w Krakowie.

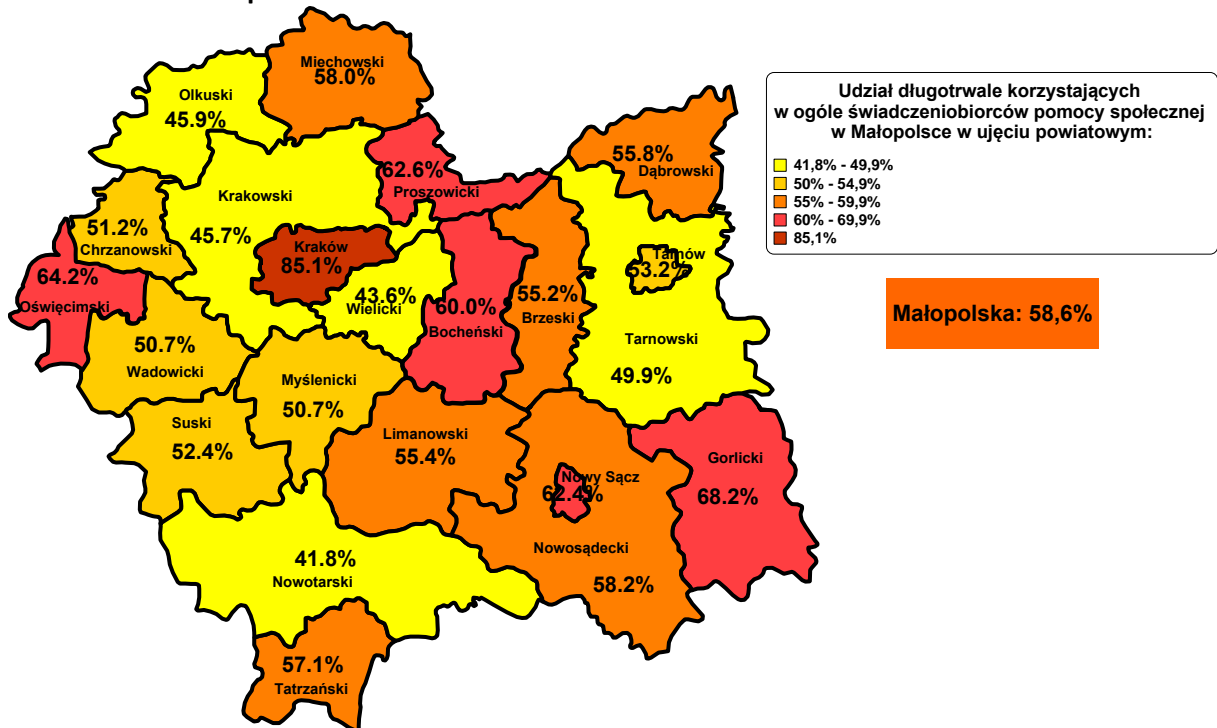
Mapa 8: Udział osób w rodzinach świadczeniobiorców pomocy społecznej w liczbie ludności w Małopolsce w 2014 r.

Odsetek liczby osób w rodzinach świadczeniobiorców w liczbie ludności danego powiatu (rzeczywista liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną, świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i własnych bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania).

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i sprawozdania MPIPS-03 oraz danych Urzędu GUS, BDL.

Mapa 9: Udział długotrwale korzystających w ogóle świadczeniobiorców pomocy społecznej w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i danych miasta Kraków.

Należy podkreślić, że osoby długotrwale korzystające pomocy społecznej w ogóle pobierających świadczenia pomocy społecznej stanowił ponad połowę świadczeniobiorców we wszystkich trzech miastach na prawach powiatu i w 14 powiatach ziemskich (świadczeniobiorców z gmin i powiatów). Największy udział takich osób odnotowano jednak w Krakowie (85,1% ogółu świadczeniobiorców) i powiatach: gorlickim (68,2%), oświęcimskim (64,2%), proszowickim (62,6%) i oraz w Nowym Sączu (62,4%). Relatywnie najmniejszą grupę takich osób obsługiwały jednostki pomocowe w powiecie nowotarskim (41,8%)³⁹.

Charakterystyka terytorialna związana z odsetkiem mieszkańców otrzymujących świadczenia z pomocy społecznej w Małopolsce w poprzednich latach była zbliżona do terytorialnego zróżnicowania stopy bezrobocia w danym powiecie. W 2014 roku także można zaobserwować pewną ogólną zależność pomiędzy północno – wschodnią częścią regionu charakteryzującą się korzystniejszymi wskaźnikami w tym względzie, a wschodnią jego częścią, w której obserwujemy mniej korzystne wartości. Jednak nastąpiła pewna zmiana – nie można wskazać jednoznacznej korelacji między tymi dwoma pomiarami. Jedynie w Krakowie w 2014 roku była najniższa w regionie zarówno stopa bezrobocia (5,2%, przy średniej dla województwa 9,9%), jak i udział klientów pomocy społecznej w populacji miasta.

Jak wynika ze sprawozdania MPiPS-03 za 2014 r. rodziny 3+ stanowiły w Małopolsce w 2014 roku ponad jedną trzecią ogółu rodzin z dziećmi objętych pomocą społeczną. Ze wsparcia w ramach **systemu pomocy społecznej skorzystało ponad 49 tys. rodzin z dziećmi, w tym ponad 14,8 tys. rodzin 3+. W rodzinach z dziećmi objętych wsparciem było prawie 177 tysięcy osób, a w rodzinach z trojgiem lub więcej dzieci – 87,9 tysięcy osób, w tym przynajmniej 55,3 tys. dzieci.** Najwięcej rodzin 3+ w systemie pomocy społecznej to rodziny z trójką dzieci (prawie 8,2 tys.), najmniej – z siedmiorgiem i więcej (505 rodzin).

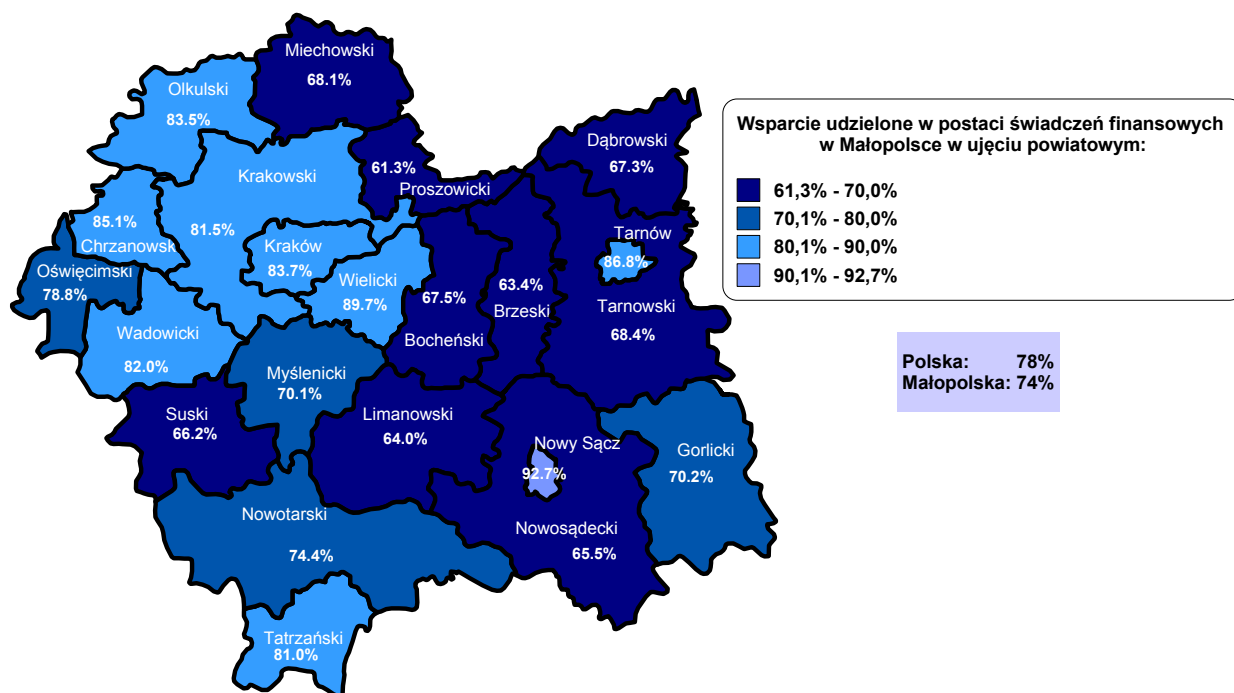
Wśród rodzin 3+ korzystających z systemu pomocy społecznej **15,6% (2,3 tys.) stanowiły rodziny niepełne**, czyli samotne matki lub ojcowie wychowujący dzieci.

Powiatami o najwyższym udziale rodzin 3+ objętych pomocą społeczną w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi objętych pomocą były: nowotarski (53,4%), tarnowski (47,7%), suski (47,5%) i myślenicki (45,4%). Z kolei najniższy udział rodzin 3+ objętych pomocą w liczbie wszystkich rodzin z dziećmi objętych pomocą charakteryzują się miasta: Kraków (18,6%) i Tarnów (24,8%) oraz powiaty: chrzanowski (22,6%) i oświęcimski (24,6%)⁴⁰.

³⁹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

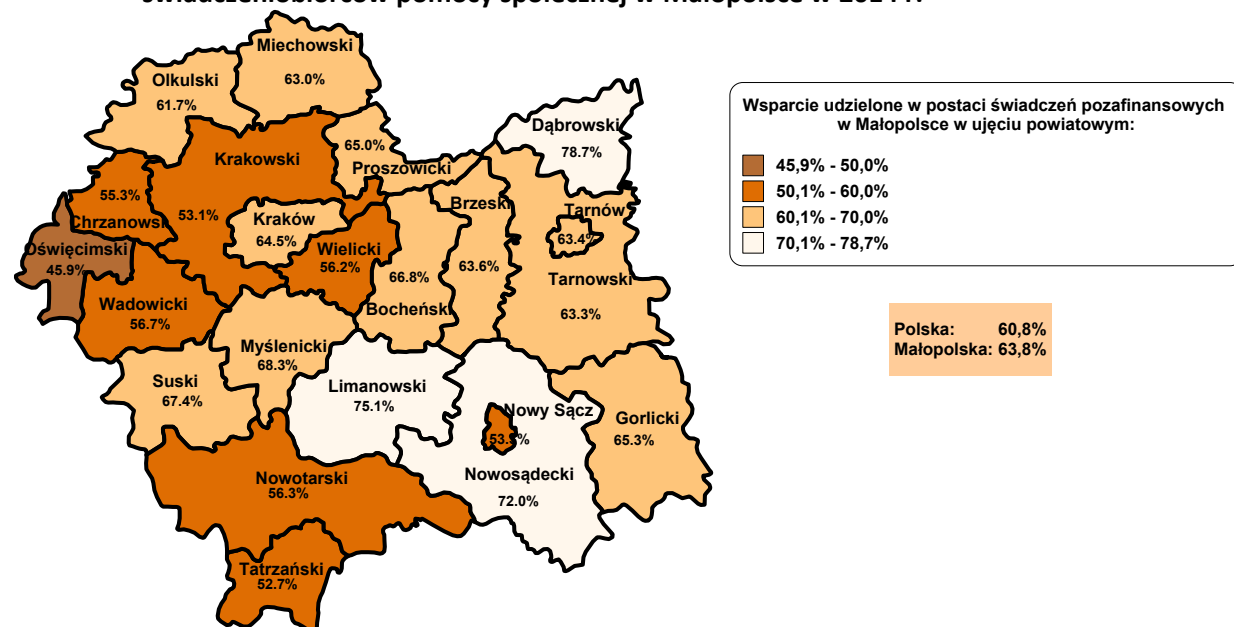
⁴⁰ Analiza oparta o sprawozdanie MPiPS-03.

Mapa 10: Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w ogólnej liczbie świadczeniobiorców pomocy społecznej w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i sprawozdania MPIPS-03.

Mapa 11: Odsetek osób, którym przyznano świadczenia niepieniężne w ogólnej liczbie świadczeniobiorców pomocy społecznej w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i sprawozdania MPIPS-03.

Analizując strukturę korzystających ze świadczeń można zauważyć, iż **świadczenia pieniężne w 2014 r. dotyczyły średnio 74,0% ludności objętej pomocą społeczną**. Tylko nieco rzadziej przyznawane były świadczenia niepieniężne – przeciętnie niewiele ponad 63,8% ludności objętej pomocą społeczną było ich beneficjentami⁴¹.

Średnia dla Małopolski nie odzwierciedla jednak sytuacji w poszczególnych powiatach. Największy odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był objęty świadczeniami pieniężnymi w Nowym Sączu (92,7%), najniższy zaś w powiecie proszowickim (61,3%). Z kolei klientów wsparcia w postaci świadczeń pozafinansowych najwięcej było w powiecie dąbrowskim (78,7%), a najmniej – w powiecie oświęcimskim (45,9%)⁴².

Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie oferują bardzo szerokie wsparcie mieszkańcom. W formularzu OZPS poproszono jednostki gminne i powiatowe o wskazanie liczby osób, którym udzielono pomocy przyznawanej w formie decyzji administracyjnej, ale także wsparcia udzielonego bez konieczności wydawania decyzji czy przeprowadzania wywiadu środowiskowego, czyli osoby: objęte wyłącznie pracą socjalną, interwencją kryzysową, wsparciem w postaci skierowań do centrów i klubów integracji społecznej oraz prac społecznie użytecznych, korzystające z poradnictwa specjalistycznego, a także osoby otrzymujące pomoc i wsparcie w PCPR na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej (np. niepełnosprawni, dzieci z rodzin zastępczych, usamodzielniani wychowankowie). Jak wynika ze sprawozdania OZPS w 2014 r. tak zdefiniowanych klientów podstawowych jednostek pomocy społecznej było prawie 228 tys. Tego rodzaju wsparcie oferowano w ośrodkach pomocy społecznej ponad 181,3 tys. mieszkańców małopolskich gmin, natomiast w ramach zadań powiatowych – prawie 46,4 tys. klientów PCPR.

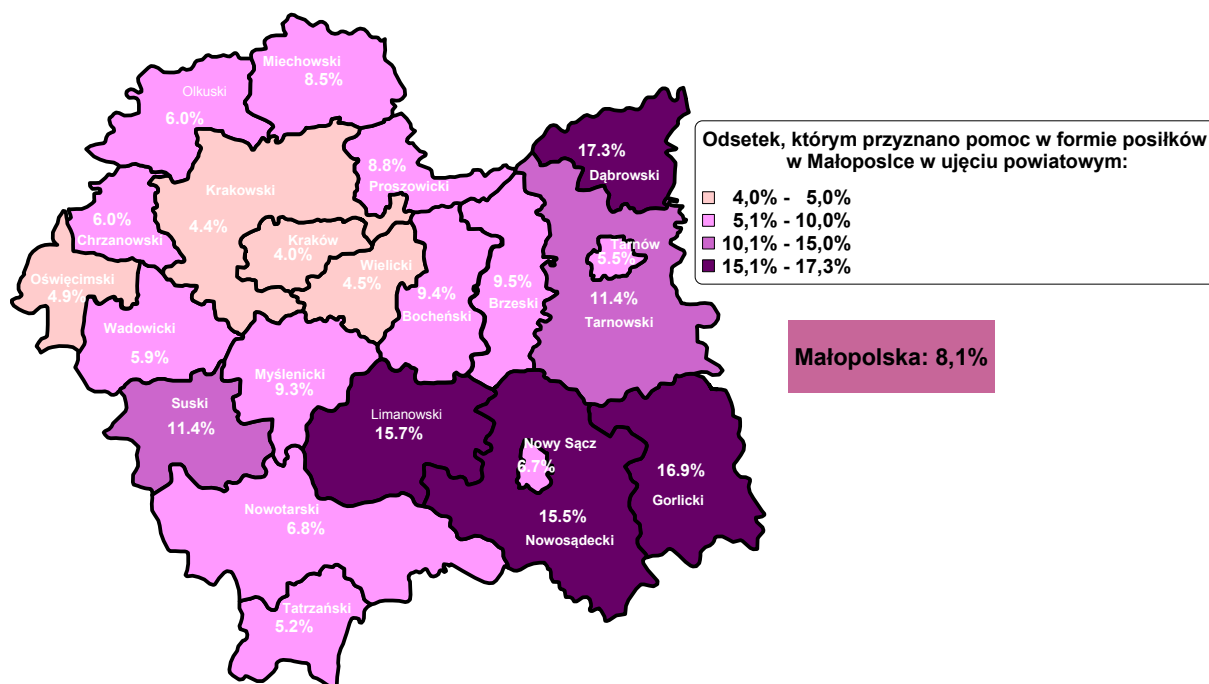
Ważną pozycją w świadczeniach niepieniężnych jest wspieranie najmłodszych mieszkańców poprzez przyznawanie im prawa do korzystania z darmowych posiłków. W 2014 r. skorzystało z takiej formy pomocy prawie 55,3 tys. najmłodszych (8,1% ogółu mieszkańców do 18 r.ż.). Największy odsetek osób korzystających z tego rodzaju świadczeń można zaobserwować w powiatach: dąbrowskim (17,3%), gorlickim (16,9%), nowosądeckim (15,5%) i limanowskim (15,7%). Najmniejszy zaś – w Krakowie (4,0%)⁴³.

⁴¹Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03 dla miasta Krakowa.

⁴²Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03 dla miasta Krakowa.

⁴³Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje z miasta Krakowa pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03.

Mapa 12: Odsetek dzieci i młodzieży, którym przyznano pomoc w formie posiłków w ogólnej liczbie dzieci i młodzieży w wieku 7-18 r. ż. w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej i sprawozdania MPiPS-03 oraz danych GUS, BDL.

Wśród wsparcia, jakie ośrodki pomocy społecznej oferują mieszkańcom są **usługi opiekuńcze**, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze (zadanie własne gminy), a także specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi (zadanie zlecone gminie) kierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn. W 2014 r. w Małopolsce udzielono tego rodzaju pomocy łącznie **5 996 osobom**. Natomiast znacznie mniej osób objęto specjalistycznym rodzajem tych usług – jedynie 211 klientów w 10 powiatach ziemskich i 2 miastach na prawach powiatów (Kraków i Nowy Sącz). Z kolei **specjalistycznymi usługami dla osób z zaburzeniami** psychicznymi – 830 osób zamieszkujących gminy 18 powiatów i 3 miastach na prawach powiatu⁴⁴.

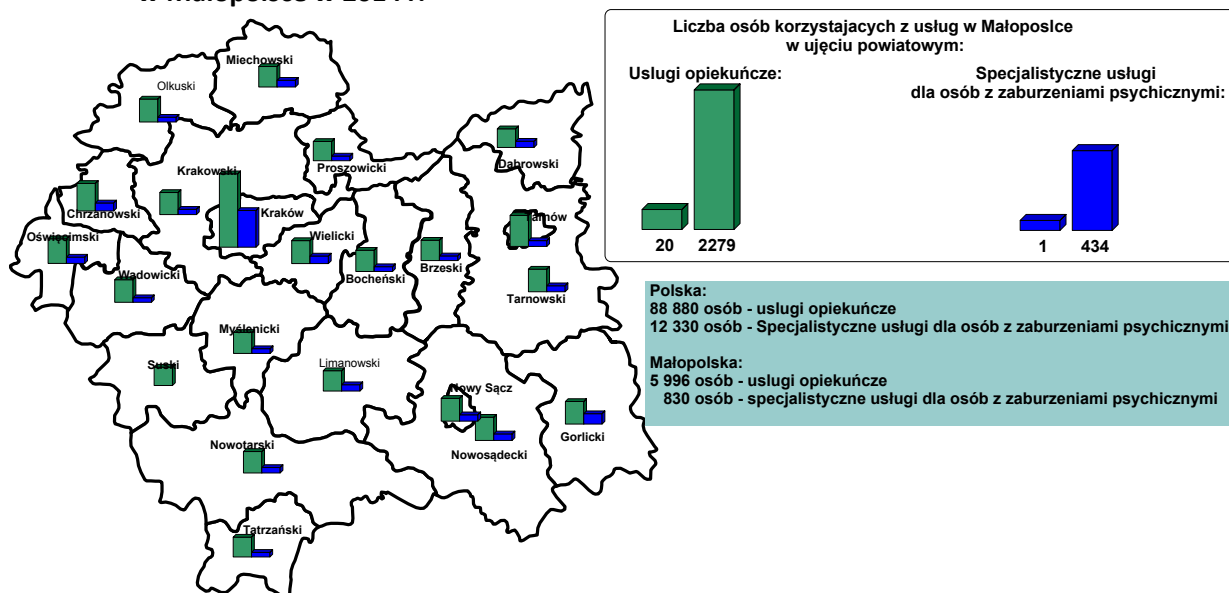
Najwięcej usług opiekuńczych (będących zadaniem własnym gminy) było oferowanych w 2014 r. w Krakowie (objęto nimi 2 279 osób) i Tarnowie (538 osób) oraz powiatach: chrzanowskim i oświęcimskim (odpowiednio: 397 i 279 osób objętych usługami opiekuńczymi). Natomiast najmniej klientów skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: suskim (20 osób), dąbrowskim (33 osób) i proszowickim (57 osób).

Również ze specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi (zadanie zlecone gminie) korzystali najczęściej mieszkańcy Krakowa (434 osoby), a także powiatu gorlickiego (79 osób). Tego rodzaju usługi nie były świadczone w ogóle w gminach powiatu suskiego. Z kolei pojedyncze osoby

⁴⁴ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje z miasta Krakowa pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03.

(od jednego do czterech klientów) otrzymały takie usługi w gminach na terenie 7 powiatów: tatrzańskiego (w Zakopanem), wadowickiego (w gminie Wieprz), brzeskiego (w gminie Brzesko), proszowickiego (w gminie Pałecznicza), olkuskiego (w gminie Klucze i Olkusz), myślenickiego (w gminie Dobczyce i Sułkowie) i bocheńskiego (w gminach: Nowy Wiśnicz i bocheńskiej miejskiej i wiejskiej).

Mapa 13: Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w Małopolsce w 2014 r.

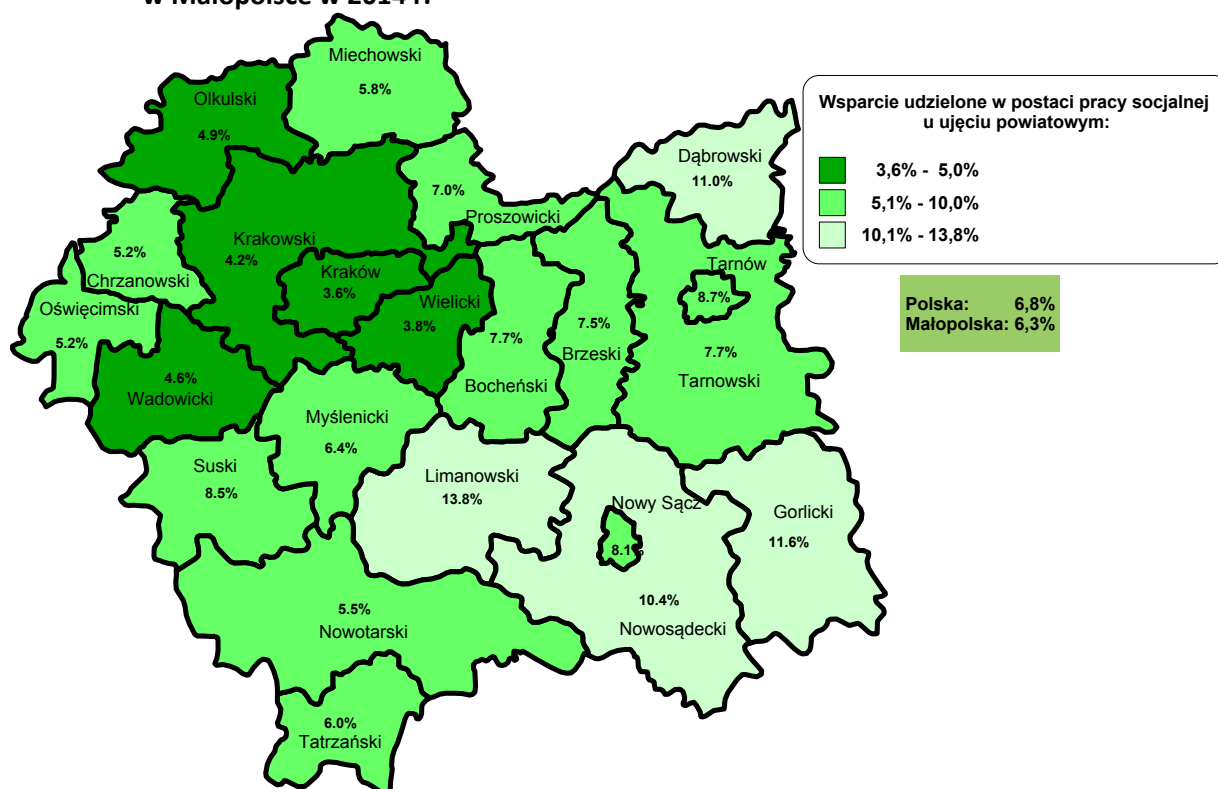
Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i sprawozdania MPiPS-03.

Podstawową formą wsparcia, jaką oferują pracownicy socjalni, jest praca socjalna. Biorąc pod uwagę wielkość wsparcia dla mieszkańców udzielonego w postaci pracy socjalnej w 2014 r. w Małopolsce objęto tym rodzajem pomocy (wg sprawozdania OZPS) ponad 78,2 tys. rodzin i ponad 212,5 tys. osób w tych rodzinach, co stanowi 6,3% ludności województwa.

Analizując zakres tego rodzaju wsparcia udzielonego w poszczególnych powiatach Małopolski zwraca uwagę fakt, iż największy odsetek mieszkańców objętych pracą socjalną był w powiecie limanowskim (13,8%), gorlickim (11,6%) i dąbrowskim (11,0%), najmniej natomiast w Krakowie (3,6%) oraz powiecie wielickim (3,8%)⁴⁵.

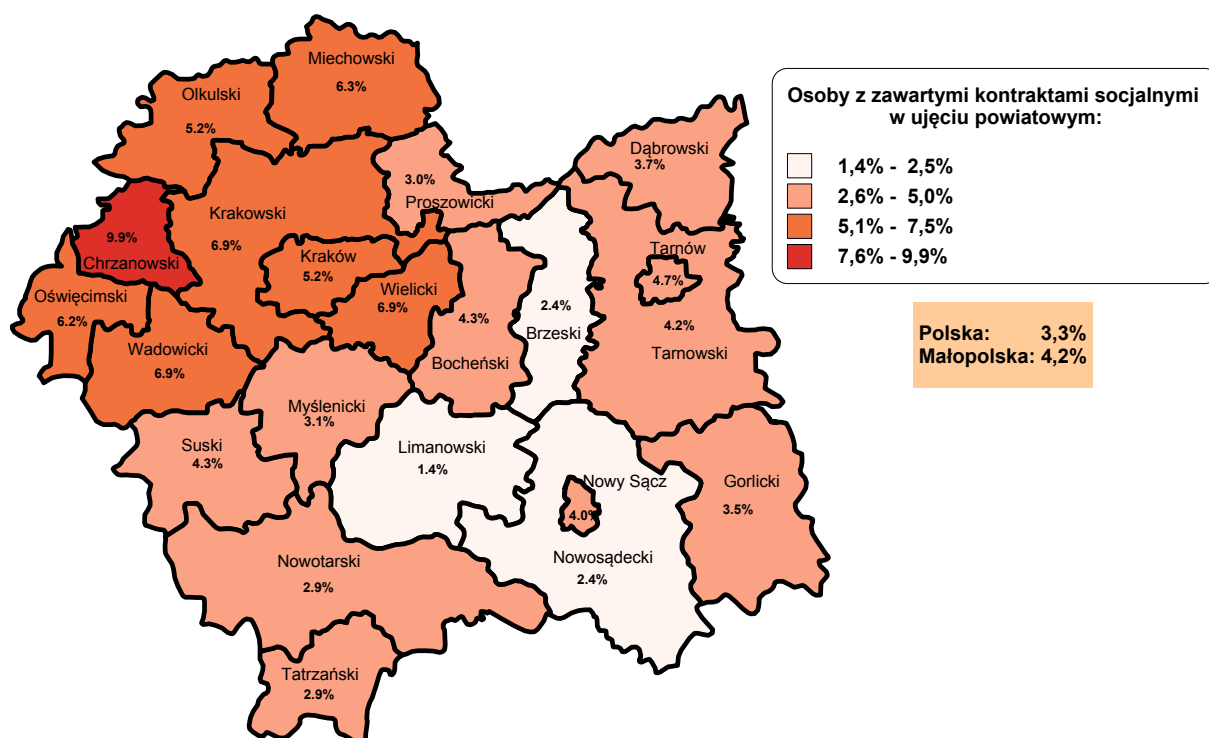
⁴⁵ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03 dla miasta Krakowa.

Mapa 14: Odsetek osób, którym udzielono wsparcia w postaci pracy socjalnej w liczbie ludności w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i sprawozdania MPiPS-03 oraz danych GUS, BDL.

Mapa 15: Odsetek osób objętych kontraktami socjalnymi w liczbie osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

Jednym z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest kontrakt socjalny. **W 2014 r. małopolskie ośrodki pomocy społecznej zawarły z klientami 9 268 kontraktów socjalnych**, a powiatowe centra pomocy rodzinie – 201 kontraktów, **które objęły łącznie 9 746 osób (4,2% świadczeniobiorców)**⁴⁶. Należy dodać, iż wśród kontraktów zawartych w OPS jedynie 526 to umowy zawarte w ramach klubów integracji społecznej (36,7% wszystkich kontraktów zawartych w OPS). Były one zawarte w 4 powiatach: chrzanowskim (gminy miejsko – wiejskie: Libiąż i Trzebinia), krakowskim (gmina wiejska Zielonki), myślenickim (gmina miejsko – wiejska Sułkowice), nowosądeckim, oświęcimskim (gminy miejsko – wiejskie: Brzeszcze i Kęty) i proszowickim (gmina miejsko – wiejska Proszowice) oraz w Krakowie i Tarnowie⁴⁷.

Analizując sytuację związaną z zawieraniem kontraktów socjalnych w poszczególnych powiatach Małopolski zwraca uwagę, iż największy odsetek świadczeniobiorców objętych kontraktami w 2014 r. obserwujemy (podobnie jak w poprzednich latach) w zachodniej części regionu (powiaty: chrzanowski – 9,9%, krakowski, wadowicki i wielicki – po 6,9%), natomiast najmniejszą część klientów, którym przyznano świadczenia, obejmuje się jednocześnie kontraktami w powiatach: limanowskim (1,4%) oraz w brzeskim i nowosądeckim (po 2,4%)⁴⁸.

Odmianą kontraktu socjalnego są indywidualne programy pracy z klientem. **Indywidualnym programem usamodzielnienia wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych itp.** jednostki pomocy społecznej w powiatach i miastach na prawach powiatu **objęły w 2014 roku łącznie 1 704 osoby**. Pracę z usamodzielniającą się młodzieżą w oparciu o takie narzędzie najczęściej stosowano w Krakowie (825 programów) i powiatach: oświęcimskim (104 programów), nowotarskim (93 programów) i gorlickim (86 programów). Jednak już w powiecie dąbrowskim tylko czterech wychowanków pieczy zastępczej zostało nim objętych. Przeciętnie jednak jeden PCPR prowadził w 2014 r. ponad 42 takie programy⁴⁹.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęto w 2014 r. 392 osoby. Był on wdrażany w 6 gminach: miejsko-wiejskiej Brzeszcze p. oświęcimski, wiejskiej Klucze i Bukownie p. olkuski, miejsko-wiejskiej Skawina p. krakowski, wiejskiej Podegrodzie p. nowosądecki oraz wiejskiej Wieprz p. wadowicki) i 2 miastach na prawach powiatu (Krakowie i Nowym Sączu). Należy dodać, iż w czterech z nich (Skawinie, Podegrodziu i Bukownie) nie działają centra integracji społecznej i osoby objęte tym programem korzystały zapewne ze wsparcia CIS w Krakowie, Nowym Sączu,

⁴⁶ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

⁴⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

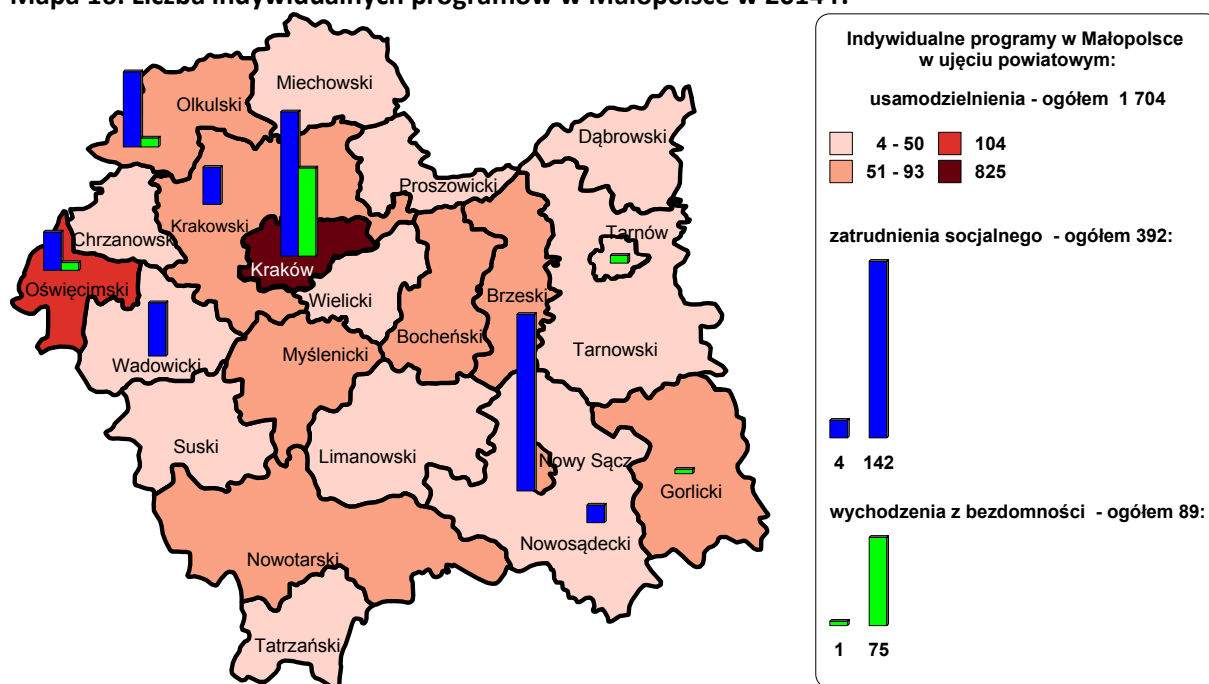
⁴⁸ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Ze względu na brak danych dot. liczby osób objętych kontraktami z Krakowa do zgromadzonych danych zostały dołączone dane będące jedynie szacunkiem (dane dot. liczby zawartych kontraktów pozyskane z MOPS w Krakowie).

⁴⁹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

czy Kluczach. Najwięcej indywidualnych programów zatrudnienia socjalnego prowadzono w Krakowie i Nowym Sączu (odpowiednio: 114 i 142).

Z kolei **indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności** objęto klientów jedynie w 3 ośrodkach pomocy społecznej w gminach: wiejskiej Klucze p. olkuski (5 programów) i miejsko-wiejskiej Brzeszcze p. oświęcimski (4 programy) i miejskiej Gorlice p. gorlicki (1 program) oraz w miastach na prawach powiatu: Krakowie (75 programów) i Tarnowie (4 programy). **Objęto** nim **89 osób**⁵⁰.

Mapa 16: Liczba indywidualnych programów w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

Rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wsparcie zapewniają powołani w tym celu organizatorzy pieczy zastępczej. Wspieranie rodziny jest prowadzone w gminach i powiatach.

W 2014 r. w małopolskich ośrodkach pomocy społecznej pomoc w opiece i wychowaniu dziecka prowadzona była przez 248 asystentów rodziny oferując wsparcie 2 418 rodzinom, które stanowią 3,0% ogółu rodzin świadczeniobiorców w gminach. Stosunkowo największy odsetek rodzin świadczeniobiorców wspierano w powiatach miechowskim (5,7%), krakowskim (5,3%) i proszowickim (5,2%). Natomiast najmniej rodzin było objętych wsparciem asystenta rodziny powiecie nowosądeckim (1,9%). W miastach na prawach powiatów odsetek ten wynosił: w Tarnowie – 3,6%,

⁵⁰ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z *Oceny zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015.

w Nowym Sączu – 2,7%, a w Krakowie – 1,2%. Należy jednak zaznaczyć, iż te jednostki prowadzą także wsparcie w ramach realizacji powiatowych zadań ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁵¹.

W celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodzina może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej, która pomaga rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. Jednak takie wsparcie nie było oferowane rodzinom objętym pomocą społeczną w Małopolsce w 2014 r.

Z kolei w powiatowych centrach pomocy rodzinie 63 koordynatorów pieczy zastępczej w ciągu całego 2014 r. objęto wsparciem 2 340 rodzin zastępczych i co najmniej 3 509 dzieci w tych rodzinach⁵². Natomiast w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem (przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka) piecza zastępcza nad dzieckiem może zostać powierzona rodzinie pomocowej⁵³. W Małopolsce w 2014 r. w celu pełnienia takiej funkcji podpisano umowy w 9 powiatach ziemskich i 3 grodzkich z 43 rodzinami. Najwięcej takich rodzin oferowało swoje wsparcie w Krakowie (15 rodzin pomocowych) i powiecie olkuskim (9 rodzin pomocowych). W powiecie tarnowskim funkcjonowały 4 rodziny pomocowe, w chrzanowskim – 3, a w miechowskim i suskim po 2 takie rodziny. W pozostałych 2 powiatach (nowotarskim i oświęcimskim) i 2 miastach na prawach powiatu (Nowy Sącz i Tarnów) zawarto umowy z jedną rodziną, która pełniła funkcję rodziny pomocowej. Natomiast w 10 kolejnych powiatach nie było żadnej rodziny w 2014 r., która pełniłaby taką funkcję⁵⁴.

Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, pomoc społeczna zobowiązana jest świadczyć **poradnictwo specjalistyczne**. Według danych zgromadzonych w formularzu oceny zasobów pomocy społecznej w małopolskich ośrodkach pomocy społecznej w 2014 r. **oferowano** tego rodzaju wsparcie **łącznie ponad 6,3 tys. rodzin**, a tym samym **ponad 16,7 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi **0,5%** mieszkańców Małopolski. W 2014 r. wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego najczęściej otrzymywali klienci pomocy społecznej w powiecie chrzanowskim (2,2% ogółu mieszkańców) oraz Nowym Sączu (1,2%) i powiatach: limanowskim (1,1%), brzeskim i tarnowskim (po 1,0%). Relatywnie najmniej osób skorzystało z takiego wsparcia w powiecie suskim (0,02%)⁵⁵.

⁵¹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej dla miasta Krakowa.

⁵² Analiza oparta o sprawozdanie OZPS oraz dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015.

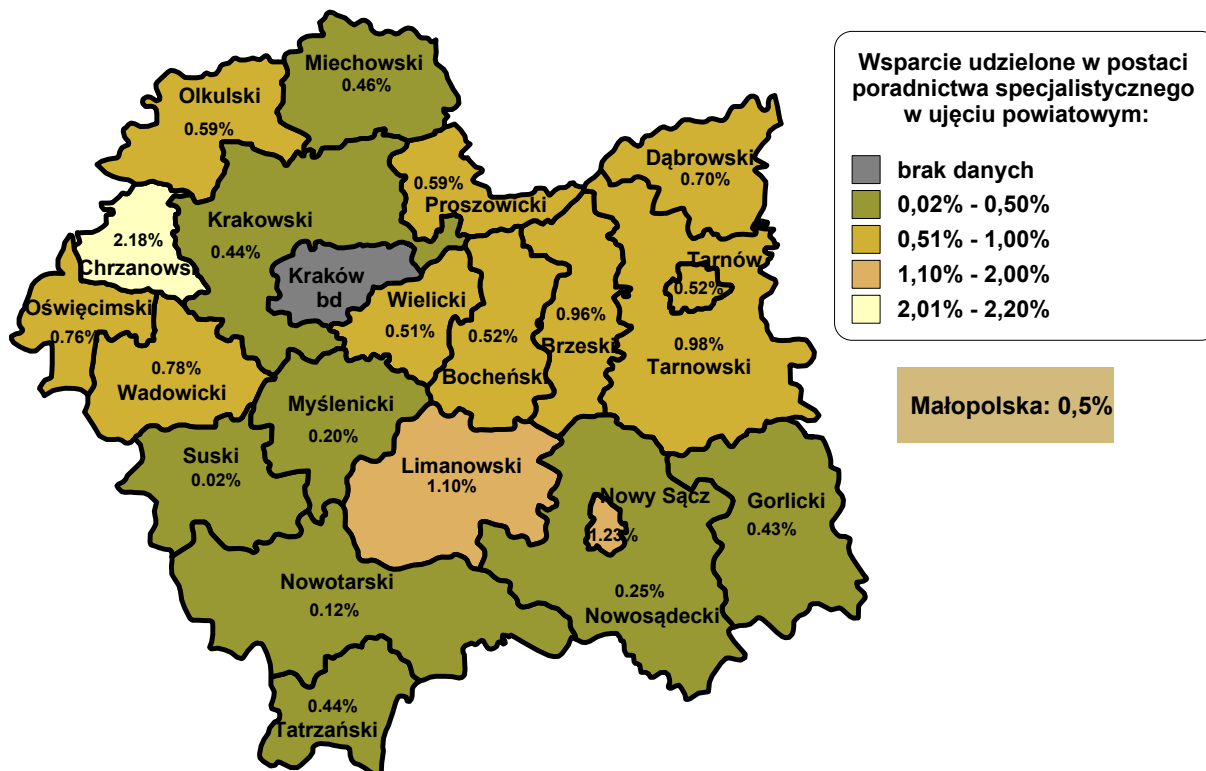
⁵³ *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (Dz. U. z 2014 r. ze zmianami).

⁵⁴ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

⁵⁵ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Brak danych z Krakowa.

Dodatkowo w Krakowie w 2014 r. (jak wynika z *Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Krakowie za rok 2014*) ze wsparcia w ramach poradnictwa psychologicznego świadczonego przez pracowników MOPS skorzystały 404 osoby, w ramach poradnictwa prawnego 2 725 osób. Udzielono łącznie 11 010 porad, w tym 7 633 porad prawnych oraz 3 377 porad psychologicznych⁵⁶.

Mapa 17: Odsetek osób, którym udzielono wsparcia poprzez poradnictwo specjalistyczne w OPS w liczbie ludności w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej*, MPiPS-03 oraz danych GUS, BDL.

Oprócz wsparcia klientów poprzez specjalistyczne poradnictwo w ramach OPS, tego typu pomoc jest oferowana również poprzez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych zgromadzonych w formularzu OZPS w ramach takiej formy wsparcia w 2014 r. w 86 jednostkach specjalistycznego poradnictwa różnego rodzaju udzielono wsparcia ponad 17,7 tys. osobom w ramach tego zadania⁵⁷. Jednak szerzej zostanie to omówione w dalszej części raportu (w rozdziale dotyczącym infrastruktury wsparcia mieszkańców).

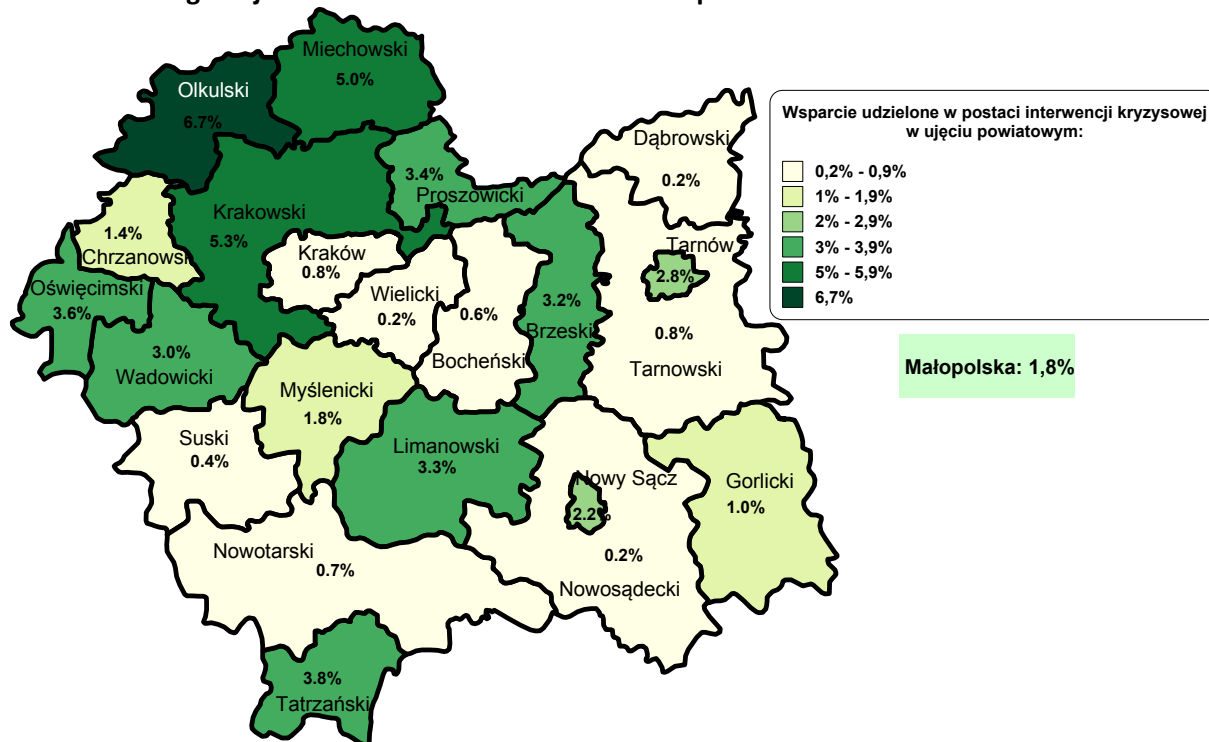
Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej objęto w małopolskich OPS w 2014 r. łącznie ponad 1,4 tys. rodzin i ponad 4,1 tys. osób w tych rodzinach**, co stanowi **1,8%** ogółu ludności objętej świadczeniami z pomocy społecznej, a 0,12% mieszkańców

⁵⁶ Informacje pochodzą z *Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015.

⁵⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*.

regionu⁵⁸. Największy odsetek osób, którym udzielono tego rodzaju wsparcia można odnotować w powiecie olkuskim (6,7%). Z kolei niewielki poziom świadczeń tego rodzaju można zaobserwować w powiatach: dąbrowskim, nowosądeckim i wielickim (po 0,2%).

Mapa 18: Odsetek osób, którym udzielono wsparcia poprzez interwencję kryzysową w OPS w ogólnej liczbie świadczeniobiorców w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i danych ze sprawozdania MPIPS-03 oraz ze sprawozdania MPIPS-03 dla miasta Kraków.

Oprócz wsparcia klientów poprzez interwencję kryzysową w ramach OPS, tego typu pomoc jest oferowana również poprzez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych zgromadzonych w formularzu OZPS w ramach takiej formy wsparcia w 2014 r. w 12 ośrodkach interwencji kryzysowej skorzystało prawie 10,1 tys. osób w ramach tego zadania⁵⁹. Jednak szerzej zostanie to omówione w dalszej części raportu (w rozdziale dotyczącym infrastruktury wsparcia mieszkańców).

Jednostki pomocy społecznej udzielają pomocy także osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. W Małopolsce funkcjonuje system wspierania rodzin dotkniętych przemocą oparty o działanie interdyscyplinarne. Działania rozpoczęte przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, we współpracy z Wydziałem Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Krakowie oraz Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej w Tarnowie w 2010 roku, objęły swym zasięgiem wszystkie powiaty w województwie małopolskim. W ramach działań kreujących współpracę organizowane

⁵⁸ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania MPIPS-03 dla miasta Krakowa.

⁵⁹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania MPIPS-03 dla miasta Krakowa.

są spotkania, seminaria i konferencje. Dobrym przykładem jest coroczna wojewódzka konferencja poświęcona problematyce przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

ROPS w Krakowie zrealizował również szereg szkoleń poświęconych problematyce przemocy w rodzinie. W latach 2011-2014 wzięło udział łącznie 1878 osób. Szkolenia dotyczyły specyfiki zjawiska przemocy w rodzinie i różnych kategorii ofiar, diagnozowania przemocy w rodzinie, metodyki pracy z osobami uwikłanymi w przemoc (osobami doświadczającymi i stosującymi przemoc w rodzinie), w tym również w zespołach interdyscyplinarnych, przepisów prawnych, w tym procedury „Niebieskie Karty”, kompetencji poszczególnych służb i instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. W ramach podnoszenia kwalifikacji i kompetencji zawodowych pracowników służb zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie ROPS zrealizował również studia i specjalizację II stopnia w zawodzie pracownik socjalny w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, i interwencji kryzysowej. łącznie w obu formach kształcenia w omawianym okresie uczestniczyło 55 osób. W czerwcu bieżącego roku 30 osób ukończy studia podyplomowe z obszaru interwencji kryzysowej.

Warto także wspomnieć o projekcie ROPS w Krakowie „Więzenie WIĘZI nie więzi”, którego celem jest podniesienie kompetencji wychowawczych rodziców odbywających karę pozbawienia wolności. W tym roku odbędzie się już piąta edycja tego projektu, włączając pilotaż. W każdej edycji projektu przewiduje się przeprowadzenie 40 godzin warsztatów doskonalących kompetencje wychowawcze oraz odbudowujących relacje rodzicielskie wśród osób skazanych posiadających dzieci. Projekt otrzymał nominację do nagrody w I kategorii „Dobre rodzicielstwo” w konkursie Pary Prezydenckiej „Dobry klimat dla rodziny” w 2014 r.

Cenną inicjatywą jest również powołana w 2012 roku w ramach Regionalnej Platformy Współpracy grupa ds. przeciwdziałania przemocy. Celem grupy jest:

- wzmocnienie współpracy na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym,
- poprawa przepływu informacji na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym,
- identyfikacja kluczowych trudności i problemów w realizacji zadań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- wypracowanie wspólnych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym rozwiązań systemowych,
- popularyzacja dobrych praktyk.

W skład grupy wchodzi osoby koordynujące zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie na szczeblu powiatowym, przedstawiciele Wydziału Polityki Społecznej Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie oraz Policji. W spotkaniach grupy uczestniczą również zapraszeni

eksperci z różnych obszarów przeciwdziałania przemocy, w zależności od tematyki poruszanych zagadnień.

Jednocześnie Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie organizuje Małopolski Konkurs „Przeciw przemocy” na najlepsze działania interdyscyplinarne prowadzone na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Celem konkursu jest promocja działań interdyscyplinarnych szczebla powiatowego i gminnego. Wyodrębnione zostały w nim dwie kategorie: na najlepsze działania powiatowe i na najlepsze działania gminne.

Kolejnym przykładem działań ROPS w Krakowie mających na celu przeciwdziałanie przemocy jest koordynacja prac nad Małopolskim Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 (MPPPwR). MPPPwR jest kontynuacją i uzupełnieniem działań podejmowanych w ramach poprzedniej edycji Programu na lata 2007-2013. Program charakteryzuje interdyscyplinarne, systemowe podejście do zjawiska przemocy w rodzinie oraz integracji służb i instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w Małopolsce, przy zachowaniu zasady subsydiarności. Projekt Programu opracowany został przez Zespół Zadaniowy, powołany zarządzeniem Marszałka Województwa Małopolskiego. Program realizowany będzie przez ROPS w Krakowie, we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, administracją rządową, w szczególności Wojewodą Małopolskim, organizacjami pozarządowymi, Komendą Wojewódzką Policji i jednostkami podległymi, instytucjami i organizacjami oświatowymi, instytucjami służby zdrowia. ROPS odpowiedzialny będzie również za coroczny monitoring Programu, w celu sprawdzenia stanu realizacji zaplanowanych w nim zadań. Wyniki monitoringu w formie raportu będą publikowane na stronie internetowej ROPS.

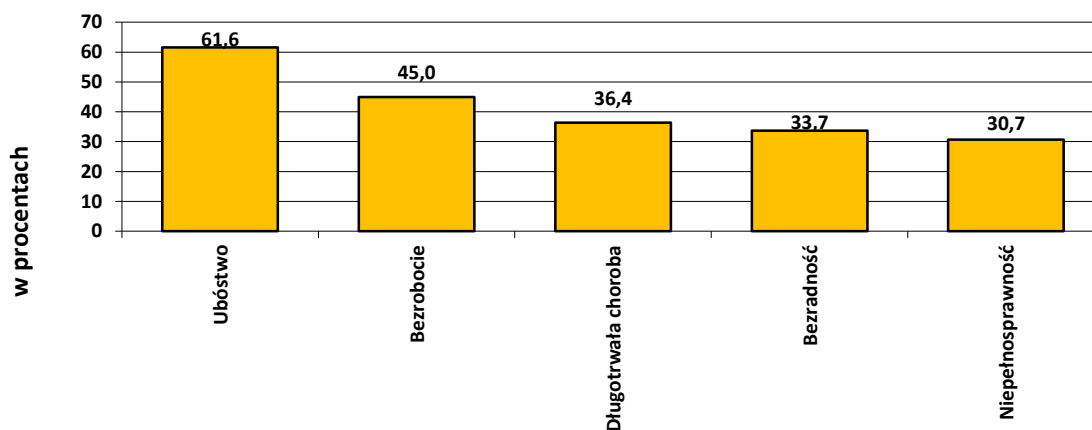
Warto przytoczyć wybrane wnioski i rekomendacje z realizacji poprzedniej edycji Małopolskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2007-2013:

- zwiększyło się zastosowanie procedury „Niebieskie Karty” przez system pomocy społecznej (pięciokrotne na przestrzeni lat 2007-2013);
- spopularyzowało się systemowe podejście do problemu przemocy domowej na poziomie lokalnym;
- poważne deficyty w lokalnych zasobach infrastrukturalnych (w szczególności ośrodki interwencji kryzysowej, miejsca schronienia);
- konieczność poprawy działania zespołów interdyscyplinarnych (przepływ informacji, metodyka pracy);
- potrzeba zwiększenia działań skierowanych do osób uwięzionych w przemoc;

- niezbędność wzrostu działań skierowanych do społeczeństwa poprzez programy profilaktyczne, oddziaływania edukacyjne;
- nieodzowność realizacji badań zjawiska przemocy w rodzinie jako punktu wyjścia efektywnych działań;
- konieczność upowszechnienia użycia przez sędziów dostępnych środków prawnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie (np. nakaz eksmisji, obowiązek udziału w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc, dozór kuratora sądowego);
- dążenie do wzrostu zaangażowania organizacji pozarządowych w działania na rzecz osób uwikłanych w przemoc w rodzinie;
- konieczność poprawy i popularyzacji monitoringu oraz ewaluacji działań w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Jedną z metod pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie jest objęcie ich **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych**. Takie programy funkcjonowały w 2014 r. w 12 małopolskich powiatach i 3 miastach na prawach powiatów. Łącznie objęto nimi **307 osób**⁶⁰. Najwięcej sprawców przemocy objęto takim programem w Tarnowie (63 osoby) i powiecie bocheńskim (43 osoby)⁶¹.

Wykres 11: Główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej w Małopolsce w 2014 r.

Odsetek klientów pomocy społecznej korzystających ze wsparcia z danej przyczyny w ogólnej liczbie klientów (l. osób w rodzinach świadczeniobiorców). Podane wartości nie sumują się do 100%, ponieważ sytuację wielu osób charakteryzuje występowanie kilku problemów jednocześnie.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej oraz sprawozdania MPiPS-03.

Z 15 wymienionych w art. 7 *Ustawy o pomocy społecznej przesłanek, które mogą być podstawą udzielenia pomocy społecznej* w Małopolsce od lat **najczęstszą jest ubóstwo**. W 2014 r. problem ten dotyczył **niemal 61,6%** klientów pomocy społecznej. Oprócz ubóstwa można wyróżnić inne problemy, które w ciągu ostatnich lat są dominujące w naszym regionie: **bezrobocie (45,0% ogółu klientów**

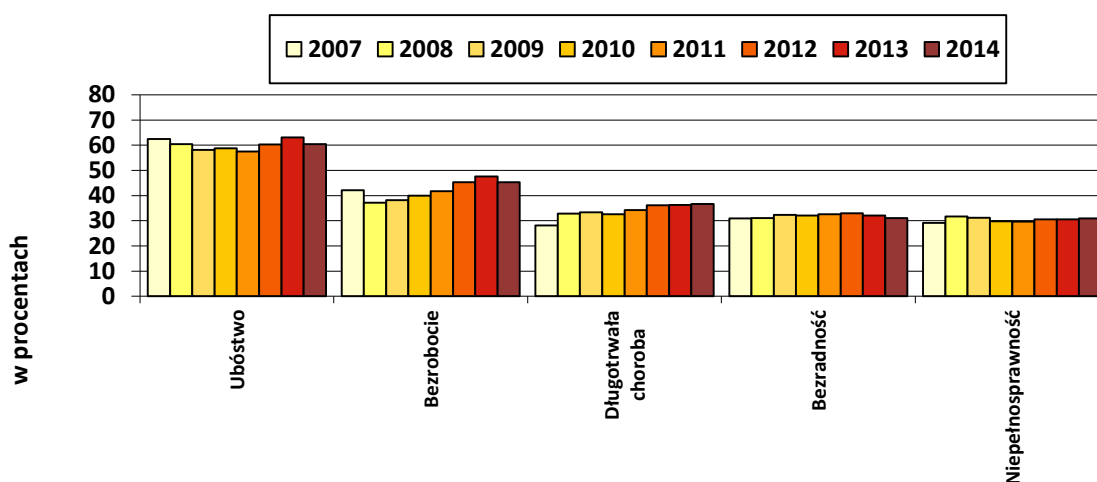
⁶⁰ Według Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie 223 osoby.

⁶¹ Do danych zgromadzonych w sprawozdaniu OZPS zostały dołączone informacje z miasta Krakowa pozyskane ze Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

pomocy społecznej), długotrwała choroba (36,4%), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (33,7%) oraz niepełnosprawność (30,7%). Pozostałe przyczyny przyznawania pomocy występują znacznie rzadziej lub w ogóle⁶².

Analizując powody udzielania pomocy społecznej w ciągu ostatnich lat można zauważyć pewne ogólne tendencje. **Obserwowany jest niewielki wzrost odsetka klientów pomocy społecznej, którzy otrzymują wsparcie z tytułu niepełnosprawności i długotrwałej choroby.** Natomiast nastąpił znaczny spadek odsetka klientów pomocy społecznej, którzy otrzymują wsparcie z powodu ubóstwa (o 2,7 p.p.) i bezrobocia (2,2 p.p.). Podobną tendencję, choć nie tak dużą, można zaobserwować w przypadku odsetka osób wspieranych w ramach pomocy społecznej ze względu na przesłankę: **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego**⁶³.

Wykres 12: Główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej w Małopolsce w latach 2007 – 2014

Odsetek klientów pomocy społecznej korzystających ze wsparcia z danej przyczyny w ogólnej liczbie klientów (l. osób w rodzinach świadczeniobiorców). Podane wartości nie sumują się do 100%, ponieważ sytuację wielu osób charakteryzuje występowanie kilku problemów jednocześnie.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania MPiPS-03 za lata: 2007 – 2014.

Sytuacja w poszczególnych powiatach Małopolski pod względem powodów udzielania pomocy społecznej jest bardzo zróżnicowana⁶⁴:

- do powiatów, w których w roku 2014 najczęściej udzielano pomocy z powodu ubóstwa należały powiaty: dąbrowski, gorlicki i nowosądecki (odpowiednio: 76,8%, 73,4% i 70,2% ogółu klientów pomocy społecznej). Najmniejszy udział klientów, którzy skorzystali z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa odnotowano w powiecie brzeskim (45,6%);

⁶² Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje z miasta Krakowa pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03.

⁶³ Analiza oparta na podstawie sprawozdań MPiPS-03 ze względu na brak danych pochodzących z formularza *Oceny zasobów pomocy społecznej* za poprzednie lata.

⁶⁴ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje z miasta Krakowa pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03.

- bezrobocie było najczęściej powodem udzielania pomocy społecznej w 2014 roku w Nowym Sączu (66,7%) i Tarnowie (64,6%) oraz powiecie olkuskim (65,2%) i chrzanowski (62,9%). Relatywnie najrzadziej z tej przyczyny w 2014 r. z pomocy społecznej korzystali klienci powiatu proszowickiego (33,7%), bocheńskiego i nowotarskiego (po 34,2%);
- długotrwała lub ciężka choroba była najczęściej przesłanką do przyznania świadczeń w Tarnowie (59,7%) Nowym Sączu (58,2%) i Krakowie (53,6%), najrzadziej zaś – w powiecie oświęcimskim i nowotarskim (po 26,9%);
- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego najczęściej wsparcie otrzymywali klienci w powiecie chrzanowskim (53,2%), a najmniejszy odsetek klientów ośrodków pomocy społecznej korzystających z pomocy z tego powodu wystąpił w powiecie gorlickim (17,2%);
- niepełnosprawność to znaczący problem klientów pomocy społecznej (wg odsetka korzystających ze wsparcia z tej przyczyny) z: Krakowa (43,7%), Nowego Sącza (42,9%) i Tarnowa (41,8%). Z kolei najrzadziej przyznawano pomoc biorąc pod uwagę tę przesłankę w powie brzeskim (18,6%).

Należy dodać, iż omówione powyżej przesłanki udzielania pomocy społecznej najczęściej występują w tych samym powiatach co w poprzednich latach.

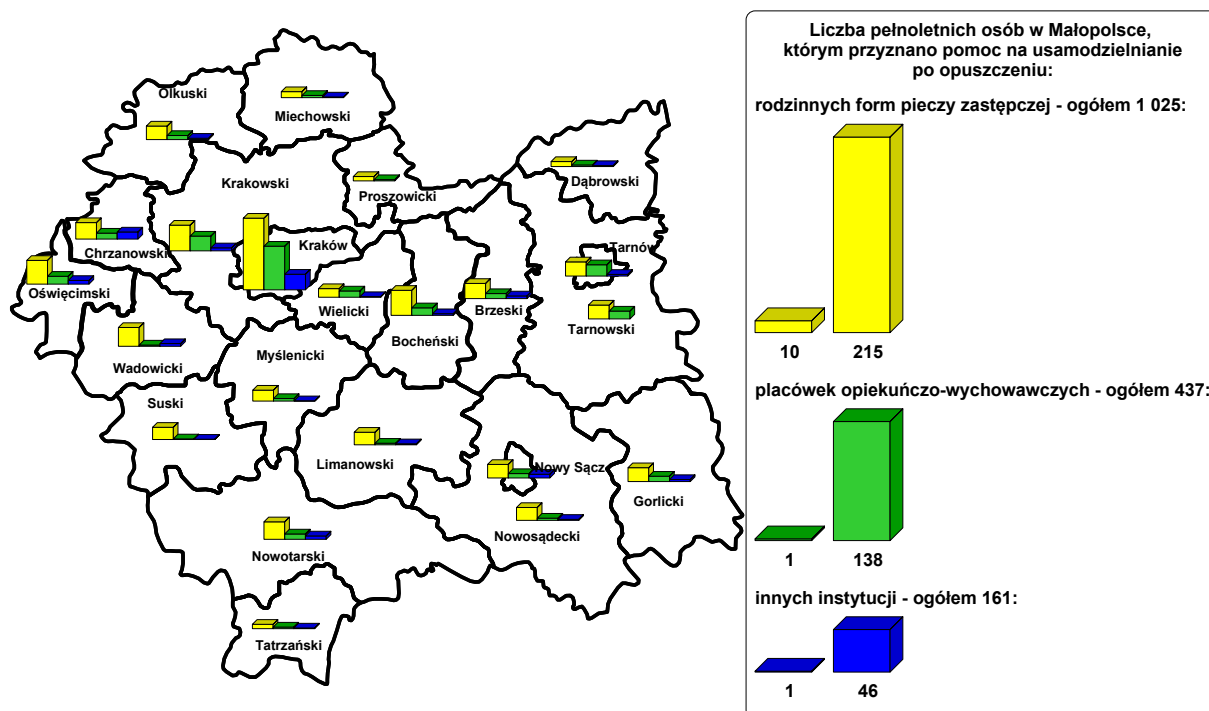
Pomoc na usamodzielnienie przyznano w 2014 r. w Małopolsce 1 623 osobom opuszczającym (po osiągnięciu pełnoletniości) rodzinne formy pieczy zastępczej, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust.1 Ustawy o pomocy społecznej⁶⁵. Największą grupę osób, które otrzymały takie świadczenia, stanowili byli wychowankowie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (1 025 osoby). Najwięcej osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą i otrzymujących różnorodnego rodzaju wsparcie było w Krakowie (215 osób) oraz w powiatach krakowskim (75) i bocheńskim (73). Natomiast najmniej takich osób było w powiatach: tatrzańskim i proszowickim (po 10 osób). Z kolei pełnoletnich osób które otrzymywały pomoc po opuszczeniu placówek opiekuńczo-wychowawczych było w 2014 r. w regionie łącznie 437. Największa ich liczba była w Krakowie (138 osób) oraz powiecie krakowskim (46).

Najmniejszą grupę spośród młodych, usamodzielnianych osób otrzymujących wsparcie stanowiły osoby opuszczające takie instytucje takich jak: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, itp. W 2014 r. wsparcie takie otrzymało 161 usamodzielnianych osób w 17 powiatach i 3 miastach na prawach powiatów. Najwięcej opuszczających tego typu jednostki

⁶⁵ Instytucje, o których mowa w art. 88 Ustawy o pomocy społecznej to: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę i młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

otrzymało wsparcie w Krakowie (46 osób) oraz powiecie chrzanowskim (21). Pozostałych powiatach taką pomoc otrzymało od 1 do 11 osób.⁶⁶ Pomocy na usamodzielnienie dla omawianej grupy w ogóle nie udzielano w 2014 r. w powiatach proszowickim i tarnowskim.

Mapa 19: Liczba pełnoletnich osób, którym przyznano pomoc na usamodzielnienie w Małopolsce w 2014 r. (opuszczający pieczę zastępczą i inne instytucje)

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz raportu *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*.

⁶⁶Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje z miasta Krakowa pozyskane z *Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Krakowie za rok 2014*.

VII ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ ORAZ JEJ OTOCZENIA

VII.1 Kadra pomocy społecznej

Zasoby kadrowe jednostek pomocowych to jeden z ważniejszych czynników wpływających na poziom usług i rozwój instrumentów wsparcia mieszkańców. W 2014 r. w ośrodkach pomocy społecznej w całej Polsce zatrudniano 51 738 pracowników (o 680 osób więcej niż przed rokiem)⁶⁷. Natomiast **małopolskie ośrodki pomocy społecznej zatrudniały w tym czasie 3 915 pracowników**⁶⁸, w tym ośrodki w miastach na prawach powiatów – 911 osób. Ośrodki gminne (bez MOPS) zatrudniały średnio 17 osób. **Między ośrodkami pomocy społecznej w Małopolsce ciągle istnieją jednak duże różnice dotyczące wielkości zespołów. Najczęściej liczyły one do 10 pracowników (81 jednostek)**, nieco rzadziej 11 – 20 pracowników (61 jednostek). Istnieją ośrodki, gdzie zatrudnia się czterech (2 jednostki – Mucharz p. wadowicki i Radziemice p. proszowicki) lub pięciu pracowników (7 jednostek: Gręboszów p. dąbrowski; Łapsze Niżne p. nowotarski; Czorsztyn Maniowy p. nowotarski; Nowe Brzesko p. proszowicki; Raclawice p. miechowski, Sułoszowa p. krakowski oraz Wietrzychowice p. tarnowski). Z drugiej strony funkcjonowało 16 dużych jednostek, zatrudniających powyżej 40 pracowników (od 41 do 76 osób). Zupełnie innymi, jeżeli chodzi o wielkość zespołów pracowniczych jednostkami są miejskie ośrodki pomocy społecznej powiatów grodzkich (Kraków, Nowy Sącz, Tarnów), które zatrudniają największą liczbę pracowników, odpowiednio: 638, 120 i 153. Należy jednak pamiętać, iż realizują one także powiatowe zadania z zakresu pomocy społecznej⁶⁹.

W ośrodkach pomocy społecznej w całym kraju było zatrudnionych w 2014 r. prawie 19,7 tysiąca pracowników socjalnych. Natomiast **w małopolskich ośrodkach pomocy społecznej zatrudniano w tym czasie 1 705 pracowników socjalnych**⁷⁰.

W Polsce **na jednego pracownika socjalnego w gminie** w 2014 r. przypadało średnio 1 954⁷¹, natomiast województwie małopolskim – **1 976 mieszkańców**⁷². Wskaźnik ten lokuje nasz region na dwunastej pozycji w kraju⁷³ (tj. w 11 województwach na jednego pracownika socjalnego przypada mniejsza liczba mieszkańców niż w Małopolsce). Także analiza innego wskaźnika – zatrudniania pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych

⁶⁷ Na podstawie sprawozdań MPiPS-03.

⁶⁸ Analiza stanu zatrudnienia w OPS i PCPR została dokonana na podstawie danych formularza OZPS (łącznie liczba osób zatrudnionych w ramach umowy o pracę w przeliczeniu na osoby). Do kadry jednostki zaliczono również osoby zatrudnione na zastępstwo oraz osoby na urloпах macierzyńskich. Natomiast nie zaliczono osób na urloпах wychowawczych, opiekuńczych i bezpłatnych. Stan na dzień 31.12.2014 r. Według danych ze sprawozdania MPiPS-03 – 3 541 osób (w 2013 r. - 3 616).

⁶⁹ Analiza została przeprowadzona w oparciu o sprawozdanie OZPS. Do danych zgromadzonych zostały dołączone informacje z miasta Krakowa pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03.

⁷⁰ Analiza na podstawie sprawozdań MPiPS-03. Według danych z formularza oceny zasobów pomocy społecznej – 1 713 osób.

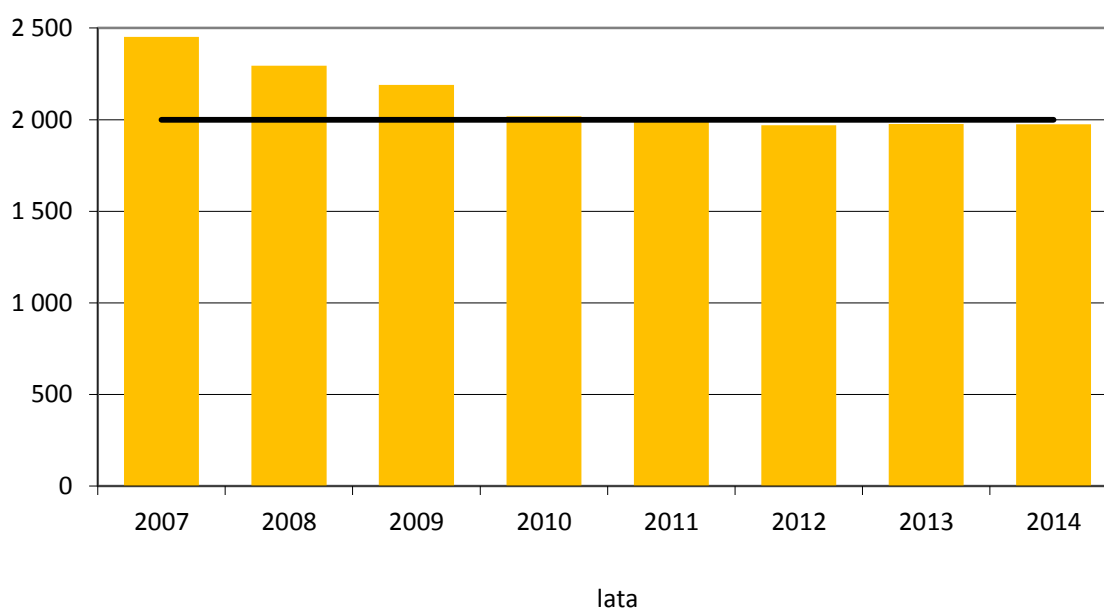
⁷¹ Zgodnie z ustawą każdy ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać przynajmniej 3 pracowników socjalnych bez względu na wielkość gminy, przy czym na 2 000 mieszkańców gminy powinien przypadać przynajmniej jeden taki specjalista.

⁷² Analiza na podstawie sprawozdań MPiPS-03. Według danych ze sprawozdania OZPS – 1 966 osób.

⁷³ Analiza oparta na podstawie sprawozdań MPiPS-03 ze względu na brak ogólnopolskich danych pochodzących z formularza oceny zasobów pomocy społecznej na czas przygotowywania raportu.

pracą socjalną w stosunku: jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących, wskazuje na spełnianie przez Małopolskę wymogu ustawowego⁷⁴. W 2014 r. na jednego pracownika socjalnego przypadało 47 rodzin korzystających z pomocy społecznej, podczas gdy w kraju wskaźnik ten był wyższy i wyniósł – 61 takich rodzin. Tym samym wartość omawianego wskaźnika lokuje nasz region na wysokiej drugiej pozycji (po województwie śląskim) w skali kraju.

Wykres 13: Średnia liczba mieszkańców Małopolski na 1 pracownika socjalnego w OPS w latach 2005 – 2014

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych Sprawozdania MPiPS-03 za lata: 2005 – 2014 r. oraz danych Urzędu Statystycznego w Krakowie, dostęp z dnia 18.05.2015 r.

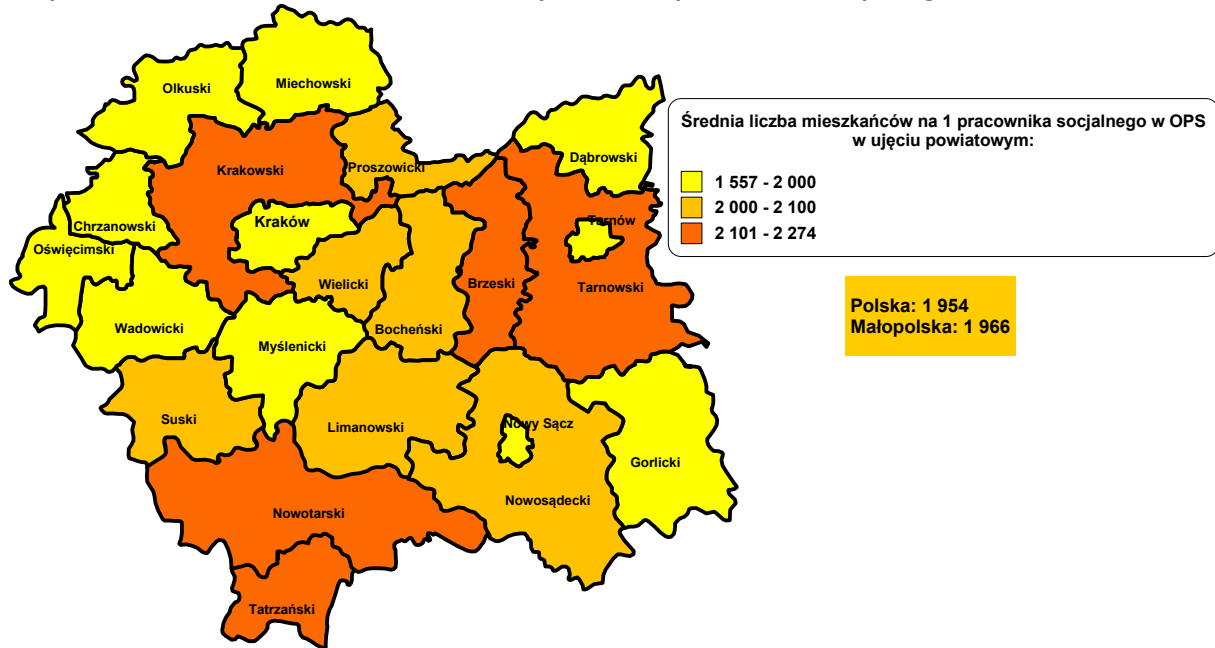
Szczegółowa analiza struktury kadry pomocy społecznej w Małopolsce została przeprowadzona w oparciu o ogólnopolski formularz oceny zasobów pomocy społecznej⁷⁵.

Średnia dla województwa dotycząca liczby pracowników socjalnych w odniesieniu do liczby mieszkańców nie odzwierciedla sytuacji w poszczególnych powiatach. Więcej niż założone w *Ustawie o pomocy społecznej* 2 000 mieszkańców przypadało na 1 pracownika socjalnego w 2014 roku w 11 małopolskich powiatach (średnia z gmin). Należy także dodać, iż ciągle jeszcze funkcjonują w regionie ośrodki pomocy społecznej, w których zatrudnionych jest mniej niż wymaganych 3 pracowników socjalnych. Dotyczy to 7 gmin: Bystra – Sidzina (p. suski), Koszyce i Radziemice (p. proszowicki), Kozłów (p. miechowski), Rytro (p. nowosądecki), Wietrzychowice (p. tarnowski) i Żegocina (p. bocheński).

⁷⁴ Dodatkowe kryterium obowiązujące, zgodnie z zapisami Ustawy z 12.03.2004 r. o pomocy społecznej, które weszły w życie z dn. 1.01.2015 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 81, poz. 440).

⁷⁵ Analiza została przeprowadzona w oparciu o sprawozdanie OZPS. Do danych zgromadzonych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania MPiPS-03 dla miasta Kraków.

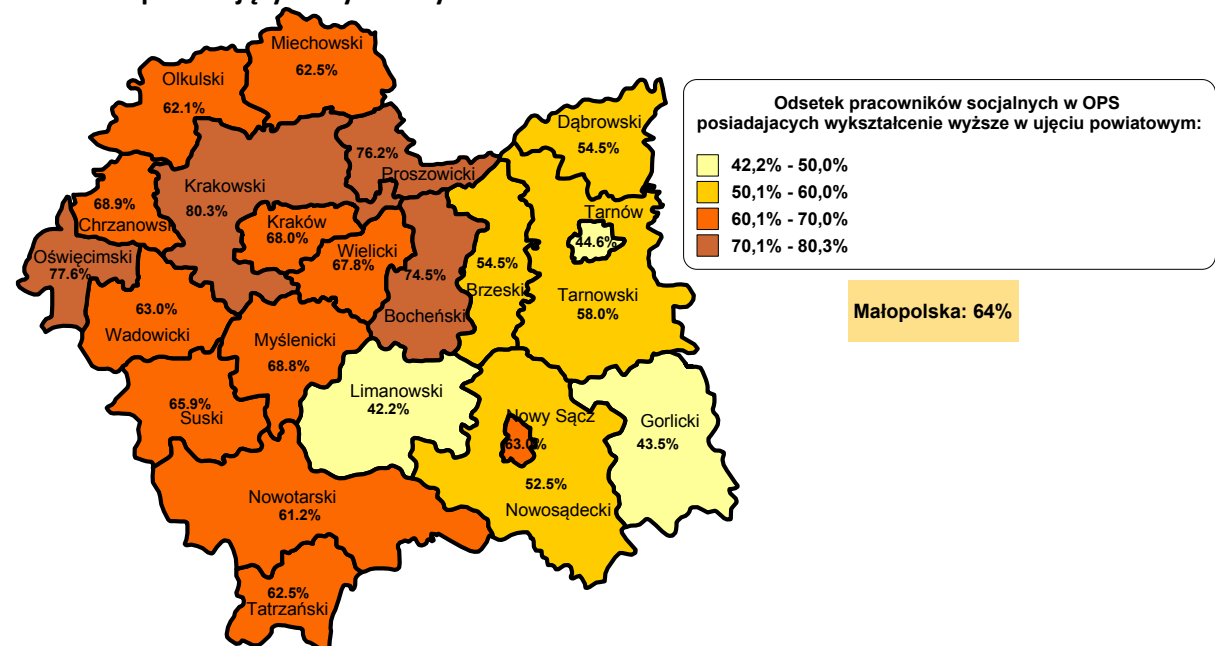
Mapa 20: Średnia liczba mieszkańców Małopolski na 1 pracownika socjalnego w OPS w 2014 r.

Źródło: Opracowanie - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie: sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej*, danych sprawozdania ze sprawozdania MPiPS-03 dla miasta Kraków oraz danych GUS, BDL.

Należy dodać, iż w małopolskich ośrodkach pomocy społecznej wykorzystując środki Europejskiego Funduszu Społecznego w 2014 r. finansowano zatrudnienie co najmniej 210 pracowników socjalnych (o 5 takich specjalistów więcej niż w 2013 r.), co stanowi minimum 16% ogółu tych pracowników w regionie⁷⁶.

Mapa 21: Odsetek pracowników socjalnych ośrodków pomocy społecznej w Małopolsce posiadających wyższe wykształcenie w 2014 r.

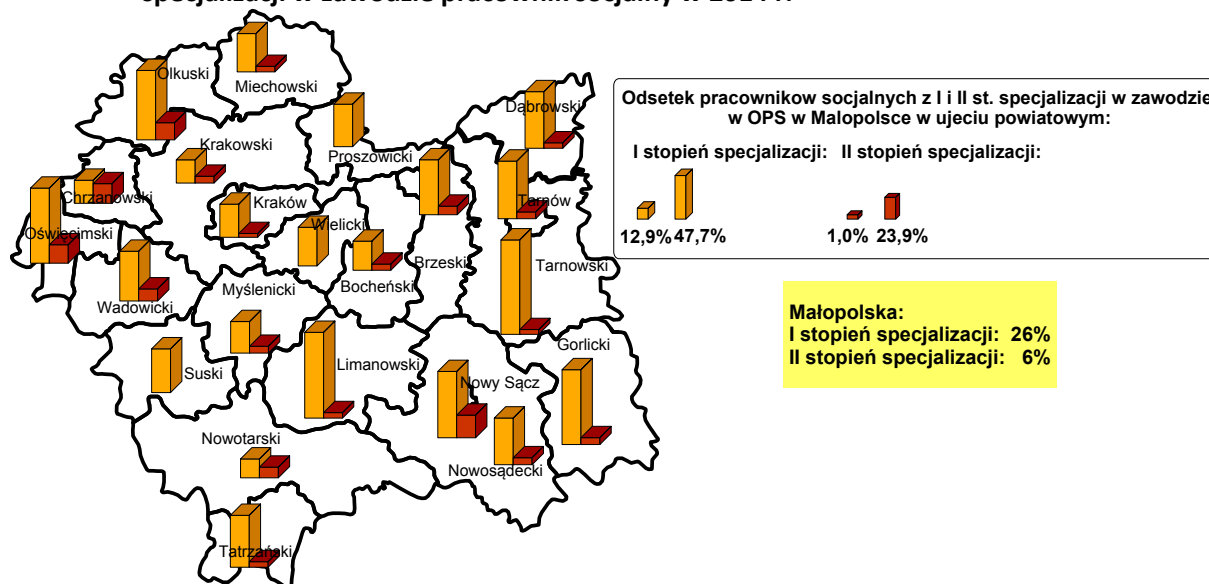
Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

⁷⁶ Analiza oparta na podstawie sprawozdania OZPS. Brak danych z Krakowa.

Prawie 64% pracowników socjalnych posiadało w 2014 r. wyższe wykształcenie w ośrodkach pomocy społecznej. Jednak sytuacja pod względem poziomu wykształcenia pracowników socjalnych jest znacznie zróżnicowana terytorialnie. Najczęściej wykształcenie wyższe posiadają pracownicy socjalni w powiecie krakowskim (80%), natomiast najrzadziej – w powiecie limanowskim (42%). Generalnie można stwierdzić, iż największy odsetek pracowników socjalnych z wyższym wykształceniem był w 2014 r. w okolicach Krakowa i na zachodzie regionu, najmniej korzystne wskaźniki notuje się na ścianie wschodniej województwa. Należy dodać, iż istnieją OPS, w których wszyscy pracownicy socjalni posiadają wykształcenie wyższe (26 jednostki), ale i takie, w których żaden pracownik socjalny nie legitymował się nim (6 jednostek).

Małopolscy pracownicy socjalni w większości nie legitymowali się w 2014 r. specjalizacjami zawodowymi II stopnia. Posiadali je pracownicy socjalni nielicznych gmin regionu – łącznie 105 osób, co stanowi nieco ponad 6% zatrudnionych w Małopolsce na tym stanowisku (na wzrost w stosunku do roku ubiegłego o 2% przyczyniło się umożliwienie zdobycia takiej specjalizacji przez projekt systemowy ROPS w Krakowie: „Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej”). Tego rodzaju specjalizację posiadali głównie pracownicy socjalni w Nowym Sączu (24% pracowników socjalnych OPS) oraz w powiatach: chrzanowskim (20%), oświęcimskim (19%) i olkuskim (17%). Natomiast żaden pracownik socjalny nie posiada specjalizacji zawodowej II stopnia w ośrodkach pomocy społecznej powiatów: suskiego, wielickiego i proszowickiego⁷⁷.

Mapa 22: Pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej w Małopolsce posiadający I i II stopień specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

⁷⁷ Analiza oparta na podstawie sprawozdania OZPS oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

Jak wskazano w Ocenie zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za 2013 r. 50 pracowników socjalnych z regionu marcu 2014 r. ukończyło – zorganizowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie **w ramach projektu systemowego PO KL: Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej** – szkolenie z zakresu specjalizacji I stopnia w zawodzie pracownik socjalny, a z kolei w maju 2014 r. 50 kolejnych pracowników socjalnych – szkolenie z zakresu specjalizacji II stopnia w zawodzie pracownik socjalny (po 25 pracowników w dwóch specjalizacjach: praca socjalna z osobą i rodziną z problemem przemocy oraz praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi i ich rodzinami). Dodatkowo w ramach tego projektu w roku akademickim 2014/ 2015 studia podyplomowe ukończyło 130 pracowników systemu pomocy i integracji społecznej (w zakresie trzech specjalizacji: mediacji rodzinnych – 70 osób; gerontologii – 30 osób; interwencji kryzysowej – 30 osób). Natomiast obecnie kolejne 30 osób doskonalili swoją wiedzę w ramach studiów podyplomowych na specjalizacji: interwencja kryzysowa. Studia zakończą się w czerwcu 2015 r.

Według sprawozdania OZPS w 2014 roku w województwie małopolskim zatrudnionych było **248 asystentów rodziny** (o 22 więcej niż przed rokiem⁷⁸) w 157 gminach. W porównaniu do roku 2013 zmniejszyła się liczba gmin, które nie oferowały wsparcia asystenta rodziny swoim klientom o 14 jednostek. Specjaliści ci oferowali wsparcie we wszystkich gminach powiatów: chrzanowskiego, limanowskiego, olkuskiego, oświęcimskiego, proszowickiego, wadowickiego i wielickiego. Nadal jednak 25 małopolskich gmin nie oferuje rodzinom usług asystenta. Najwięcej asystentów rodziny zatrudniano w gminach na terenie powiatu krakowskiego (25 asystentów), a najmniej w powiecie tatrzańskim (4 asystentów rodziny). W pozostałych powiatach zatrudnionych było od 6 (p. dąbrowski) do 15 (p. nowotarski) asystentów rodziny. Z kolei w miastach na prawach powiatu zatrudniano w 2014 r.: w Krakowie – 17 asystentów, w Tarnowie – 12, a w Nowym Sączu – 4.⁷⁹

Ośrodki pomocy społecznej są na ogół zarządzane jednoosobowo. Jedynie w dwóch miastach i w 22 ośrodkach gminnych zespół zarządzających jest dwuosobowy, a w Krakowie trzyosobowy. Łącznie w Małopolsce OPS zarządza 207 dyrektorów, czy kierowników oraz ich zastępców. Jeżeli chodzi o strukturę wykształcenia **kadry kierowniczej** w małopolskich **OPS** to 134 zarządzających legitymowało się **wyższym wykształceniem (65%)**. Wyższe wykształcenie posiadali wszyscy przedstawiciele kadry kierowniczej w miastach na prawach powiatu (Kraków, Nowy Sącz i Tarnów) i 105 OPS, w tym wszystkich ośrodków powiatu oświęcimskiego i chrzanowskiego. Natomiast w 65 OPS kadra kierownicza nie posiadała wyższego wykształcenia i były to jednostki kierowane

⁷⁸ Według danych *Sprawozdania z wykonania zadań w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej* w 2014 r. było zatrudnionych w OPS 241 asystentów rodziny, o 15 mniej niż przed rokiem.

⁷⁹ Na podstawie danych sprawozdania OZPS oraz *Sprawozdania z wykonania zadań w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej*, stan na 31 grudnia 2014 r. dla miasta Krakowa.

jednoosobowo. Zaś wymóg posiadania przez kadre kierowniczą **OPS specjalizacji z organizacji pomocy społecznej spełnia 194 osób z kadry zarządzającej (93,7%)**. W 15 powiatach województwa wszyscy pracownicy kadry zarządzającej OPS posiadali specjalizację z organizacji pomocy społecznej, natomiast w 9 ośrodkach kadra kierownicza nie posiadała takiej specjalizacji, przy czym w 4 z nich nie posiadała również wykształcenia wyższego⁸⁰.

W powiatowych centrach pomocy rodzinie, realizujących powiatowe zadania pomocy społecznej, **w 2014 r. zatrudniano łącznie 374 pracowników**. Przeciętnie w jednym centrum zatrudnionych było około 20 osób. Jednak należy dodać, że także w tym przypadku istnieją dość duże różnice w zatrudnieniu pomiędzy tego typu jednostkami – liczba pracowników w poszczególnych centrach wynosi od 7 (p. dąbrowski) do 41 (p. krakowski). W PCPR zatrudnionych było 68 pracowników socjalnych i stanowili oni średnio 18,2% ogółu osób zatrudnionych w tego typu jednostkach. Liczba pracowników socjalnych w powiatowych centrach pomocy rodzinie waha się od 1 (PCPR myślenicki i proszowicki) do 9 (PCPR krakowski), najczęściej w PCPR zatrudnia się 2 takich specjalistów (6 jednostek). W ramach projektów systemowych Poddziałania 7.1.2 PO KL zatrudniano w 2014 r. 18 pracowników socjalnych (trzech w powiatach: chrzanowskim, olkuskim i oświęcimskim, po jednym w 9 powiatach: bocheńskim, brzeskim, dąbrowskim, gorlickim, krakowskim, limanowskim, nowosądeckim, tatrzańskim, wadowickim).

W powiatowych centrach pomocy rodzinie pracownicy socjalni posiadający wyższe wykształcenie stanowią ponad 94%, w tym w 16 centrach wszyscy ci specjaliści legitymują się takim wykształceniem.

W powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2014 r. zatrudnionych było łącznie 63 koordynatorów pieczy zastępczej⁸¹. W myśl ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej koordynator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 30 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka. Ustawowy wymóg spełniało 16 powiatów ziemskich i 2 grodzkie (Kraków i Tarnów). Jednak średnio dla regionu na jednego koordynatora pieczy zastępczej przypadało 35 rodzin, najwięcej w Nowym Sączu (79 rodzin) i powiatach gorlickim i chrzanowskim (odpowiednio: 82 i 61 rodzin). Dodatkowo w powiecie nowosądeckim w 2014 r. w ogóle na tym stanowisku nie było zatrudnionego pracownika (choć był w latach poprzednich, jest w 2015 i planuje się dalsze zatrudnienie).

19 powiatowymi centrami pomocy rodzinie kieruje łącznie 27 dyrektorów, w tym w 8 PCPR są oni wspomagani zastępcami. **Wszyscy kierujący tymi jednostkami posiadają wyższe**

⁸⁰ Analiza oparta na podstawie sprawozdania OZPS oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

⁸¹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane ze sprawozdania danych *Sprawozdania z wykonania zadań w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2014 r. dla miasta Krakowa*.

wykształcenie, a specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiadają 24 osoby (89%), w tym wszyscy zarządzający w 16 centrach.

Warto wspomnieć, że w 13 OPS, 6 PCPR i MOPS Nowy Sącz zaangażowano w 2014 roku 352 wolontariuszy⁸². Najwięcej wolontariuszy angażowało PCPR w Olkuszu (58 wolontariuszy), gmina miejsko – wiejska Myślenice (71 osób) oraz miasto Nowy Sącz (40 osób). Jednocześnie w 87 jednostkach pomocy społecznej w Małopolsce (w tym: 69 OPS, 16 PCPR i 2 MOPS) w 2014 r. zatrudniano 182 stażystów. W OPS najczęściej pracowały 1 lub 2 takie osoby, natomiast w Nowym Sączu – 10, a Tarnowie – 12⁸³.

⁸² Suma wszystkich osób zatrudnianych w ciągu całego roku.

⁸³ Analiza oparta na podstawie sprawozdania OZPS. Brak danych z Krakowa.

VII.2 Infrastruktura wsparcia mieszkańców

Wspierając mieszkańców w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych i rodzinnych, gminy i powiaty Małopolski podejmują szereg działań oraz organizują infrastrukturę socjalną w ramach systemu pomocy społecznej i jego otoczenia. Dla zapewnienia mieszkańcom o określonych problemach i potrzebach kompleksowego wsparcia, pomoc profilowana jest często na konkretne grupy osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym.

RODZINA:

Mieszkańcom w trudnej sytuacji gminy i powiaty udzielają wsparcia m. in. poprzez interwencję kryzysową i poradnictwo specjalistyczne. Zgodnie ze zgromadzonymi w formularzu OZPS danymi w województwie małopolskim w 2014 roku funkcjonowało **12 ośrodków interwencji kryzysowej** w 9 powiatach i 3 miastach na prawach powiatu. Należy dodać, iż jedynie jeden z nich był prowadzony przez podmiot inny niż powiat (w powiecie tarnowskim). Mieszkańcy 10 powiatów na swoim terenie nie mieli dostępu do usług ośrodka interwencji kryzysowej – powiaty: brzeski, dąbrowski, gorlicki, krakowski, limanowski, miechowski, nowosądecki, olkuski, proszowicki i wielicki. Małopolskie ośrodki interwencji kryzysowej oferujące wsparcie dla mieszkańców, zatrudniały w sumie 123 pracowników⁸⁴. Jednocześnie jednostki te dysponowały łącznie **106 miejscami pobytu**, a z ich pomocy skorzystało w ciągu 2014 roku **10 086 osób** (w tym 4 385 osób w Krakowie, 2 415 – w Nowym Sączu, a 1 020 – w powiecie oświęcimskim)⁸⁵.

Mapa 23: Ośrodki interwencji kryzysowej w Małopolsce w 2014 r.

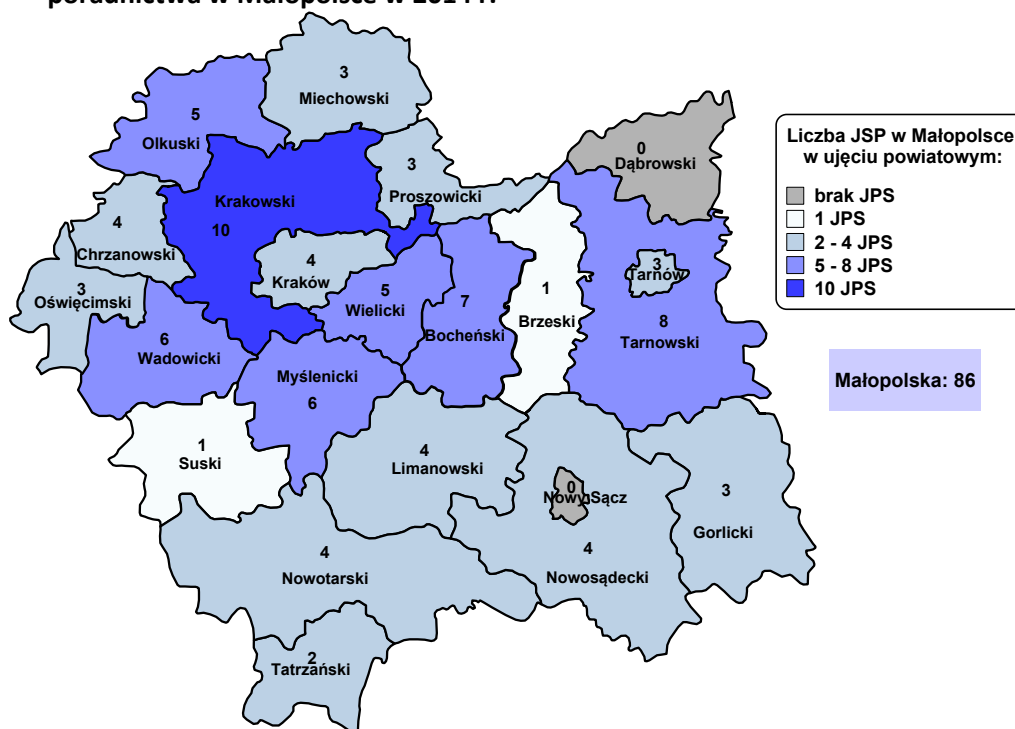
Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz danych ze sprawozdania MPiPS-03 dla miasta Kraków.

⁸⁴ Analiza oparta na podstawie sprawozdania OZPS. Brak danych o liczbie pracowników z Krakowa.

⁸⁵ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone dane ze sprawozdania MPiPS-03 dla miasta Kraków.

Warto zaznaczyć, iż PCPR – jak wykazały w sprawozdaniu OZPS – dostrzegają potrzebę uruchomienia w 2015 r. 3 nowych tego typu placówek (jednej w powiecie miechowskim i 2 w proszowickim, w tym jednej w gminie Proszowice), a roku 2016 - kolejnych dwóch (w powiatach: olkuskim i wielickim)⁸⁶. Według danych wykazanych w sprawozdaniu OZPS w 2014 roku na terenie województwa funkcjonowało łącznie **29 jednostek specjalistycznego poradnictwa** prowadzonych zarówno przez gminy (25 JSP), jak i powiaty (4 JSP). 23 z nich prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast 6 JSP prowadziły organizacje pozarządowe (4 jednostki w Krakowie i 2 w Tarnowie)⁸⁷.

Mapa 24: Jednostki specjalistycznego poradnictwa oraz innego rodzaju placówki specjalistycznego poradnictwa w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej oraz Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*.

Tego rodzaju jednostki zlokalizowane były na terenie 14 z 22 małopolskich powiatów. Najwięcej JSP (po 4) funkcjonowało na terenie powiatu krakowskiego oraz w Krakowie, natomiast po 3 JSP funkcjonowało w powiatach: olkuskim, wadowickim i wielickim. Po 2 JSP w 2014 r. były w trzech powiatach: chrzanowskim, tarnowskim oraz w Tarnowie, natomiast po 1 JSP było w powiatach: gorlickim, myślenickim, nowosądeckim, nowotarskim, proszowickim oraz suskim. W pozostałych powiatach nie wykazano tego typu jednostek (tj. w powiatach: bocheńskim, brzeskim, dąbrowskim, limanowskim, miechowskim, oświęcimskim, tatrzańskim oraz Nowym Sączu). Łącznie w regionie

⁸⁶ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Brak danych z Krakowa.

⁸⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015.

skorzystało ze wsparcia takich placówek 7 859 osób (najwięcej w miastach powiatowych regionu: Krakowie – 1 730 osób i w Tarnowie – 1 637 osób oraz powiecie chrzanowskim – 1 093 osób).

W tegorocznej edycji OZPS, wykazywane zostały także innego rodzaju placówki specjalistycznego poradnictwa.⁸⁸ W sumie wskazano 57 takich jednostek na terenie całego regionu, na terenie 18 z 22 powiatów. Pośród nich najczęściej opisywano je jako: punkty informacyjne, konsultacyjne oraz udzielające wsparcia dla ofiar przemocy domowej oraz punkty konsultacyjne dla osób uzależnionych oraz współuzależnionych od alkoholu lub narkotyków. W formularzu opisywano jako jednostki specjalistycznego poradnictwa również: punkt konsultacyjno-terapeutyczny dla osób niepełnosprawnych lub, bardziej ogólnie nazywane, centrum wspierania rodziny, czy po prostu punkty konsultacyjne. Spośród 57 takich placówek 51 było prowadzonych przez gminy, a 6 było prowadzonych przez powiaty. Najwięcej z nich było w powiatach: bocheńskim (7 punktów) oraz tarnowskim i krakowskim (po 6 punktów). Z kolei 5 jednostek konsultacyjnych było w powiecie myślenickim, 4 takie jednostki były w powiecie limanowskim, a po 3 takie jednostki w powiatach: miechowskim, nowosądeckim, nowotarskim, oświęcimskim, i wadowickim. Po 2 lub po 1 takim punkcie było w powiatach: brzeskim, chrzanowskim, gorlickim, olkuskim, proszowickim, tatrzańskim, wielickim oraz w Tarnowie. W przypadku 4 powiatów nie wykazano żadnego z wymienionych powyżej rodzajów jednostek specjalistycznego poradnictwa (tj. powiaty: dąbrowski, suski oraz miasta powiatowe: Kraków i Nowy Sącz). W 2014 roku ze wsparcia opisanych jednostek skorzystało 9 793 osób⁸⁹. Najwięcej korzystających zanotowano w powiatach: krakowskim (3 257 osób), myślenickim (1 593 osób), bocheńskim (816 osób), miechowskim (802 osób) i gorlickim (553 osób). Z kolei najmniejsza liczba korzystających z tego typu wsparcia była w powiatach: brzeskim (14 korzystających), proszowickim (57 korzystających), nowotarskim (71 korzystających) oraz nowosądeckim (84 korzystających)⁹⁰.

Analiza zgromadzonych danych pokazuje, iż **mieszkaniami (lokalami) socjalnymi dysponowało w 2014 roku 103 gminy** (we wszystkich powiatach). **Małopolskie gminy posiadały w swoich zasobach łącznie 4 397 takich mieszkań.** Jednak aż 79 gmin nie dysponowało mieszkaniami socjalnymi w 2014 r. Były to głównie gminy wiejskie (70 jednostek), kilka miejsko-wiejskich (8) i jedna gmina miejska. Najwięcej tego typu lokali miało w zasobach miasto Kraków – 1 790 oraz gminy powiatów: chrzanowskiego (467 mieszkań) i oświęcimskiego (400) oraz Tarnów (354). Powyżej 100 mieszkań (lokali) socjalnych posiadały w swoich zasobach również: Nowy Sącz oraz gminy w powiatach krakowskim, bocheńskim i olkuskim. Zaś najmniejszą liczbą mieszkań socjalnych

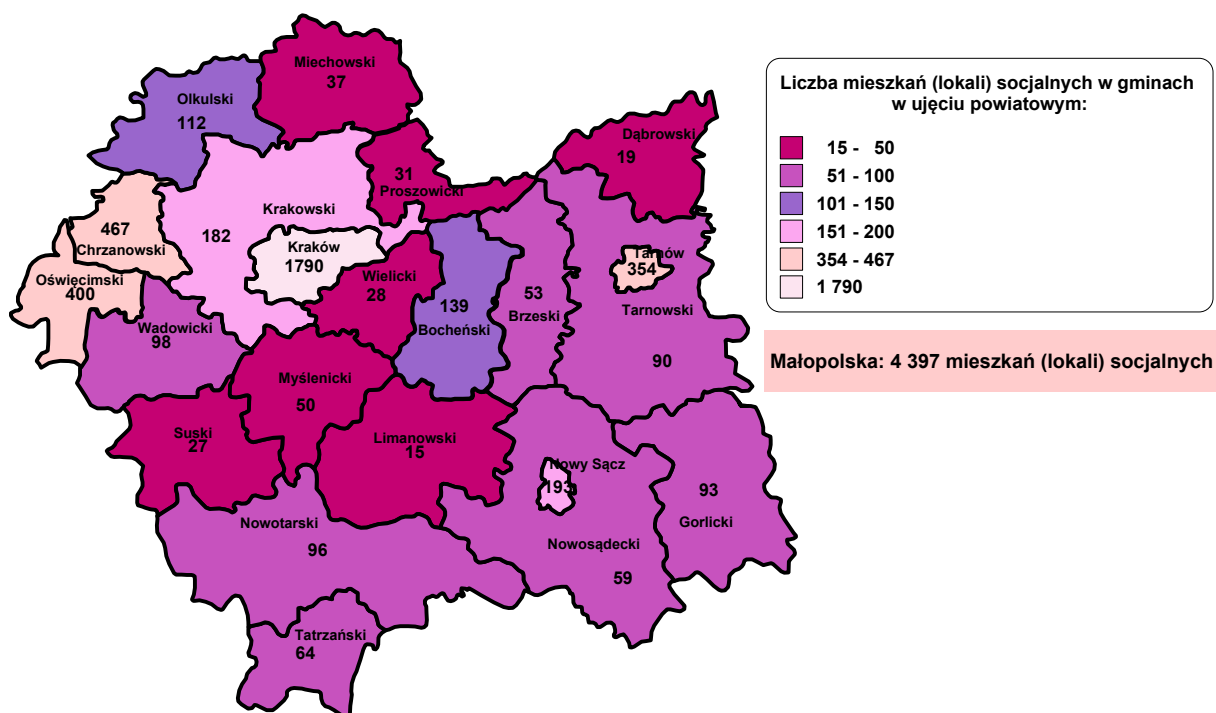
⁸⁸ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015.

⁸⁹ Brak danych dla gminy Czernichów.

⁹⁰ Tamże. Brak danych dla gminy Czernichów.

(spośród tych, które takie lokale posiadały) dysponowały gminy powiatu dąbrowskiego (19) i limanowskiego (15).

Mapa 25: Mieszkania socjalne w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

Podobne zróżnicowanie dotyczyło liczby osób oczekujących na lokal socjalny – największa ich liczba⁹¹ to mieszkańcy powiatu oświęcimskiego (284 osoby), Tarnowa (229 osób), powiatu chrzanowskiego (225 osób) i Nowego Sącza (107 osób), czyli powiatów dysponujących jednocześnie stosunkowo największą liczbą mieszkań (lokali) socjalnych. Najmniej oczekujących na tego typu lokale odnotowano w powiecie limanowskim (9 osób) i dąbrowskim (10 osób), w którym gminy dysponowały najmniejszą liczbą mieszkań socjalnych. Łącznie w Małopolsce na lokal socjalny w 2014 r. oczekiwało 1 424 osób⁹².

Inną formą wsparcia w obszarze zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych są mieszkania chronione, które jednocześnie stanowią, w formie instytucjonalnej, pomoc w usamodzielnianiu. Zgodnie z danymi wykazanymi w formularzu oceny zasobów pomocy społecznej⁹³ **w 2014 roku funkcjonowało w Małopolsce łącznie 71 mieszkań chronionych**⁹⁴. 147 gmin oraz 8 powiatów nie wykazało mieszkań chronionych na swoim terenie. Mieszkania chronione w Małopolsce oferowały łącznie **299 miejsc**, a w ciągu roku skorzystało z nich **190 osób**.

⁹¹ Brak danych dotyczących sytuacji w Krakowie.

⁹² Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Brak danych MOPS w Krakowie.

⁹³ Inne dane zostały wykazane przez jednostki w sprawozdaniu MPiPS-03 za rok 2014: wykazano łącznie 54 mieszkania chronione, w tym: 22 mieszkania dla osób usamodzielnianych i 12 mieszkań dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

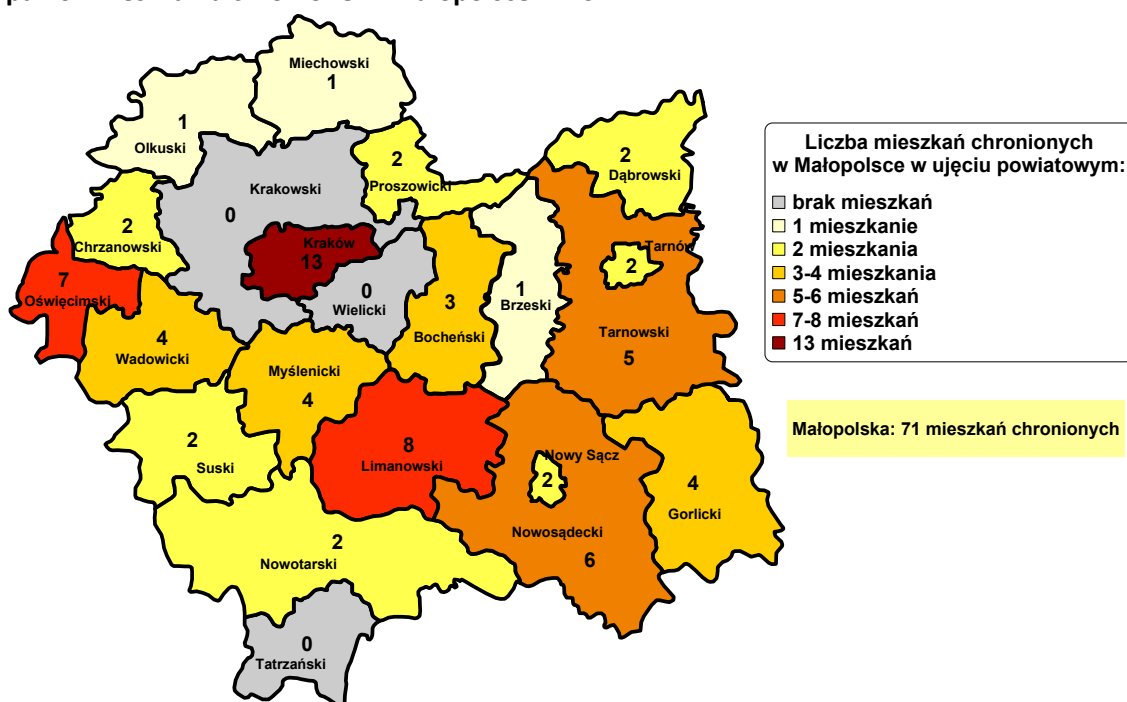
⁹⁴ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje ze sprawozdania MPiPS-03 za rok 2014 dla Krakowa.

Wśród wykazanych mieszkań chronionych 58 prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego (w tym 42 przez gminy i 16 przez powiaty), a pozostałe 13 mieszkań prowadzonych było przez podmioty inne niż gmina i powiat.

Dostęp do mieszkań chronionych w 2014 roku mieli na swoim terenie mieszkańcy 16 z 22 powiatów, a w ich ramach na terenie 55 gmin. Najwięcej mieszkań chronionych funkcjonowało w Krakowie (13 mieszkań), a następnie w kolejności w powiatach: limanowskim (8 mieszkań), oświęcimskim (7 mieszkań), nowosądeckim (6 mieszkań) i w powiatach gorlickim, myślenickim i wadowickim dostępne były po 4 mieszkania. Pozostałe powiaty dysponowały na swoim terenie 1 (3 powiaty) lub 2 (7 powiatów) mieszkaniem chronionym. Natomiast do mieszkań chronionych dostępu nie mieli (podobnie jak w roku poprzednim) mieszkańcy 3 powiatów Małopolski: krakowskiego, tatrzańskiego i wielickiego.

W zgromadzonym materiale zwraca uwagę, iż w Małopolsce z mieszkań chronionych skorzystało łącznie znacznie mniej osób (190), niż oferowano miejsc (299). Oznacza to, że w części wykazanych mieszkań chronionych w ciągu całego 2014 roku nie skorzystała ani jedna osoba. Dotyczyło to 21 mieszkań prowadzonych przez gminy i 3 mieszkań prowadzonych przez powiaty: myślenicki (1 mieszkanie) i proszowicki (2 mieszkania).

Mapa 26: Mieszkania chronione w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej*.

Warto podkreślić, że gminy i powiaty w regionie dostrzegają potrzebę uruchomienia 16 dodatkowych mieszkań chronionych w 2015 roku. Przy czym potrzebę taką wykazuje 13 gmin (Łużna, Miechów, Raciechowice, Nowy Targ, Ochotnica Dolna, Oświęcim, Proszowice, Bystra-Sidzina,

Jordanów, Sucha Beskidzka, Ryglice, Wadowice oraz miasto Tarnów), 3 powiaty (z 8, w których mieszkania nie funkcjonują) - krakowski, dąbrowski i miechowski oraz jedno miasto na prawach powiatu – Kraków.

Zgodnie z danymi pozyskanymi w sprawozdaniu OZPS w 2014 roku funkcjonowało łącznie 189 żłobków (w tym kluby dziecięce i oddziały żłobkowe), dysponujących 5 015 miejscami. Tego typu miejsca opieki dla małych dzieci (do lat 3) funkcjonowały jednak głównie w Krakowie – 114 żłobków. Z kolei 10 żłobków funkcjonowało w powiecie wielickim, a 9 w Tarnowie. W pozostałych powiatach wykazano po kilka tego typu placówek. Natomiast pojedyncze żłobki funkcjonują w powiatach: bocheńskim (w gminie wiejskiej Żegocina), chrzanowskim (w gminie miejsko – wiejskiej Trzebinia), dąbrowskim (w gminie wiejskiej Radgoszcz), gorlickim (w gminie miejskiej Gorlice), myślenickim (w gminie miejsko – wiejskiej Myślenice), suskim (w gminie miejskiej Sucha Beskidzka).

Dodatkowo w Małopolsce funkcjonuje inna forma instytucjonalnej opieki nad dziećmi do lat 3, mająca na celu umożliwienie zorganizowania fachowej opieki nad małymi dziećmi np. w gminach wiejskich (gdzie zamieszkuje niewielka liczba dzieci) lub w dzielnicach dużych miast, pozbawionych rozbudowanej infrastruktury, na zasadzie pomocy sąsiedzkiej. W Małopolsce funkcjonowało w 2014 r. 61 instytucji dziennego opiekuna, tym w Krakowie – 10 dziennych opiekunów, w pozostałych 9 powiatach: 11 w powiecie krakowskim, 9 – w wielickim, 7 – tarnowskim, 6 – miechowskim, 4 – limanowskim, 4 – nowosądeckim, 4 – proszowickim, 3 – wadowickim i 2 – dąbrowskim⁹⁵.

Równocześnie na terenie małopolskich gmin funkcjonują także **przedszkola**. Zgodnie z danymi pozyskanymi z Kuratorium Oświaty (pochodzącymi z Systemu Informacji Oświatowej) w Krakowie w maju 2015 r. funkcjonowało **łącznie 2 225 przedszkoli, oddziałów i punktów przedszkolnych i zespołów wychowania przedszkolnego**. Zlokalizowane one były we wszystkich powiatach regionu⁹⁶.

DZIECI I MŁODZIEŻ:

W przypadkach braku możliwości sprawowania opieki nad dziećmi i ich wychowywania przez rodziców biologicznych organizowane jest wsparcie realizowane poprzez system tzw. pieczy zastępczej. System ten przybiera dwie formy - rodzinną oraz instytucjonalną. **W ciągu całego roku z jednej bądź drugiej formy musiało skorzystać łącznie ponad 5 tysięcy dzieci i młodzieży**

⁹⁵ Analiza oparta na podstawie sprawozdania OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje dla Krakowa pozyskane z Systemu Informacji Oświatowej.

⁹⁶ Analiza oparta na podstawie danych Systemu Informacji Oświatowej pozyskanych z Kuratorium Oświaty w Krakowie (stan na 19.05.2015).

(co najmniej 5 257), przy czym dwie trzecie z nich (co najmniej 3 509 dzieci) przebywało w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka⁹⁷.

31 grudnia 2014 r. w ramach **rodziny zastępczej**, w funkcjonowało⁹⁸:

- **1 360 rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem**, w których przebywało **1 760 dzieci**;
- **666 rodzin zastępczych niezawodowych**, w których przebywało **894 dzieci**;
- **154 rodziny zastępcze zawodowe**, w których przebywało **374 dzieci**;
- **26 rodzinnych domów dziecka**, w których przebywało **173 dzieci**.

Biorąc pod uwagę dynamikę w strukturze rodzinnych form pieczy zastępczej, która obejmuje zarówno powstawanie nowych rodzin i domów oraz zaprzestanie funkcjonowania części dotychczasowych, należy zwrócić uwagę, że w ciągu roku funkcje takie pełniło łącznie co najmniej:

- 1 443 rodzin – jako spokrewnione rodziny zastępcze (co najmniej 1 872 dzieci);
- 711 rodzin – jako rodziny zastępcze niezawodowe (co najmniej 960 dzieci);
- 160 rodzin – jako rodziny zastępcze zawodowe (co najmniej 499 dzieci);
- 26 rodzin prowadzących rodzinne domy dziecka (co najmniej 178 dzieci)⁹⁹.

Pierwsze trzy typy rodzin zastępczych funkcjonowały w każdym powiecie Małopolski, natomiast prawie połowa małopolskich powiatów (10 z 22) nie posiadała na swoim terenie rodzinnego domu dziecka.

Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem¹⁰⁰ pod koniec roku funkcjonowało w Krakowie (304 rodziny), a następnie w powiatach: oświęcimskim (95), krakowskim (88), olkuskim (87), chrzanowskim (81) i nowotarskim (71). W pozostałych powiatach funkcjonowało od 15 (powiat proszowicki) do 68 (powiaty: bocheński) rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem.

W przypadku rodzin zastępczych niezawodowych najwięcej z nich funkcjonowało w Krakowie (113 rodzin), a następnie w powiatach: nowosądeckim (50), oświęcimskim (49), wadowickim (46) i nowotarskim (43). Ponadto w powiatach: krakowskim i tarnowskim funkcjonowało po 38 takich rodzin. Natomiast w pozostałych powiatach funkcjonowało od 7 (powiat proszowicki) do 32 (powiat chrzanowski) rodzin zastępczych niezawodowych.

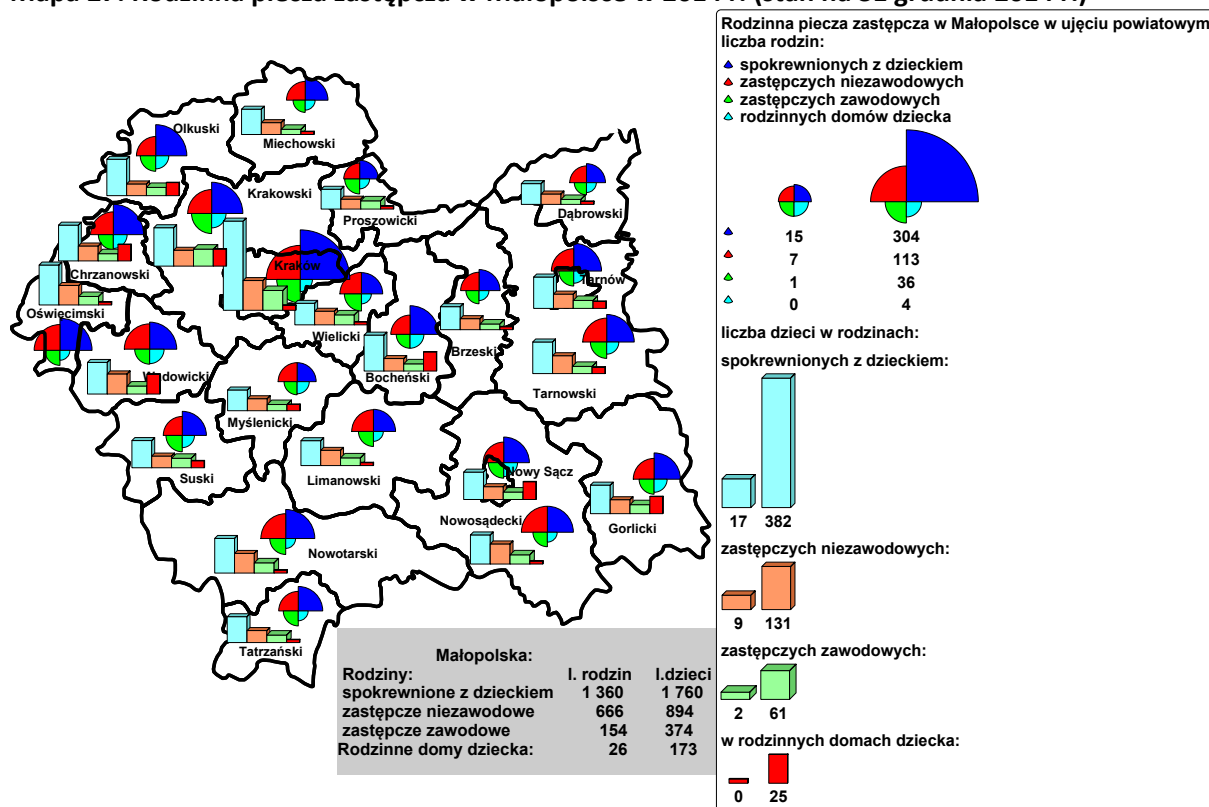
⁹⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS oraz dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015 r.

⁹⁸ Dane ze sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie małopolskim w II półroczu 2014 r.

⁹⁹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS oraz dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015 r.

¹⁰⁰ Tu i dalej: dane ze sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie małopolskim w II półroczu 2014 r.

Mapa 27: Rodzinna piecza zastępcza w Małopolsce w 2014 r. (stan na 31 grudnia 2014 r.)

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych ze sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie małopolskim w II półroczu 2014 r.

Pozostałe formy rodzinnej pieczy zastępczej (rodziny zawodowe oraz rodzinne domy dziecka) w 2014 roku występowały w zdecydowanie mniejszej liczbie, niż omówione wyżej

Największa liczba zawodowych rodzin zastępczych funkcjonowała w Krakowie (36 rodzin), a następnie w powiatach: krakowskim (20), wielickim (10), suskim i tarnowskim (po 8 rodzin) oraz nowotarskim (7). Ponadto w Nowym Sączu oraz powiecie olkuskim funkcjonowało po 6 zawodowych rodzin zastępczych, a w powiatach: chrzanowskim, gorlickim, limanowskim, oświęcimskim, proszowickim, tatrzańskim, wadowickim i w Tanowie - po 5. Pozostałe powiaty oferowały zastępczą opiekę nad dziećmi w rodzinach zawodowych w liczbie od 1 (powiaty miechowski i dąbrowski) do 4 rodzin.

Część zawodowych rodzin zastępczych pełni funkcję pogotowia rodzinnego lub działa jako rodziny specjalistyczne. W Małopolsce w 2014 roku funkcjonowało **59 rodzin pełniących funkcję pogotowia rodzinnego**, w których przebywało **124 dzieci oraz 28 rodzin zastępczych specjalistycznych**, w których przebywało **46 dzieci**.

Najmniej rozbudowaną formą rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonującą tylko w części małopolskich powiatów, w 2014 roku były (podobne jak i w poprzednim) **rodzinne domy dziecka**. W całym województwie było ich **26** i przebywało w nich **173 dzieci**. Przeciętnie w 2014 roku

na 1 rodzinny dom dziecka przypadało prawie 7 dzieci. Najwięcej domów funkcjonowało w powiatach: krakowskim i wadowickim (po 4 domy), a następnie w Nowym Sączu oraz powiatach: chrzanowskim i bocheńskim (po 3 domy). Po 2 domy funkcjonowały w powiatach gorlickim i olkuskim. Kraków i Tarnów oraz powiaty: myślenicki, suski i tarnowski dysponowały po jednym rodzinnym domu dziecka.

Zgodnie z Ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej jednym z obowiązków organizatora rodzinnej pieczy zastępczej jest dokonywanie ocen rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinny dom dziecka. Ocena ta skupia się na predyspozycjach osób/rodzin do pełnienia jednej lub drugiej funkcji, a także na jakości wykonywanej przez ich pracy. Pierwsza tego rodzaju ocena jest dokonywana nie później niż przed upływem roku od umieszczenia pierwszego dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka. Następną oceną przeprowadzana jest po roku od pierwszej, a kolejne – nie rzadziej niż co 3 lata.

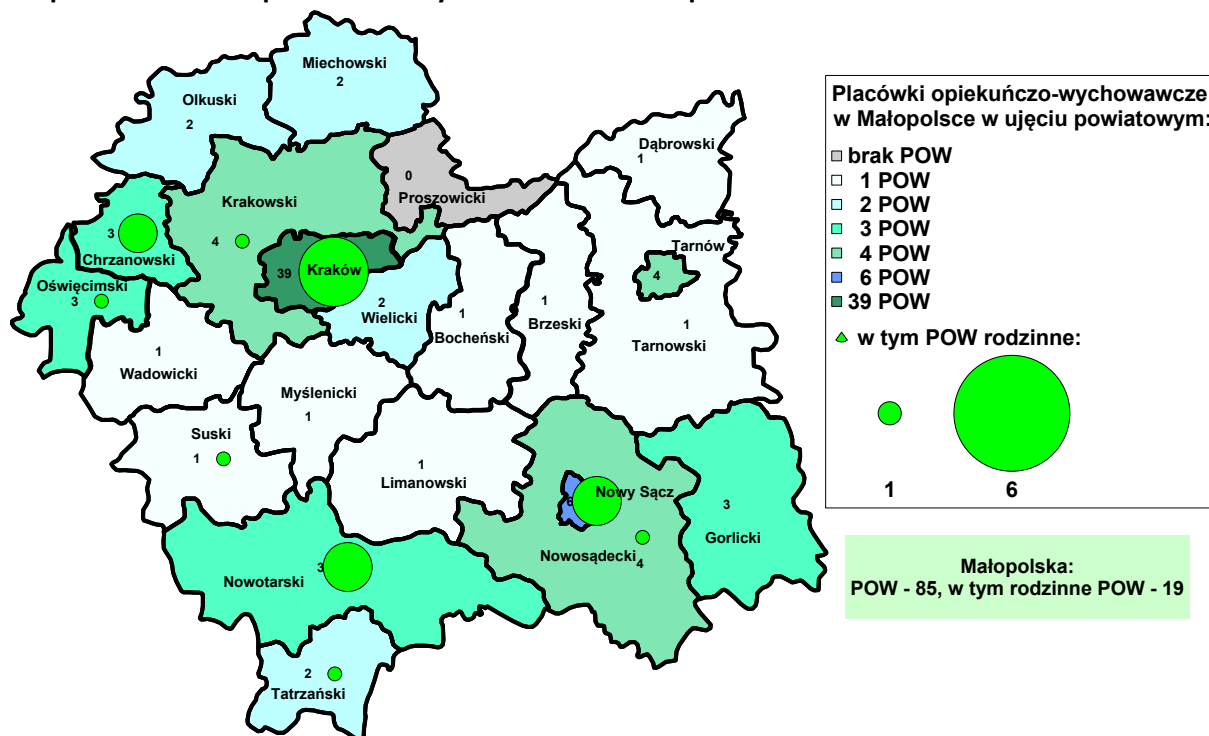
W 2014 r. w Małopolsce ocenie poddane zostały 1 104 rodziny zastępcze (na 2 314 takich rodzin funkcjonujących w województwie) oraz 15 rodzinnych domów dziecka (na 26 funkcjonujących w ciągu roku w województwie). Ocenie poddano zatem 48 % ogółu rodzin zastępczych i 58% rodzinnych domów dziecka. W Nowym Sączu oraz powiatach chrzanowskim i nowotarskim ocenie poddano w 2014 roku wszystkie funkcjonujące rodziny zastępcze. Następnie rodziny zastępcze oceniano najczęściej w powiatach: wadowickim (96% rodzin), miechowskim (88% rodzin), w Tarnowie (79%) i powiecie tatrzańskim (69%).

Predyspozycje osób prowadzących rodzinne domy dziecka oraz jakość wykonywanej przez nie pracy oceniono natomiast w 6 powiatach: chrzanowskim, wadowickim i Nowym Sączu (ocena wszystkich funkcjonujących rodzin) oraz bocheńskim, krakowskim i olkuskim.

Procedura opiniowania dotyczy również kandydatów na rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. Pełnienie funkcji rodziny zastępczej oraz prowadzenie rodzinnego domu dziecka może być powierzone małżonkom lub osobie niepozostającej w związku małżeńskim, pod warunkiem spełnienia wymogów opisanych w art. 42 ust. 1 i 2 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ukończenia odpowiedniego szkolenia. Zaświadczenia kwalifikacyjne do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej lub niezawodowej, albo do prowadzenia rodzinnego domu dziecka wydaje organizator rodzinnej pieczy zastępczej. W 2014 r. w Małopolsce wydanych zostało łącznie 246 opinii w zakresie kwalifikacji kandydatów na rodziny zastępcze i do prowadzenia rodzinnych domów dziecka, z czego 184 (75% ogółu) było pozytywnych. W 9 powiatach wszyscy wnioskujący kandydaci otrzymali zaświadczenia kwalifikacyjne uprawniające ich do pełnienia omawianych funkcji (dotyczy to Nowego Sącza oraz powiatów: brzeskiego, dąbrowskiego,

gorlickiego, limanowskiego, nowosądeckiego, nowotarskiego, proszowickiego oraz tarnowskiego). Najmniejszy odsetek pozytywnych opinii odnotowano w powiatach chrzanowskim (36% wszystkich kandydatów) oraz myślenickim (43%). Najwięcej rodzin/osób pozytywnie przeszło procedury kwalifikacyjne w Krakowie (47 kandydatów) oraz w powiatach: nowosądeckim (15 kandydatów), gorlickim (14 kandydatów), krakowskim (13 kandydatów) i Tarnowie (11 kandydatów). W dwóch powiatach (oświęcimskim i wadowickim) w 2014 r. nie było żadnych kandydatów na pełnienie funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenie rodzinnego domu dziecka.

Mapa 28: Placówki opiekuńczo – wychowawcze w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i *Oceny zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*.

Drugim typem pieczy zastępczej jest forma instytucjonalna. Na koniec 2014 roku w Małopolsce, w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej, funkcjonowało 85 placówek opiekuńczo-wychowawczych (POW) oferujących łącznie 1347 miejsc. Pod koniec roku w placówkach przebywało 1262 dzieci¹⁰¹, natomiast w całym roku z usług POW skorzystało co najmniej 1748 dzieci¹⁰². 41 POW prowadzonych było przez podmioty zewnętrzne na zlecenie powiatu lub miasta na prawach powiatu. Pozostałe 44 POW funkcjonowały jako jednostki publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego. Placówki zlokalizowane były we wszystkich powiatach poza powiatem proszowickim. Województwo było bardzo zróżnicowane pod względem

¹⁰¹ Analiza oparta o sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie małopolskim, II półrocze 2014 r.

¹⁰² Analiza oparta o sprawozdanie OZPS, dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015 oraz sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w województwie małopolskim.

dostępności placówek. **Najwięcej, bo 39 POW było zlokalizowanych w Krakowie;** następny w kolejności był Nowy Sącz z 6 POW. W 3 powiatach (krakowskim, nowosądeckim oraz w Tarnowie) funkcjonowały po 4 POW, a w 4 powiatach (chrzanowskim, gorlickim, nowotarskim i oświęcimskim) – po 3 placówki. W kolejnych 4 powiatach (miechowskim, olkuskim, tatrzańskim i wielickim) zlokalizowane były po 2 POW, a w pozostałych ośmiu – po jednej.

W 2014 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych zatrudnionych było 570 osób. Średni roczny koszt utrzymania jednej placówki wyniósł 696 171 zł, natomiast średni miesięczny koszt utrzymania jednego miejsca wyniósł 3 631 zł¹⁰³.

W Małopolsce funkcjonują 4 typy POW: socjalizacyjne, interwencyjne, rodzinne i specjalistyczno-terapeutyczne. Ich liczebność pod koniec 2014 roku przedstawiała się następująco:

- 56 placówek typu socjalizacyjnego,
- 19 placówek typu rodzinnego,
- 6 placówek typu interwencyjnego,
- 4 placówki typu specjalistyczno-terapeutycznego.

W 2014 r. prawie wszystkie powiaty regionu (poza trzema: nowotarskim, proszowickim i suskim) dysponowały placówkami typu socjalizacyjnego. Łącznie w placówkach tych dostępnych było 989 miejsc. Najwięcej tego typu POW było w Krakowie (29), natomiast w większości, czyli dziesięciu powiatach funkcjonowała jedna placówka typu socjalizacyjnego.

Placówki typu rodzinnego funkcjonowały już tylko w 9 powiatach: 6 w Krakowie, po 3 w Nowym Sączu o powiecie nowotarskim, 2 w powiecie chrzanowskim, a po jednej w powiatach: krakowskim, nowosądeckim, oświęcimskim, suskim i tatrzańskim. Łącznie dostępne były w nich 172 miejsca, z których w ciągu roku skorzystało 179 dzieci i młodzieży.

Placówki typu interwencyjnego funkcjonowały w 4 powiatach - 3 placówki w Krakowie oraz po jednej w Nowym Sączu, Tarnowie oraz powiecie krakowskim. Łącznie dostępnych w nich było 134 miejsc.

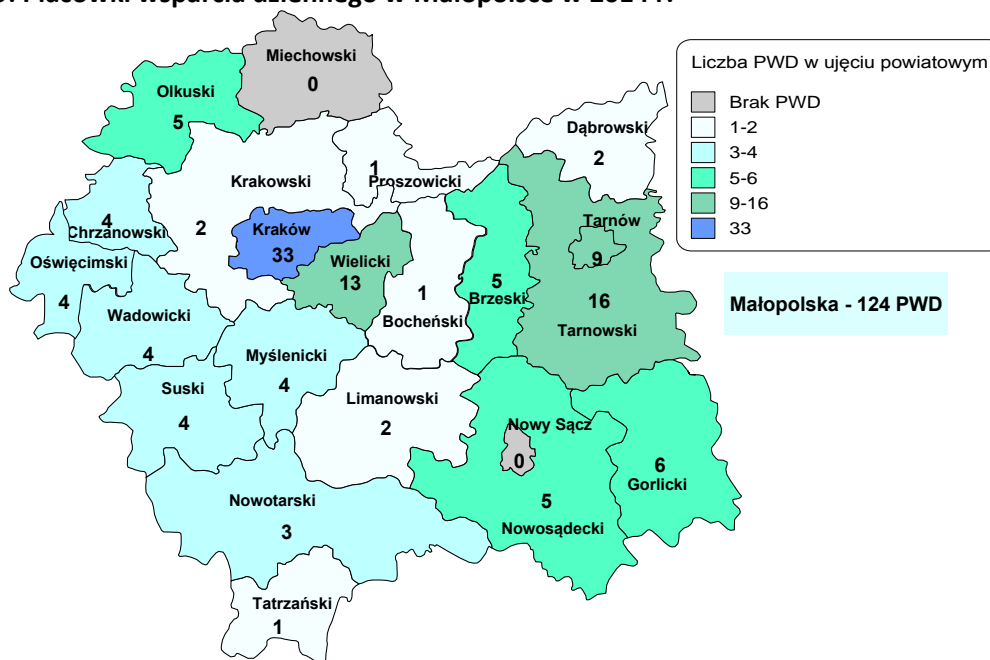
W 2014 r., w porównaniu do poprzedniego roku, wzrosła w regionie – do czterech – liczba placówek specjalistyczno-terapeutycznym. Trzy z nich znajdowały się w Krakowie, jedna, dotychczas funkcjonująca – w powiecie olkuskim. Łącznie w tego typu placówkach były dostępne 52 miejsca.

Oprócz pieczy zastępczej zapewniającej całodobową opiekę i wychowanie dzieciom, opisanej powyżej, pomoc społeczna oferuje wsparcie rodzin poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w formie dziennej. W województwie małopolskim w 2014 roku funkcjonowały

¹⁰³ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS oraz dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015 r.

124 placówki wsparcia dziennego (PWD) z łączną liczbą **5 128 miejsc**, z których w ciągu roku skorzystało **6 436 dzieci**¹⁰⁴. Wśród nich PCPR wykazały 14 PWD oferujących łącznie 406 miejsc, z których skorzystało 361 dzieci. Zgodnie z pozyskanymi danymi 39 PWD prowadzonych było przez jednostki samorządu terytorialnego (w tym 5 przez powiat), a pozostałe 85 PWD – przez inne podmioty. Najwięcej PWD (33 placówki) zlokalizowanych było w Krakowie, z kolei 16 placówek funkcjonowało w powiecie tarnowskim, a 13 – w wielickim. 9 placówek zlokalizowanych było w Tarnowie. Pozostałe powiaty dysponowały placówkami w liczbie od 1 (3 powiaty) do 6 PWD (powiat gorlicki). Na terenie 2 powiatów: miechowskiego i Nowego Sącza w 2014 roku rodziny nie miały dostępu do wsparcia w postaci PWD. Natomiast patrząc na dostępność PWD z perspektywy gmin, zauważymy, że taka forma wsparcia rodziny nie jest prowadzona w 132 z nich.

Mapa 29: Placówki wsparcia dziennego w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

Należy dodać, iż potrzebę uruchomienia dodatkowych placówek wsparcia dziennego w 2015 roku dostrzegana jest przez jednostki samorządowe w 4 powiatach: oświęcimskim, myślenickim, tarnowskim i suskim.

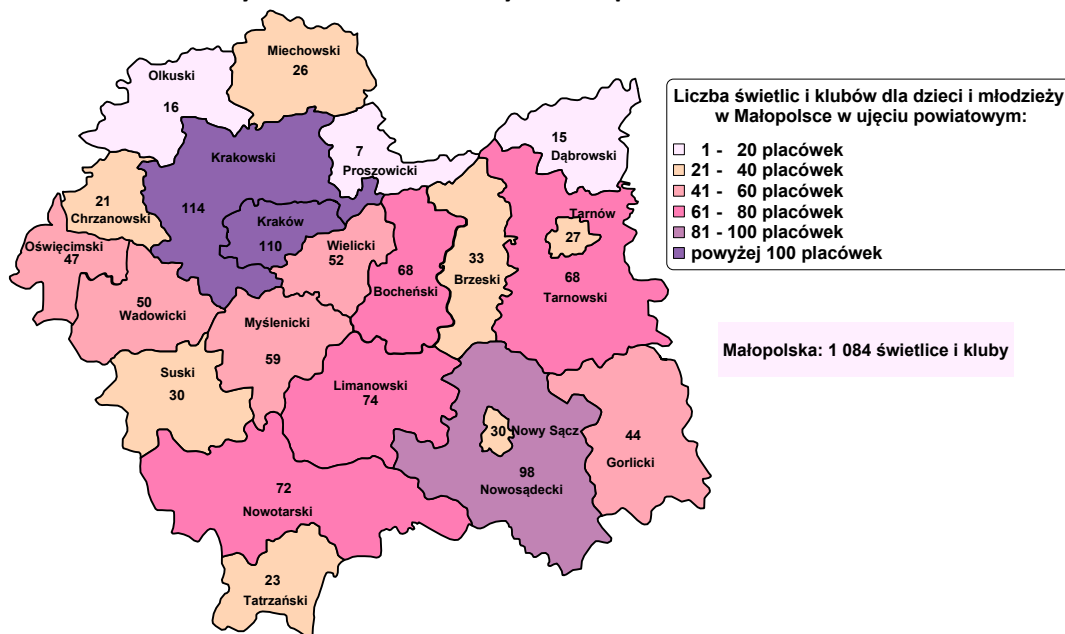
Obok placówek wsparcia dziennego małopolskie jednostki pomocy społecznej wykazały w sprawozdaniu OZPS także **światlice i kluby dla dzieci i młodzieży**, które należy rozumieć jako placówki prowadzące działalność kulturalną lub społeczną (np. światlice środowiskowe, socjoterapeutyczne, kluby młodzieżowe), z wyłączeniem światlic, których pomieszczenia służą innym celom niż zapewnienie opieki i organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży. Zgodnie

¹⁰⁴ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

z uzyskanymi danymi¹⁰⁵ w 2014 roku w Małopolsce funkcjonowały **1 084 świetlice i kluby dla dzieci i młodzieży**, w tym 745 przyszkolnych i 339 pozaszkolnych¹⁰⁶. Zlokalizowane były one na terenie 139 gmin we wszystkich powiatach województwa, co oznacza, że na terenie 43 gmin nie funkcjonowały świetlice i kluby dla dzieci inne niż placówki wsparcia dziennego. Najliczniej takie placówki wykazano w powiecie krakowskim (114 placówek), a następnie: w Krakowie (110 świetlic przyszkolne) oraz w powiatach: nowosądeckim (98 placówek), limanowskim (74 placówek), nowotarskim (72 placówek) bocheńskim i tarnowskim (po 68 placówek).

Na terenie 3 powiatów dzieci i młodzież miały dostęp do mniej niż 20 świetlic i klubów – są to powiaty: olkuski, dąbrowski i proszowicki. Przy czym na terenie powiatu proszowickiego wykazano najmniejszą liczbę świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży, tj. 7 placówek.

Mapa 30: Świetlice i kluby dla dzieci i młodzieży w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

W regionie nie funkcjonują regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne ani interwencyjne ośrodki preadopcyjne.

Samorząd Województwa Małopolskiego realizując zadanie zleczone z zakresu administracji rządowej w zakresie organizowania i prowadzenia ośrodków adopcyjnych prowadzi **Małopolski Ośrodek Adopcyjny (MOA) w strukturze Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie**, zlokalizowany w Nowym Sączu. Ponadto procedury adopcyjne na terenie Małopolski prowadzą także **3 niepubliczne ośrodki adopcyjne** zlokalizowane w Krakowie. Dodatkowo jeden z nich posiada filię umiejscowioną w Tarnowie.

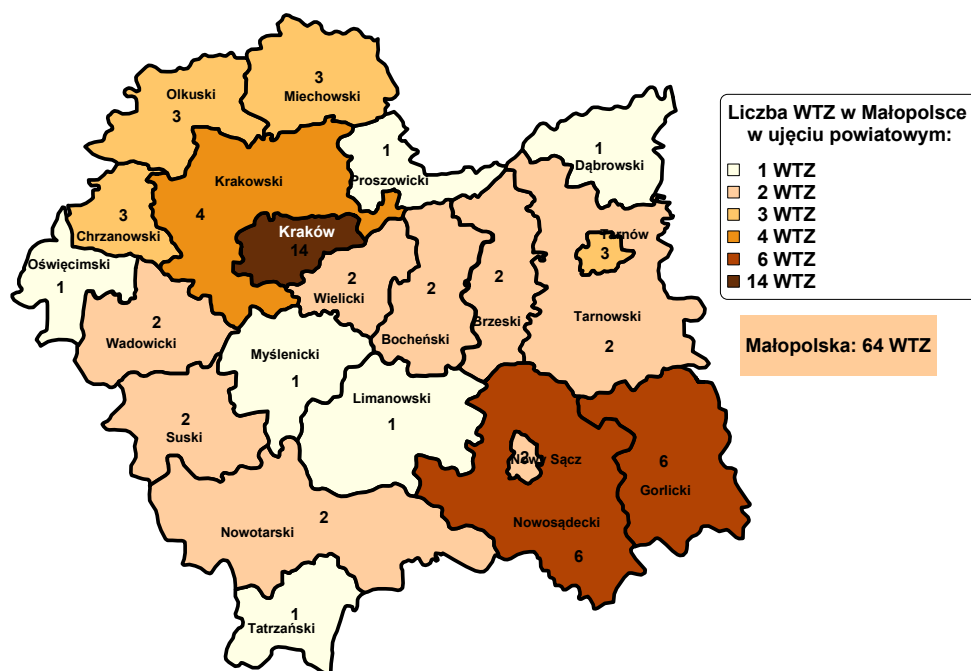
¹⁰⁵ Pozyskane dane dla Krakowa obejmują jedynie świetlice działające przy szkołach samorządowych.

¹⁰⁶ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS oraz danych pozyskanych z MOPS w Krakowie.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE:

Zgodnie z danymi wykazanymi przez małopolskie jednostki pomocy społecznej w 2014 roku **funkcjonowało 64 warsztatów terapii zajęciowej (WTZ) w województwie**. Placówki prowadzone były w 2014 r. przez powiaty (6 WTZ), miasta na prawach powiatu (3 WTZ) i gminy (2 WTZ - w gminie Korzenna p. nowosądecki oraz Gorlice p. gorlicki). Dodatkowo jednostki samorządu zleciły prowadzenie warsztatów innym podmiotom: 36 było prowadzonych na zlecenie powiatów, 16 na zlecenie miast na prawach powiatu oraz 1 na zlecenie gminy (w gminie Grybów p. nowosądecki). Dostęp na swoim terenie do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy każdego z powiatów regionu. Na terenie poszczególnych powiatów zlokalizowanych było od 1 (na terenie 6 powiatów) do 14 warsztatów. Najwięcej, bo 14 WTZ, funkcjonowało w Krakowie, po 6 w powiatach: nowosądeckim i gorlickim, 4 – w powiecie krakowskim. Kadra wszystkich małopolskich warsztatów terapii zajęciowej liczyła w 2014 r. 866 osób, średnio pojedynczy warsztat dysponował 14 pracownikami. W 2014 roku w Małopolsce w zajęciach WTZ uczestniczyły łącznie **2 553 osoby** niepełnosprawne¹⁰⁷.

Mapa 31: Warsztaty terapii zajęciowej w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

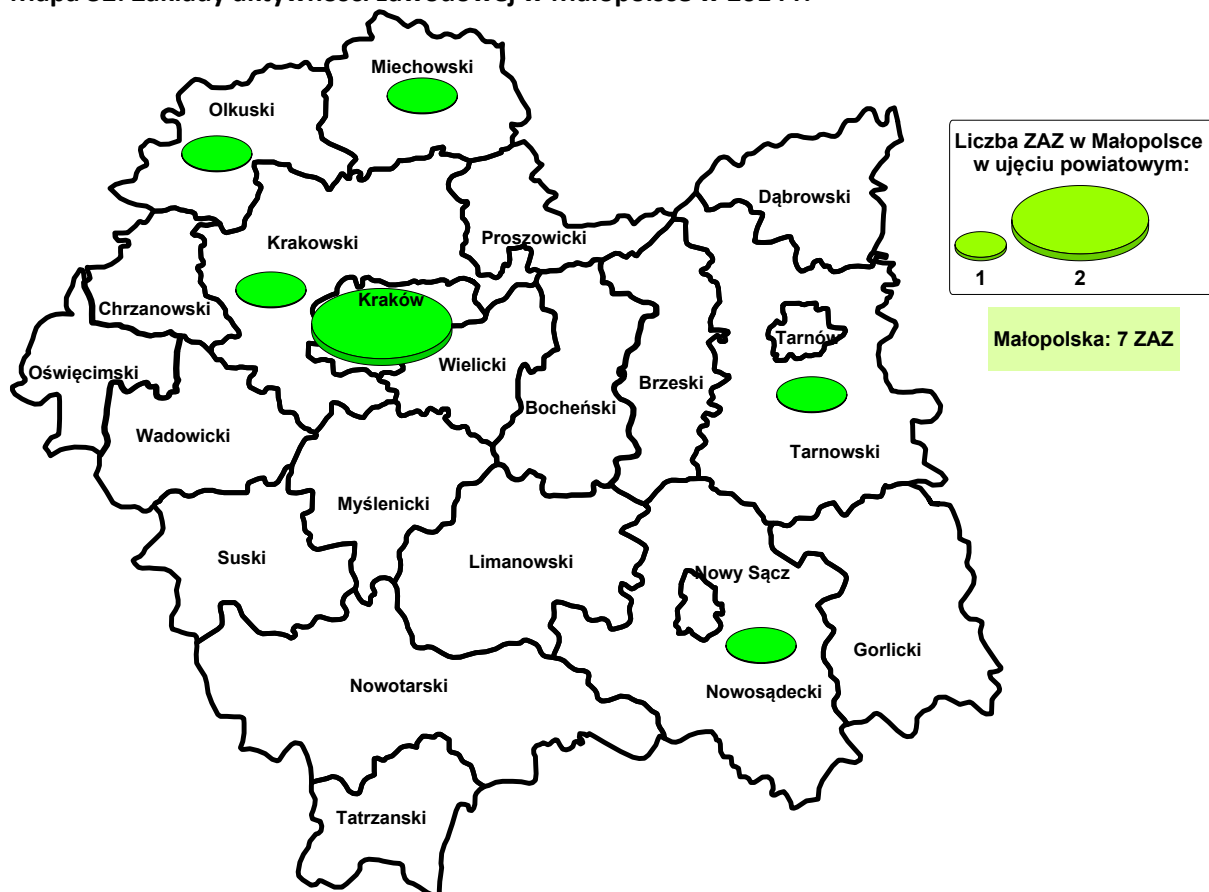
Należy dodać, iż w najbliższej przyszłości nie dostrzega się w regionie potrzeby uruchomienia dodatkowego warsztatu¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

¹⁰⁸ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Brak danych z MOPS Kraków.

Małopolska posiada zdecydowanie ubogą infrastrukturę wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (w tym również osób dotkniętych niepełnosprawnością z powodu zaburzeń psychicznych) w postaci **zakładów aktywności zawodowej (ZAZ)**. W całym województwie w 2014 roku działało tylko 7 ZAZ.¹⁰⁹ Dwa zakłady zlokalizowane były w Krakowie, a pozostałe 5 w gminach: Charsznica (p. miechowski), Grybów (p. nowosądecki), Klucze (p. olkuski), Świątyni Górne (p. krakowski) i w gminie wiejskiej Tarnów (p. tarnowski).

Mapa 32: Zakłady aktywności zawodowej w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych MUW w Krakowie, (stan na kwiecień 2014 roku do nadal) dostępnego na stronie internetowej Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie: http://www.malopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=zaklad_aktynosci_zawodowej.

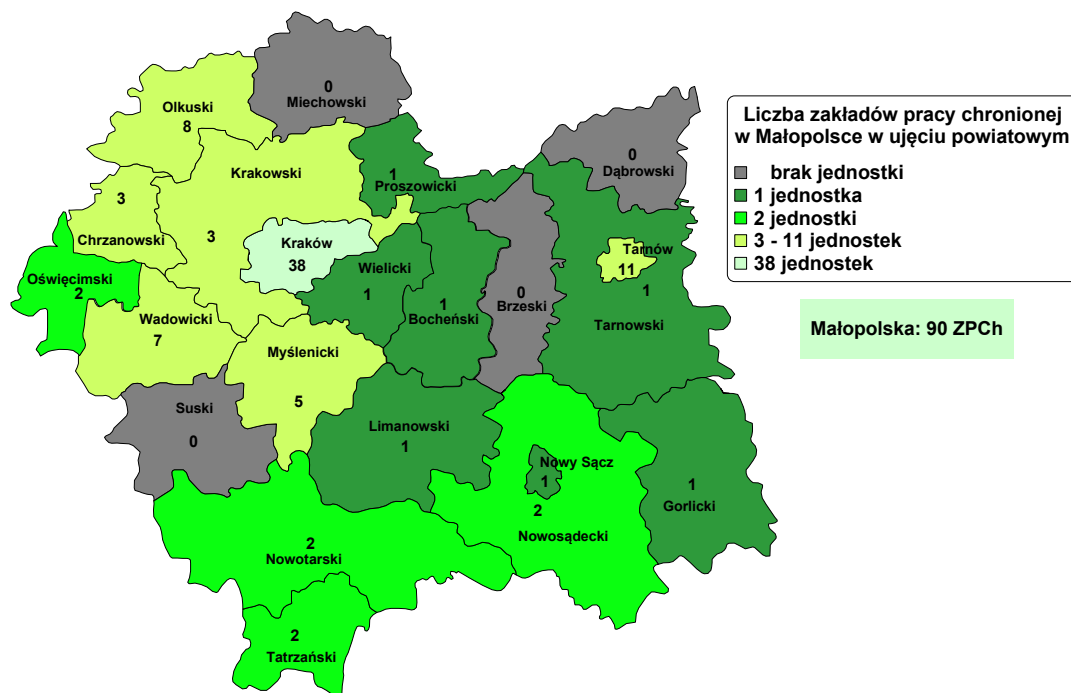
Obecnie w województwie małopolskim funkcjonuje **90 zakładów pracy chronionej**¹¹⁰ (o 14 mniej niż przed rokiem i 17 niż dwa lata temu). Zlokalizowane są one na terenie 18 powiatów, z czego większość w miastach na prawach powiatu: aż 38 zakładów zlokalizowanych jest w Krakowie, 11 w Tarnowie i 1 w Nowym Sączu. Natomiast wśród powiatów ziemskich najwięcej ZPCh działa w powiecie olkuskim (8 zakładów). W pozostałych powiatach działa: 7 zakładów w powiecie wadowickim, 5 – w myślenickim, po 3 zakłady w powiatach: chrzanowskim i krakowskim, po 2 w:

¹⁰⁹ Na podstawie wykazu zakładów aktywności zawodowej działających na terenie województwa małopolskiego (stan na kwiecień 2014 roku do nadal) dostępnego na stronie internetowej Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie: http://www.malopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=zaklad_aktynosci_zawodowej.

¹¹⁰ Wykaz zakładów pracy chronionej województwa małopolskiego dostępny na stronie Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego: http://www.malopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=zaklad_pracy_chronionej, 09.04.2015 r.

nowosądeckim, nowotarskim, oświęcimskim i tatrzańskim, a po 1 w powiatach: bocheńskim, gorlickim, limanowskim, proszowickim, tarnowskim i wielickim. Natomiast niepełnosprawni mieszkańcy czterech powiatów nie mają możliwości na swoim terenie podjęcia pracy w zakładzie pracy chronionej – są to powiaty: brzeski, dąbrowski, miechowski i suski.

Mapa 33: Zakłady pracy chronionej w Małopolsce w 2015 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie wykazu zakładów pracy chronionej (stan na 09.04.2015 r.), MUW w Krakowie: http://www.malopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=zaklad_pracy_chronionej.

Inną ważną formą wsparcia osób niepełnosprawnych jest możliwość rehabilitacji. Jedną z form aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników są **turnusy rehabilitacyjne**. W województwie małopolskim działa obecnie 117 ośrodków, w których może odbywać się taka rehabilitacja **dla osób niepełnosprawnych**. Są one zlokalizowane na terenie 14 powiatów. Najwięcej takich ośrodków funkcjonuje w powiatach: nowosądeckim (43 ośrodki), tatrzańskim (24) i nowotarskim (26). W pozostałych 11 powiatach działa zdecydowanie mniej takich ośrodków: od 1 (w 7 powiatach) do 5 ośrodków. Lokalizacja takich ośrodków łączy się przede wszystkim z czynnikami środowiskowymi, geograficznymi i klimatycznymi poszczególnych rejonów Małopolski¹¹¹.

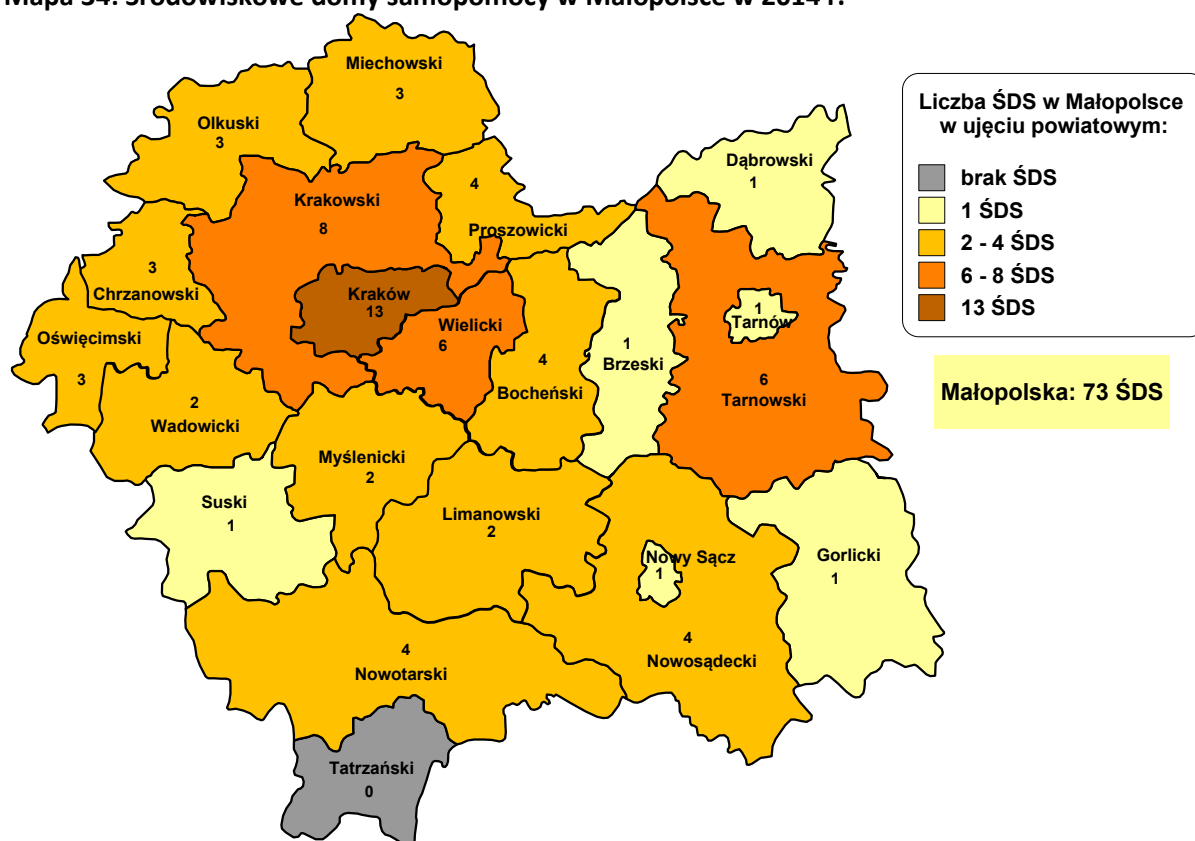
Turnusy rehabilitacyjne w ośrodkach mogą być organizowane przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. W Małopolsce wymagany wpis do rejestru wojewody posiada obecnie 66 organizatorów

¹¹¹ Wykaz ośrodków, w których mogą odbywać się turnusy rehabilitacyjne znajduje się w rejestrze organizatorów turnusów rehabilitacyjnych: <https://empatia.mpips.gov.pl/web/piu/dla-swiadczeniobiorcow/turnusy/wyszukiwarka-osrodkow>, stan na 01.05.2015 r.

turnusów rehabilitacyjnych (o 3 mniej niż przed rokiem). Najwięcej organizatorów turnusów jest w powiecie nowosądeckim (14 organizatorów), w Krakowie i powiecie nowotarskim (po 12 organizatorów) oraz w powiecie tatrzańskim (8 organizatorów). Ponadto w Nowym Sączu działa 4 organizatorów, powiatach: wadowickim i gorlickim – po trzech, z kolei w Tarnowie, powiecie brzeskim, suskim i krakowskim – po dwóch, a w powiatach: bocheńskim i limanowskim działa 1 organizator turnusów.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi w województwie małopolskim w 2014 roku wsparcie oferowały **73 środowiskowe domy samopomocy (ŚDS)**, których łącznie skorzystało **2 951 osób**. 13 z nich zlokalizowanych było w Krakowie, 8 – w powiecie krakowskim, a po 6 – w powiatach: wielickim i tarnowskim. Po 4 ŚDS zlokalizowane były w powiatach: bocheńskim, proszowickim, nowosądeckim i nowotarskim. W pozostałych powiatach mieszkańcy mieli dostęp do usług od 1 do 3 ŚDS. Powiat tatrzański był jedynym, który w 2014 roku (podobnie jak w ubiegłym roku) nie dysponował ŚDS na swoim terenie. Kadra środowiskowych domów samopomocy liczyła 769 osób, przy czym średnio w jednym takim ośrodku zatrudnionych było w 2014 r. ok. 11 pracowników¹¹².

Mapa 34: Środowiskowe domy samopomocy w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

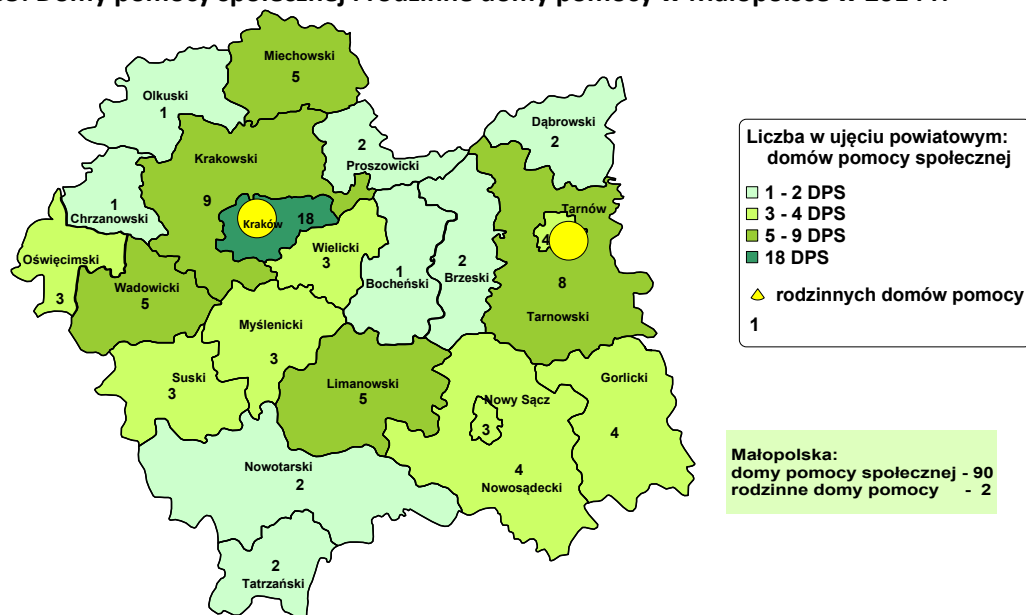
¹¹² Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

Należy dodać, iż jednostki samorządowe dostrzegają potrzebę uruchomienia trzech dodatkowych środowiskowych domów samopomocy w regionie w 2015 r. Taką potrzebę wskazano w Tarnowie i w gminie Szczucin p. dąbrowski (w 2015 r.) oraz w powiecie wielickim (w 2016 r.)¹¹³.

OSOBY STARSZE:

W województwie małopolskim, według danych uzyskanych w sprawozdaniu OZPS, w 2014 roku funkcjonowało **90 domów pomocy społecznej (DPS)**. Były one w większości prowadzone przez samorządy powiatowe (56 jednostek), w tym 2 przez gminy (Sękowa p. gorlicki i Grybów p. nowosądecki). Natomiast pozostałe 34 DPS prowadziły inne podmioty na zlecenie powiatu. Łącznie w całym województwie DPS oferowały w 2014 roku **7 828 miejsc**, z których skorzystały w ciągu całego roku **8 353 osób**. Najwięcej domów, bo aż 18, zlokalizowanych było w Krakowie. 9 DPS funkcjonowało w powiecie krakowskim, 8 – w powiecie tarnowskim. Po 5 DPS zlokalizowanych było w powiatach: limanowskim, miechowskim i wadowickim. Natomiast powiaty: gorlicki, nowosądecki i Tarnów posiadały na swoim terenie po 4 domy. W pozostałych powiatach mieszkańcy mieli dostęp do usług od 1 (3 powiaty) do 3 domów. Kadra małopolskich domów pomocy społecznej liczyła w 2014 r. 5 712 pracowników, średnio w jednym domu było zatrudnionych ponad 63 pracowników¹¹⁴.

Mapa 35: Domy pomocy społecznej i rodzinne domy pomocy w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* i *Oceny zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*.

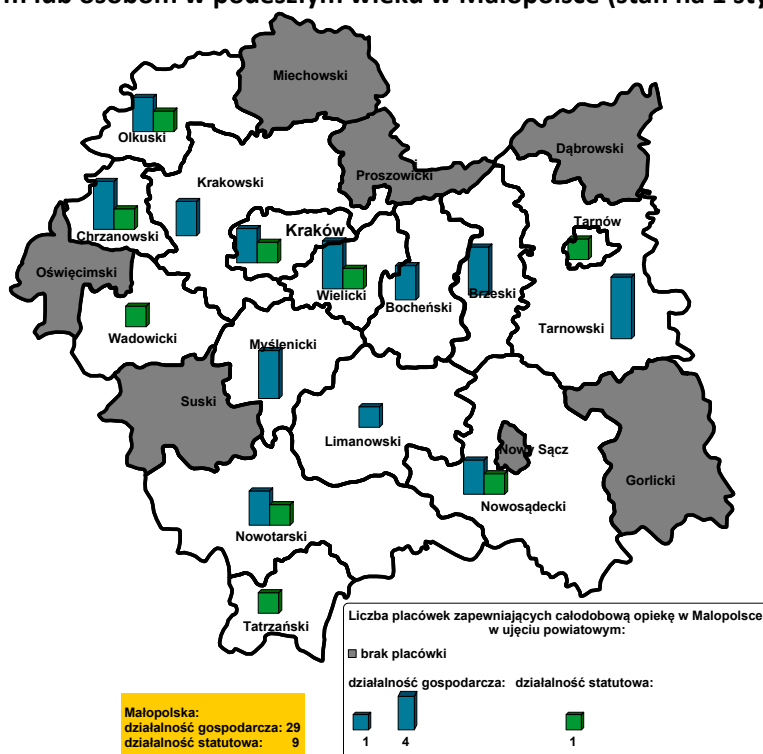
W Małopolsce funkcjonują również inne **placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku**. Według rejestru

¹¹³ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

¹¹⁴ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015.

Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego¹¹⁵ obecnie funkcjonuje w regionie **38** takich placówek, w tym 29 prowadzonych w oparciu o działalność gospodarczą („domy opieki”, „domy seniora”, „pensjonaty”, „domy spokojnej jesieni”, „domy dla emerytów”) i 9 placówek prowadzonych w oparciu o działalność statutową (placówki prowadzone przez organizacje kościelne czy organizacje pozarządowe). Są one zlokalizowane na terenie 27 małopolskich gmin (na terenie 15 powiatów) i oferują łącznie **1 115 miejsc**. W 7 małopolskich powiatach taka działalność nie jest prowadzona ani przez sektor prywatny, ani przez organizacje pozarządowe.

Mapa 36: Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w Małopolsce (stan na 1 stycznia 2015 r.)

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie: (na dzień 01 stycznia 2015 r.): http://www.malopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=spawdz_placowke_w_rejestrze_wojewody.

W województwie małopolskim szczególnie mało rozpowszechnione są usługi dla osób starszych i niepełnosprawnych w formie **rodzinnych domów pomocy**. Według danych sprawozdania OZPS w 2014 roku prowadzone były (przez jednostki inne niż OPS) jedynie **2** takie domy: w Krakowie i gminie Lisia Góra (p. tarnowski). Łącznie starsi i niepełnosprawni mieszkańcy wymienionych gmin mieli dostęp do **16 miejsc** w rodzinnych domach pomocy, a korzystały z nich w 2014 roku **17 osób**¹¹⁶. Należy dodać, iż potrzebę uruchomienia takiego domu wykazała jedynie gmina Brzeszcze p. oświęcimski (w roku 2016)¹¹⁷.

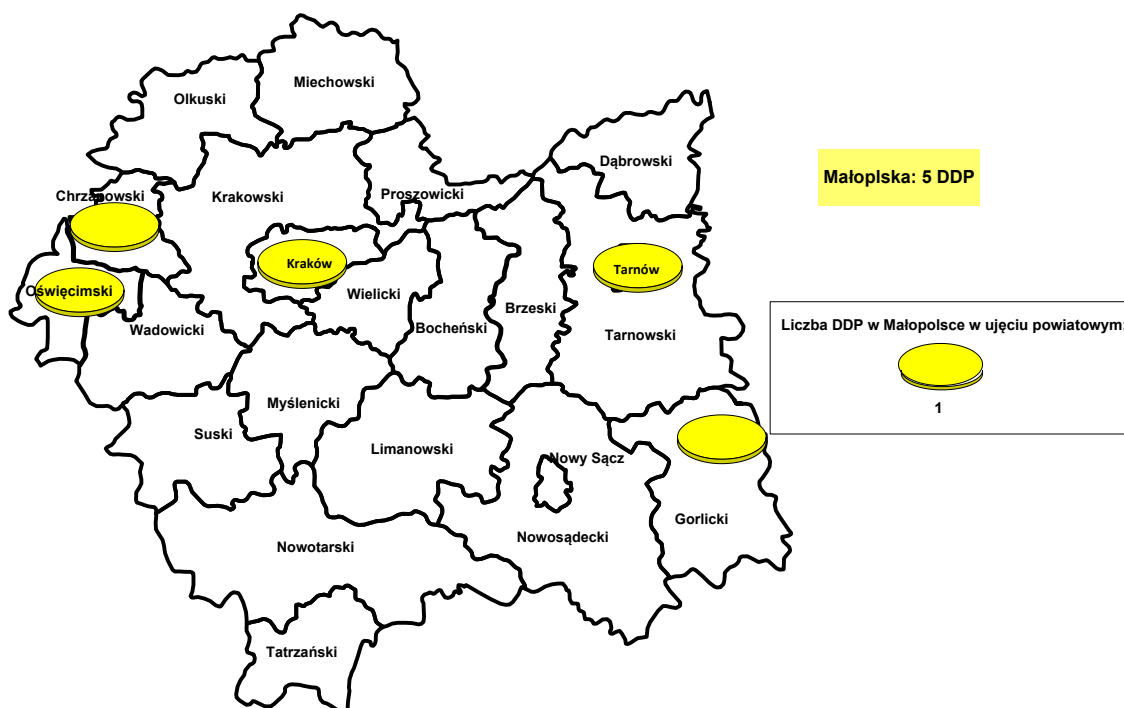
¹¹⁵ Zgodnie ze stanem na dzień 1 stycznia 2015 roku. Wykaz dostępny na stronie internetowej: http://www.malopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=spawdz_placowke_w_rejestrze_wojewody

¹¹⁶ Analiza oparta o sprawozdanie MPiPS-03 za 2014 r.

¹¹⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS.

Uboga jest w Małopolsce również infrastruktura ośrodków wsparcia, jakimi są **dzienne domy pomocy** (DDP) przeznaczone głównie dla osób starszych. Zgodnie z danymi wykazanymi przez jednostki pomocy społecznej w 2014 roku w całym województwie funkcjonowało jedynie **5 tego typu jednostek**. **3 z nich prowadzi samorząd terytorialny** – po jednej w gminach: Chrzanów (działający w ramach struktury Centrum Usług Socjalnych), Lipinki i Oświęcim. Natomiast w Krakowie (Miejski Dzienny Dom Pomocy Społecznej, w skład którego wchodziło 6 Klubów Seniora oraz 3 ośrodki wsparcia dla osób starszych) i Tarnowie (Działu Dziennego Domu Pobytu funkcjonujący strukturze organizacyjnej DPS) placówki prowadzone były przez podmioty zewnętrzne na zlecenie miast. Dzielne domy pomocy dysponowały łącznie **771 miejscami**, z których skorzystały w 2014 r. **1 286 osób**¹¹⁸.

Mapa 37: Dzielne domy pomocy w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania OZPS.

Należy dodać, iż w Wiśniowej p. myślenicki (w 2015 r.) oraz w Brzeszczach p. oświęcimski i Wojniczu p. tarnowski (w 2016 r.) planuje się uruchomienie kolejnych dziennych domów pomocy¹¹⁹.

Wspieraniem osób starszych zajmują się również kluby samopomocy. W Małopolsce w ramach dotacji celowej przyznanej gminom przez Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie ośrodki pomocy społecznej realizują zadanie pn. „wspieranie osób w podeszłym wieku w integracji z młodzieżą”.

¹¹⁸ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Ze względu na brak danych dla miasta Tarnów dane są jedynie szacunkiem założonym z liczba korzystających

¹¹⁹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Brak danych z Krakowa.

Na podstawie analizy sprawozdań OZPS i MPiPS-03 (a w tym także raportu „Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Krakowie za rok 2014”), można wnioskować, że w województwie w tym roku funkcjonował **1 klub samopomocy** w Krakowie, prowadzony przez organizację pozarządową i finansowany z budżetu gminy. W roku oceny klub dysponował 30 miejscami, natomiast skorzystało z niego 56 osób¹²⁰.

Należy wspomnieć, że zgodnie z informacjami uzyskanymi w Wydziale Polityki Społecznej Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie w 2014 roku w naszym województwie funkcjonowały również **ośrodki wsparcia – kluby samopomocy**, które prowadzone były głównie przez organizacje pozarządowe na zlecenie gmin (tylko w jednej gminie taki ośrodek był prowadzony przez jednostkę samorządu terytorialnego). Wspomniane ośrodki utworzono w ramach dotacji celowej przyznanej gminom na realizację zadania pn. „**Wspieranie osób w podeszłym wieku w integracji z młodzieżą**”. Dotacja w 2014 roku objęła łącznie **36 gmin** zlokalizowanych na terenie 16 powiatów. Przy czym należy podkreślić, że gmina w ramach realizacji zadania mogła uruchomić kluby samopomocy (filie) w różnych lokalizacjach na terenie gminy. Łącznie w 2014 roku w regionie funkcjonowało **84 takich filii klubów samopomocy**, które oferowały łącznie **1 541 miejsc**. Wg danych z formularza OZPS¹²¹ z usług klubów samopomocy skorzystało co najmniej 2 641 osób w regionie. Najwięcej osób skorzystało z usług wykazanych klubów samopomocy w gminach: Zakliczyn (401 osób), Chełmiec (310 osób), Raciechowice (250 osób), Tokarnia (228 osób), Sękowa (171 osób).

Najwięcej filii zlokalizowanych było w powiecie tarnowskim, tj. 17 filii oferujących 190 miejsc w 5 gminach (gminy: Ciężkowice, Lisia Góra, Tarnów gmina wiejska, Wojnicz oraz Zakliczyn). W powiecie myślenickim funkcjonowało 16 filii klubów samopomocy oferujących łącznie 420 miejsc w 3 gminach (gminy: Dobczyce, Raciechowice i Tokarnia). Z kolei w powiecie gorlickim było 12 filii oferujących łącznie 167 miejsc w 6 gminach (gminy: Biecz, Bobowa, Gorlice gmina wiejska, Lipinki, Sękowa oraz Uście Gorlickie), natomiast 6 filii, oferujących w sumie 60 miejsc było w powiecie wadowickim (gminy: Wadowice i Wieprz). Po 4 filie klubów samopomocy zlokalizowane były na terenie powiatów: brzeskiego (30 miejsc w gminie: Czchów) miechowskiego (105 miejsc w gminach: Gołcza, Miechów, Raclawice) i proszowickiego (115 miejsc w gminach: Koszyce i Pałecznicza). Po 3 filie zlokalizowane były na terenie powiatów: bocheńskiego (60 miejsc w gminach: Drwinia i Trzciana), nowosądeckiego (62 miejsca w 3 filiach w gminie Chełmiec), olkuskiego (90 miejsc w gminach: Klucze i Olkusz), suskiego (83 miejsca w gminach: Maków Podhalański, Jordanów oraz Sucha Beskidzka) oraz wielickiego (30 miejsc w gminie Niepołomice).

¹²⁰ Analiza oparta o sprawozdania OZPS i MPiPS 03. Do zgromadzonych danych zostały dołączone dane z raportu: *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, MOPS w Krakowie, Kraków 2015.

¹²¹ W formularzu OZPS nie wszystkie jednostki wykazały prowadzone kluby samopomocy (wykazano ich łącznie 55).

2 filie zlokalizowane były na terenie powiatu: limanowskiego (49 miejsc w gm. Jodłownik i mieście Limanowa), natomiast 1 klubem samopomocy dysponowały na swoim terenie powiaty: chrzanowski (30 miejsc w gm. Alwernia), oświęcimski (30 miejsc w gm. miejskiej Oświęcim) oraz Nowy Sącz (20 miejsc).

Zgodnie z aktualnymi danymi MUW w Krakowie również w 2015 roku przyznano dotacje na prowadzenie **ośrodków wsparcia – kluby samopomocy**. Na rok 2015 dotację taką otrzymało **43 gmin** (o 7 więcej niż w roku 2014), oferujące łącznie **1 795 miejsc** (o 254 więcej niż w roku 2014). Z realizacji zadania pn. „wspieranie osób w podeszłym wieku w integracji z młodzieżą” zrezygnowała gmina: Maków Podhalański (p. suski). Natomiast 8 gmin rozpoczęło jego realizację – w powiatach: brzeskim (gmina Szczurowa), krakowskim (gminy: Iwanowice, Krzeszowice), wielickim (gmina Wieliczka) oraz miasta: Kraków i Tarnów.

Istotnym uzupełnieniem działań służb publicznych na rzecz przeciwdziałania wykluczenia społecznego seniorów są **uniwersytety trzeciego wieku** (UTW) oferujące wsparcie osobom starszym. **W województwie małopolskim aktualnie** (maj 2015 r.) **działa 51 UTW oraz Ogólnopolska Federacja Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Nowym Sączu**. Warto zauważyć, iż w ostatnich latach można zaobserwować dynamiczny ich rozwój – w 2012 r. było 30 UTW w regionie, w 2013 r. było 41 UTW, natomiast w 2014 r. funkcjonowało już 49 UTW na terenie Małopolski¹²².

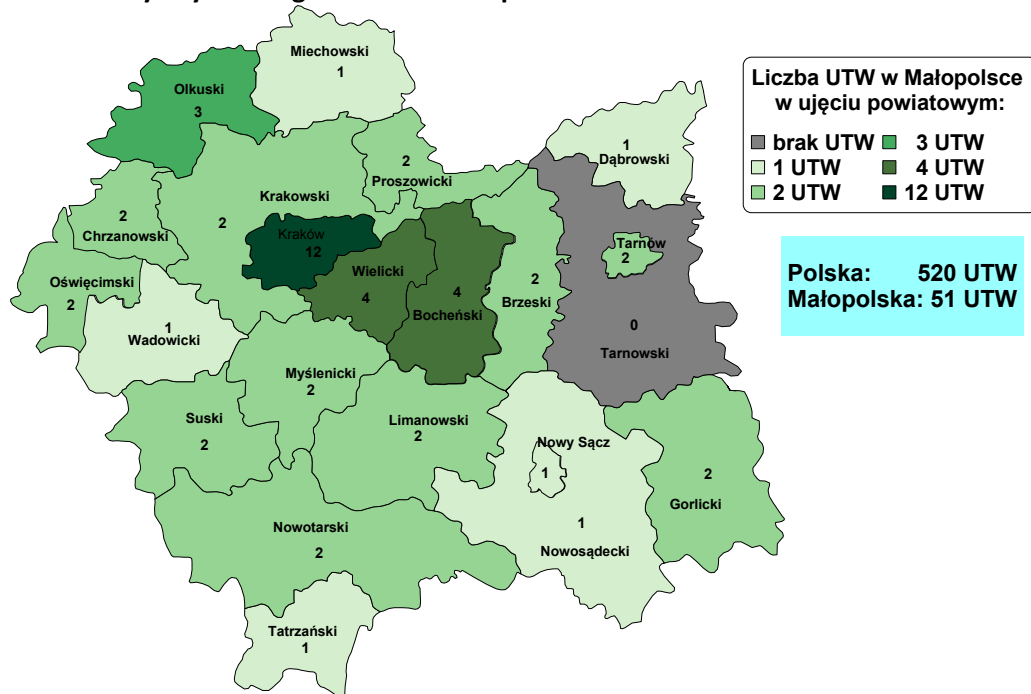
Obecnie małopolskie UTW działają na terenie 21 powiatów. Jedynie na terenie powiatu tarnowskiego nie funkcjonuje jeszcze uniwersytet trzeciego wieku, jednak mieszkańcy tego powiatu mają możliwość uczestnictwa w zajęciach 2 UTW w Tarnowie. Najwięcej tego typu instytucji działa w Krakowie (12 UTW). Po 4 UTW działa w powiatach: bocheńskim i wielickim, 3 UTW w powiecie olkuskim oraz po 2 UTW w powiatach: brzeskim, chrzanowskim, gorlickim, krakowskim, limanowskim, myślenickim, nowotarskim, oświęcimskim, proszowickim, suskim i, jak wspomniano wcześniej, w Tarnowie. W pozostałych powiatach, tj. w dąbrowskim, miechowskim, nowosądeckim, tatrzańskim, wadowickim oraz w Nowym Sączu działa po 1 UTW.

Pod względem liczby UTW nasz region plasuje się na II pozycji po województwie mazowieckim, na terenie którego funkcjonują aż 102 tego rodzaju uniwersytety. W całym kraju obecnie działa zaś 520 UTW zrzeszonych we wspomnianej wcześniej Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku zlokalizowanej w Małopolsce, w Nowym Sączu. W poprzednim roku było 477 takich instytucji w kraju, co oznacza, że w przeciągu roku powstały 43 nowe Uniwersytety Trzeciego Wieku w kraju¹²³.

¹²² Opracowanie na podstawie danych Ogólnopolskiej Federacji Uniwersytetów Trzeciego Wieku, stan na maj 2015 r.

¹²³ Na podstawie danych z bazy Ogólnopolskiej Federacji Uniwersytetów Trzeciego Wieku, stan na maj 2015 r.

Mapa 38: Uniwersytety trzeciego wieku w Małopolsce w 2015 r.:

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

OSOBY BEZROBOTNE:

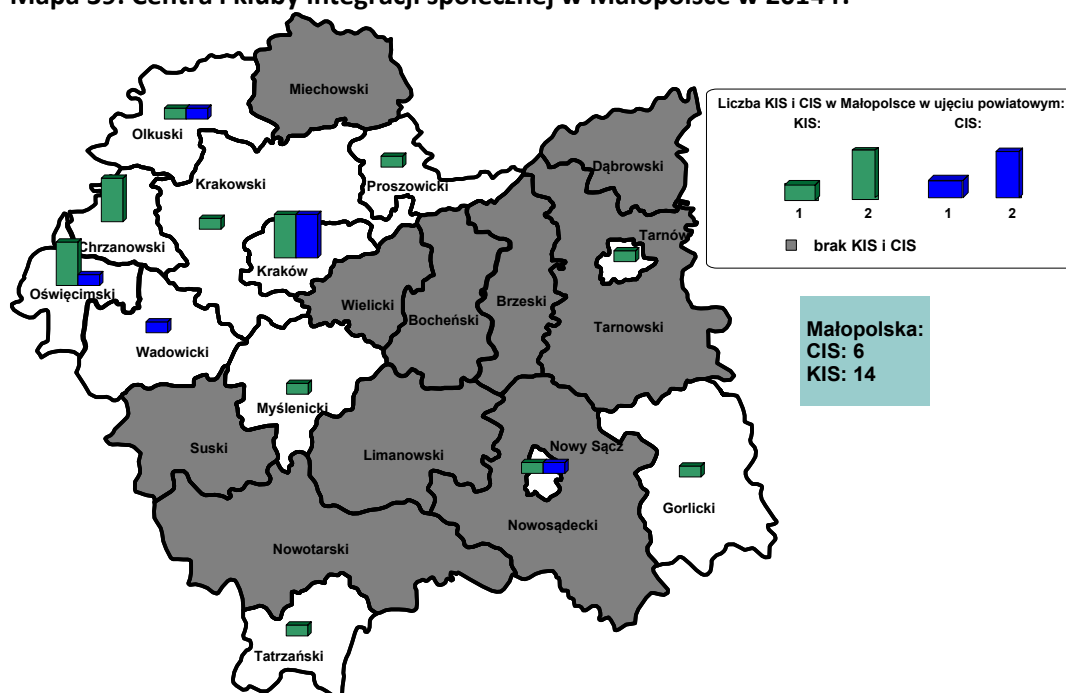
W województwie małopolskim w 2014 roku funkcjonowało **6 centrów integracji społecznej (CIS)**. W 2014 r. 2 centra integracji społecznej funkcjonowały w Krakowie. Natomiast po jednym CIS na swoim terenie posiadały powiaty: oświęcimski (w Brzeszczach), olkuski (w Kluczach), wadowicki (w Wieprzu) oraz miasto Nowy Sącz. Wszystkie centra były prowadzone przez organizacje pozarządowe i większość z nich (4 organizacje pozarządowe) otrzymały dotacje na prowadzenie centrów integracji społecznej. CIS w Brzeszczach finansowany był z dotacji z budżetu województwa, natomiast pozostałe z budżetów gmin, a w tym nowosądeckie centrum było finansowane zarówno z dotacji z budżetu gminy, jak i z innych źródeł. W 2014 r. w zajęciach CIS uczestniczyły łącznie przynajmniej **374 osoby**, natomiast ukończyło je 227 osób, z czego najwięcej w Krakowie (80 osób w jednym CIS). W Nowym Sączu zajęcia ukończyły 74 osoby, w Kluczach i w Wieprzu po 26 osób, a w Brzeszczach 21 osób¹²⁴.

¹²⁴ Brak danych z KIS w Krakowie prowadzonego przez organizację pozarządową.

Jednocześnie w 2014 r. funkcjonowało **14 klubów integracji społecznej (KIS)**. Po dwa z nich były zlokalizowane w Krakowie i powiatach: chrzanowskim (w Libiążu i Trzebini) i oświęcimskim (w Brzeszczach, Kętach). Jeden KIS funkcjonował w Tarnowie i Nowym Sączu oraz powiatach: gorlickim (Gorlice), krakowskim (w Zielonkach), myślenickim (Sułkowice), olkuskim (w Kluczach), proszowickim (w Proszowicach) i tatrzańskim (w Zakopanem). 8 klubów było finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w tym 5 z nich wyłącznie z takiego źródła. Z kolei 9 placówek było finansowanych z budżetów gminnych w tym 3 z nich tylko z tego źródła (w powiatach: chrzanowskim, olkuskim oraz oświęcimskim). Kluby integracji społecznej w Małopolsce były również dodatkowo wspomagane finansowo z innych źródeł, tj.: z dotacji MPiPS na wsparcie realizacji działania pt.: „podmiot zatrudnienia socjalnego partnerem OPS i PUP w realizacji kontaktów socjalnych” – KIS w Kętach (powiat oświęcimski) – z dofinansowania MPiPS na realizację projektu „KIS – Konsekwentni i Solidni BIS” – KIS w Zielonkach (powiat krakowski) – oraz ze środków finansowych na projekt profilaktyczny – KIS w Zakopanem (powiat tatrzański)¹²⁵.

10 KIS prowadzonych było przez gminy, a 4 przez organizacje pozarządowe (w Gorlicach, Krakowie, Nowym Sączu i Tarnowie). W klubach integracji społecznej w 2014 r. zatrudniano łącznie 89 pracowników (najwięcej w dwóch KIS w Krakowie – 29 osób, w jednym w Nowym Sączu – 12 i jednym w Tarnowie – 12). Na podstawie danych można stwierdzić, że **w 2014 r. łącznie uczestniczyło w zajęciach KIS 1 961 osób**¹²⁶.

Mapa 39: Centra i kluby integracji społecznej w Małopolsce w 2014 r.

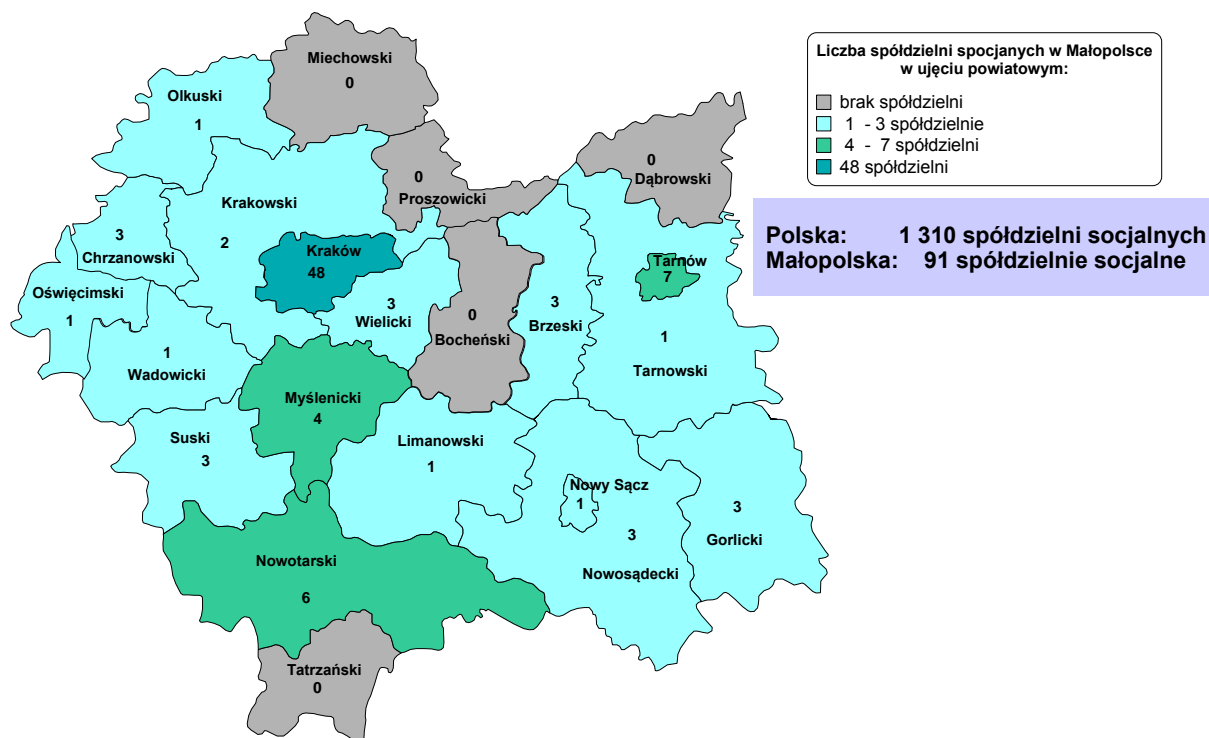
Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania OZPS i CIS za I-XII 2014 r.

¹²⁵ Analiza oparta na podstawie sprawozdania OZPS i CIS za I-XII 2014 r. oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

¹²⁶ Analiza oparta na podstawie sprawozdania OZPS i CIS za I-XII 2014 r. oraz informacji pozyskanych z MOPS w Krakowie.

Należy dodać, iż w przyszłości dwa kluby integracji społecznej zaprzestaną działalności, w tym jeden w 2015 roku, w Proszowicach (prowadzony przez podmiot zewnętrzny) i jeden w 2016 r. – w Tarnowie (prowadzony przez jednostkę). Oba te kluby są finansowane obecnie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Jednocześnie zebrane informacje wskazują, iż dwa ośrodki nie współpracują z KIS, które działają na terenie ich gmin (MOPS w Golicach i Nowym Sączu)¹²⁷.

Mapa 40: Spółdzielnie społeczne w Małopolsce w 2015 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Społecznych – katalogu zarejestrowanych spółdzielni społecznych (<http://ozrss.pl/category/katalog/województwo/malopolskie/>), stan na 05.05.2015 r.

W województwie małopolskim z roku na rok funkcjonuje coraz więcej **spółdzielni społecznych**. Ich liczba obecnie wynosi **91**¹²⁸, czyli o 28 więcej niż rok temu i o 36 niż dwa lata temu¹²⁹. Zlokalizowane są one na terenie 17 małopolskich powiatów, z czego aż 48 spółdzielni funkcjonuje na terenie miasta Krakowa, 7 na terenie Tarnowa, 6 w powiecie nowotarskim oraz 4 w powiecie myślenickim. W 6 powiatach (brzeskim, chrzezanowskim, gorlickim, nowosądeckim, suskim oraz wielickim) działają po 3 spółdzielnie społeczne, z kolei w powiecie krakowskim są 2 spółdzielnie. W pozostałych 6 powiatach działa 1 (w każdym) spółdzielnia społeczna. Brak spółdzielni społecznych

¹²⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Brak danych z MOPS w Krakowie.

¹²⁸ Na podstawie katalogu spółdzielni społecznych sporządzonego według rejestracji w KRS prowadzonego przez Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Społecznych dostępnego stronie internetowej (<http://ozrss.pl/category/katalog/województwo/malopolskie/>), stan na 05.05.2015 r.

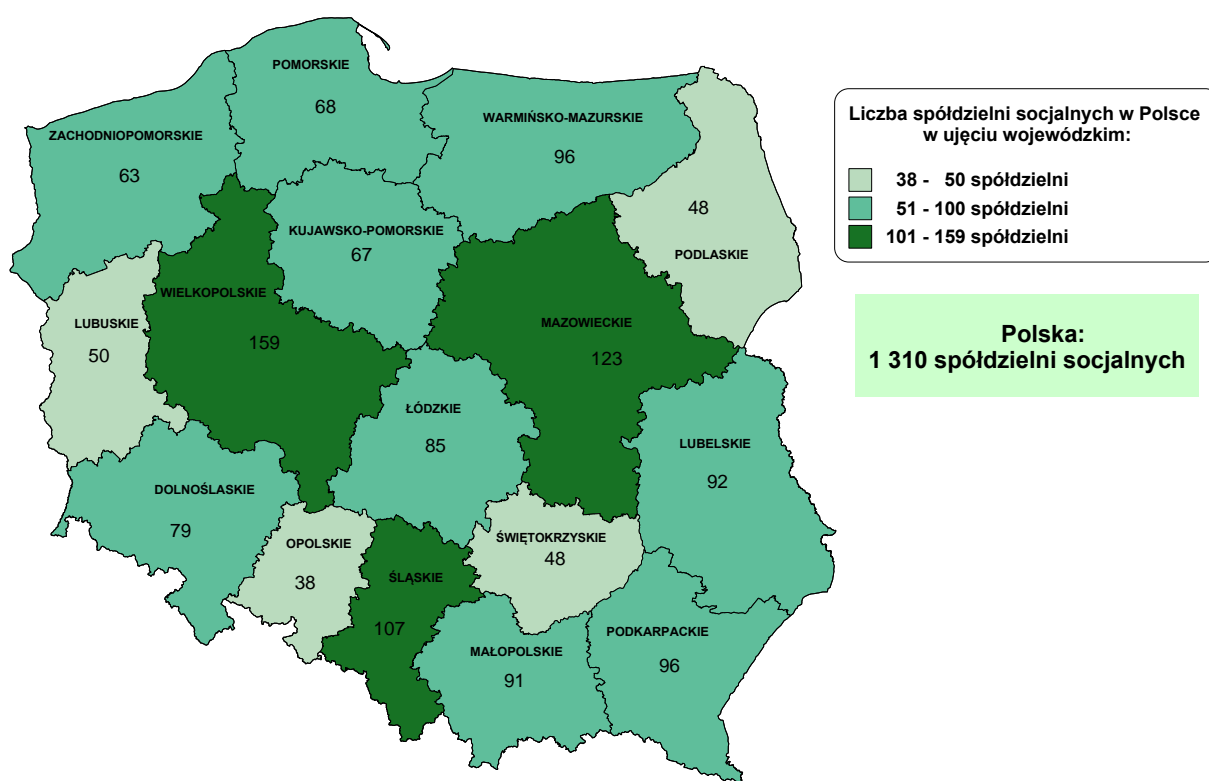
¹²⁹ Na podstawie raportu *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa małopolskiego za rok 2013*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej, Kraków 2014, s. 81.

odnotowywać można w powiatach: bocheńskim, dąbrowskim, miechowskim, proszowicki i tatrzańskim.

Od roku 2011 roku, w ramach projektu Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Krakowie „Akademia rozwoju ekonomii społecznej” zostały **utworzone 43 spółdzielnie społeczne, a kolejne 3 zostały dofinansowane.**

W całym kraju obserwuje się dynamiczny rozwój spółdzielczości społecznej. Obecnie w Polsce zarejestrowanych jest 1 310 spółdzielni społecznych¹³⁰. Najwięcej zlokalizowanych jest w województwie wielkopolskim (159 spółdzielni) i mazowieckim (123). Podobnie jak rok wcześniej, Małopolska zajmuje pod tym względem siódme miejsce w kraju. Najmniej spółdzielni funkcjonuje natomiast w województwie opolskim (38 spółdzielni).

Mapa 41: Spółdzielnie społeczne w Polsce w 2015 r.

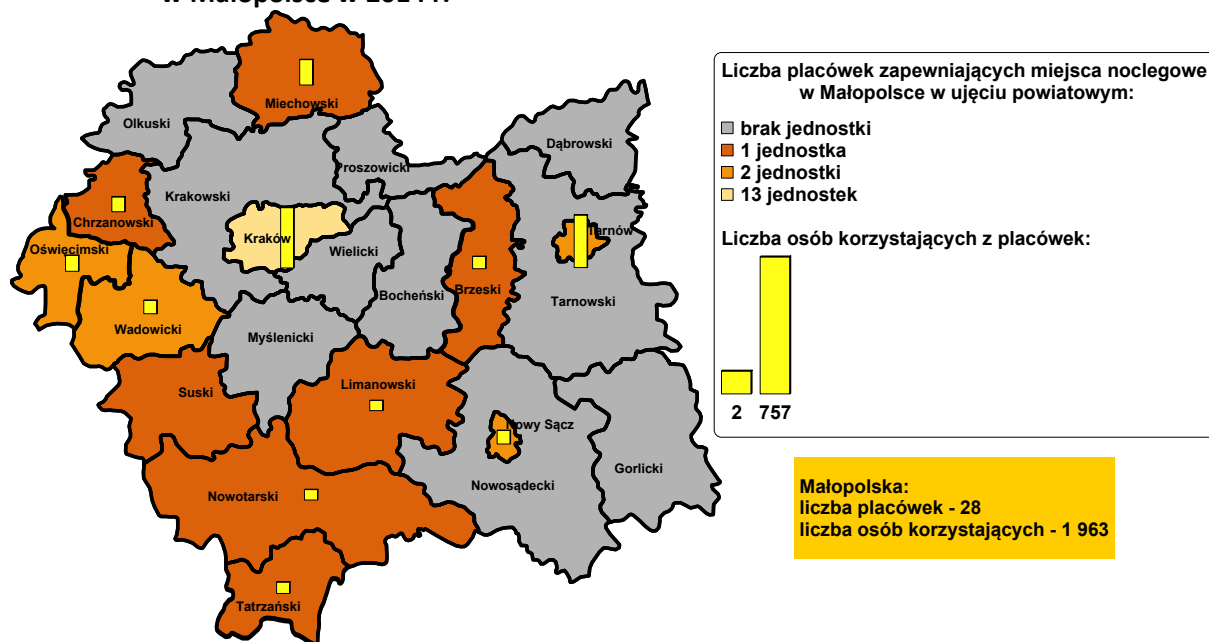
Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Społecznych – katalogu zarejestrowanych spółdzielni społecznych (<http://ozrss.pl/category/katalog/województwo/malopolskie/>), stan na 05.05.2015 r.

¹³⁰ Na podstawie katalogu spółdzielni społecznych sporządzonego według rejestracji w KRS prowadzonego przez Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Społecznych dostępnego stronie internetowej (Katalog spółdzielni społecznych prowadzonego przez Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Społecznych (<http://ozrss.pl/category/katalog/województwo/malopolskie/>), stan na 05.05.2015 r.

INNE GRUPY OSÓB ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM: OSOBY BEZDOMNE

Województwo małopolskie dysponowało w 2014 roku **28 placówkami oferującymi miejsca noclegowe** dla osób bezdomnych (noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych). Łącznie oferowały one **755 miejsc**, z których w 2014 roku skorzystało **1 963 osoby**¹³¹. Zgodnie z zebrany materiał 13 z tych placówek zlokalizowanych było na terenie Krakowa, po 2 – w powiatach: oświęcimskim, wadowickim, oraz w Tarnowie i Nowym Sączu. Natomiast po jednej – w powiatach: brzeskim, chrzanowskim, limanowskim, miechowskim, nowotarskim, suskim i tatrzańskim. Oznacza to, że w pozostałych 10 powiatach Małopolski samorządy gmin i powiatów nie oferowały pomocy w formie miejsc noclegowych.

Mapa 42: Placówki zapewniające miejsca noclegowe i liczba osób z nich korzystających w Małopolsce w 2014 r.¹³²

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej i Oceny zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*.

Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie prowadzi rejestr **ośrodków wsparcia doraźnego dla bezdomnych**, które świadczą pomoc bez udziału samorządu terytorialnego (np. poprzez działalność charytatywną). Zgodnie ze stanem na listopad 2014 roku w regionie funkcjonowały **53** takie ośrodki wsparcia¹³³. Jeden z nich, ulokowany w Krakowie („Dzieło Pomocy Ojca Pio”) świadczył kompleksowe, zróżnicowane usługi dla osób bezdomnych. Wśród pozostałych ośrodków

¹³¹ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone dane z raportu *Ocena zasobów pomocy społecznej w Krakowie za rok 2014*, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Krakowie, Kraków 2015.

¹³² Placówki prowadzone lub finansowane przez gminy i powiaty Małopolski.

¹³³ Wykaz ośrodków wsparcia doraźnego dla bezdomnych dostępny na stronie Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego: http://www.małopolska.uw.gov.pl/default.aspx?page=pomoc_dla_bezdomnych, stan na listopad 2014 r.

zdecydowana większość świadczyła pomoc w formie posiłków: 35 jadłodajni. Kolejnych 7 ośrodków udzielało osobom bezdomnym pomocy medycznej, 7 ośrodków umożliwiało osobom bezdomnym skorzystanie z łaźni, natomiast 3 z nich wydawało odzież. W 2014 r. ośrodki wsparcia doraźnego dla bezdomnych funkcjonowały w 17 powiatach. Najwięcej takich ośrodków funkcjonowało w Krakowie (16 ośrodków), a następnie kolejno w: Tarnowie (7 ośrodków), powiecie nowotarskim (4 ośrodki) oraz w powiatach: chrzanowskim, miechowskim, wadowickim i Nowy Sącz (po 3 ośrodki). W pozostałych powiatach osoby bezdomne miały dostęp do usług 2 takich ośrodków (w powiatach: krakowskim, oświęcimskim, proszowickim i tarnowskim) lub jednego (w powiatach: dąbrowskim, gorlickim, limanowskim, myślenickim, olkuskim i wielickim). Jedynie w trzech powiatach ośrodki wsparcia tego rodzaju nie funkcjonowały w ogóle – były to powiaty: brzeski, bocheński, suski, tarnowski oraz nowosądecki (ośrodki znajdowały się w mieście Nowy Sącz).

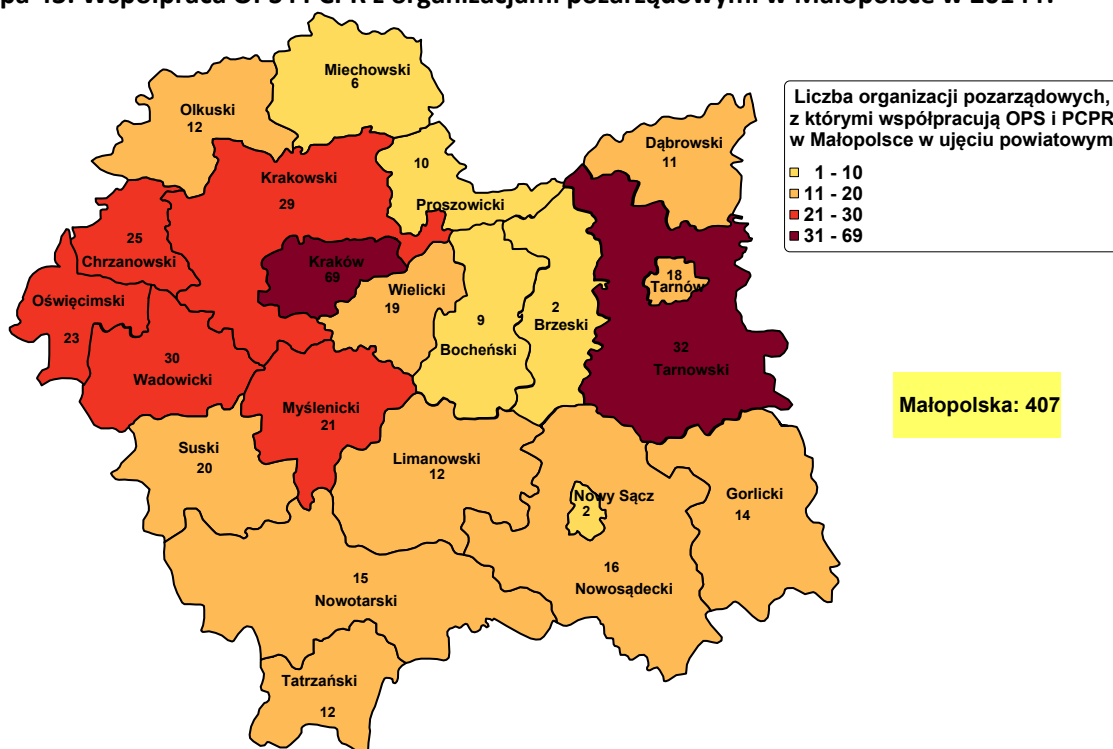
VII.3 Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Wsparcie osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym jest dużo bardziej efektywne gdy ma charakter kompleksowy. Jednym z ważnych elementów kompleksowości wsparcia jest współpraca z podmiotami z otoczenia publicznej pomocy społecznej. W 2014 r. w regionie ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie współpracowały łącznie z 407 organizacjami pozarządowymi, w tym same jednostki gminne realizowały taką współpracę z 284 organizacjami. Najwięcej partnerów społecznych zaproszono do współpracy w Krakowie (69) i Tarnowie (18) oraz w gminie Libiąż p. chrzanowski, Wadowice p. wadowicki (po 11) i Sucha Beskidzka p. suski (10). Natomiast średnio jedna jednostka administracyjna współpracowała w 2 partnerami społecznymi. Jednak nie wszystkie małopolskie gminy i powiaty współpracowały z organizacjami pozarządowymi. Takich działań nie podjęto oraz 94 gminy, najwięcej w powiecie tatrzańskim (wszystkie gminy), brzeskim (oprócz gminy Czchów).

Część małopolskich powiatów i gmin, mając możliwość zlecenia zadań do realizacji organizacjom pozarządowym, podjęły taką decyzję. **W roku 2014 w województwie małopolskim jednostki samorządowe zleciły (w trybie działalności pożytku publicznego i w trybie zamówień publicznych) zadania w obszarze pomocy społecznej łącznie 393 organizacjom pozarządowym (NGO).** Wartość przekazanych dotacji dla organizacji pozarządowych wynosiła ponad 90,7 mln zł. Wśród zleceń do realizacji organizacjom pozarządowym w 2014 roku zdecydowanie dominowały zlecenia gminne. Jedynie 20% NGO realizujących zlecenia (tj. 61 NGO) otrzymało zlecenia od małopolskich powiatów. W ramach zleceń udzielanych przez powiaty przekazano łącznie prawie 24,9 mln zł dotacji. W poszczególnych powiatach, w których zlecano powiatowe zadania w 2014 roku liczba realizujących je organizacji pozarządowych była zróżnicowana (od 1 do 9 NGO). Największą liczbę NGO

realizujących zlecenia powiatowych zadań wykazano w powiatach: krakowskim (9), tarnowskim i wielickim (po 8), a następnie wadowickim (7), suskim (4). Liczba NGO, którym udzielono zleceń nie przekłada się jednak na wartość przekazanych dotacji. Co prawda dotacje dla NGO o największej wartości przekazano w powiecie krakowskim (niecałe 6,0 mln zł) i wielickim (ponad 3,7 mln zł), gdzie było najwięcej zleceń, ale już w powiecie oświęcimskim przekazano jedną z największych dotacji (ponad 3,3 mln zł), podczas gdy zlecono zadania jedynie trzem NGO. Takiej samej liczbie organizacji pozarządowych zlecił zadania powiat olkuski, a przekazał organizacjom im dotacje o najniższej wartości w zł w województwie (15 tys.)¹³⁴.

Mapa 43: Współpraca OPS i PCPR z organizacjami pozarządowymi w Małopolsce w 2014 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych sprawozdania *Ocena zasobów pomocy społecznej* oraz informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

Gminne zadania w 2014 roku realizowały organizacje pozarządowe w trzech miastach na prawach powiatu oraz na terenie 18 z 19 małopolskich powiatów, a na ich terenie w 59 gminach. Łącznie w regionie 332 NGO realizowało zlecenia gminnych zadań pomocy społecznej i otrzymało dotacje o łącznej wartości ponad 65,8 mln zł. Największej liczbie NGO zlecono zadania gminne w Krakowie i w Nowym Sączu (po 69 NGO) oraz w powiecie chrzanowskim (50 NGO). Najmniej zleceń przekazano organizacjom pozarządowym na terenie powiatów: dąbrowskiego (1 zlecenie w gminie miejsko – wiejskiej Dąbrowa Tarnowska), limanowskiego (po 1 zleceniu w gminach wiejskich: Jodłownik i Limanowa) oraz bocheńskiego (po 1 zleceniu w gminach wiejskich: Drwinia, Łapanów i Trzciana), miechowskim (po 1 zleceniu w gminach: wiejskiej Gotcza i miejsko – wiejskiej Miechów)

¹³⁴ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

i proszowickim (po 1 zleceniu w gminach: wiejskiej Koszycy i miejsko – wiejskiej Proszowice). Powiat brzeski był jedynym, na terenie którego w 2014 roku ani jedna gmina nie zleciła zadań pomocy społecznej organizacjom pozarządowym. W ramach zleceń gminnych dotacje o największej łącznej wartości zrealizowano w Krakowie (prawie 48 mln zł) oraz Tarnowie (prawie 4,5 mln zł) i Nowym Sączu (prawie 2,2 mln zł). Powiaty, w których łączna wartość przekazanych dotacji w ramach zleceń gminnych przekroczyła 1 mln to: chrzanowski, krakowski, nowotarski i wielicki¹³⁵.

Zadania zlecone organizacjom pozarządowym mogą obejmować m.in.: realizację usług opiekuńczych, realizację specjalistycznych usług opiekuńczych oraz prowadzenie różnego rodzaju jednostek pomocy społecznej. Według danych wykazanych w sprawozdaniu OZPS w 2014 roku łącznie 15 organizacjom pozarządowym zlecono realizację usług opiekuńczych. To zadanie zlecono we wszystkich miastach na prawach powiatu: w Krakowie (3 zlecenia), a w Nowym Sączu i Tarnowie (po jednym zleceniu) oraz w powiecie nowosądeckim (2 zlecenia). Dodatkowo realizowano po jednym zleceniu w 8 gminach: Łapanów (p. bocheński), Alwernia, Babice i Trzebinia (p. chrzanowski), Miechów (p. miechowski), Szaflary (p. nowotarski), gm. miejska Oświęcim (p. oświęcimski) oraz Wieliczka (p. wielicki). Realizację zaś specjalistycznych usług opiekuńczych w 2014 roku zlecono jedynie 6 NGO w regionie, tj. w Krakowie (2 zlecenia) oraz w Nowym Sączu, w powiecie tatrzańskim oraz gminach: Trzebinia p. chrzanowski i Wieliczka p. wielicki (po jednej organizacji pozarządowej)¹³⁶.

Z kolei zleceń dotyczących prowadzenia placówek pomocy społecznej udzielono w 2014 roku łącznie 189 organizacjom pozarządowym. Zlecenia takie miały miejsce we wszystkich powiatach (z 61 organizacjami) i miastach na prawach powiatów (z 71 organizacjami, w tym: w Krakowie – z 66 NGO, Nowy Sącz – z 2 i Tarnów – z 3) oraz w 44 gminach (na terenie 17 powiatów) z 57 organizacjami. Powiatami, na których terenie gminy najliczniej zlecały prowadzenie placówki, były: nowotarski (7 NGO), gorlicki i olkuski (po 6 NGO), tarnowski (5 NGO), krakowski, nowosądecki i wielicki (po 4 NGO). Ponadto po 3 NGO realizowały omawiane zlecenia w powiatach: chrzanowskim (w gminach: Alwernia, Babice i Trzebinia), miechowskim, proszowickim i suskim, a po 2 NGO – w Nowym Sączu i powiatach: bocheńskim (w gminie Drwinia), myślenickim (w gminach Dobczyce i Lubień) i wadowickim (w gminach Wadowice i Wieprz). Prowadzenie placówek pomocy społecznej pojedynczym NGO zlecono w powiatach: brzeskim (w gminie Czchów), dąbrowskim (w gminie Olesno) i oświęcimskim (w gminie miejskiej Oświęcim). Natomiast w gminach powiatów limanowskiego i tatrzańskiego w 2014 r. nie zlecono prowadzenia żadnej placówki organizacjom pozarządowym¹³⁷.

¹³⁵ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone dane ze sprawozdania MPiPS-03 dla miasta Kraków.

¹³⁶ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie.

¹³⁷ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Do zgromadzonych danych zostały dołączone informacje pozyskane z MOPS w Krakowie. Formularz oceny zasobów pomocy społecznej nie pozwolił określić, jakiego typu placówki pomocy społecznej prowadzone były przez organizacje pozarządowe na zlecenie.

VII.4 Wybrane nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej

Wydatki ponoszone z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej¹³⁸

Jednym z elementów oceny zasobów pomocy społecznej jest próba oszacowania kosztów związanych z prowadzeniem polityki społecznej. W formularzu poproszono ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie o oszacowanie wydatków z budżetów gmin i powiatów, w tym będących w dyspozycji OPS i PCPR, ponoszonych z zakresu pomocy społecznej i innych obszarów polityki społecznej, w tym na:

- ochronę zdrowia, w tym: przeciwdziałanie narkomanii i alkoholizmowi;
- pomoc społeczną, w tym: placówki opiekuńczo-wychowawcze, domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, rodziny zastępcze, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, wspieranie rodziny (m.in. asystenci rodziny i rodziny wspierające);
- świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego;
- składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej;
- zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe;
- dodatki mieszkaniowe;
- zasiłki stałe;
- prowadzenie jednostki;
- specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej;
- usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze;
- pomoc dla cudzoziemców;
- centra integracji społecznej;
- usuwanie skutków klęsk żywiołowych;
- pozostałą działalność;
- pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej, w tym: żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie;
- rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych;
- zespoły orzekania o niepełnosprawności;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;

¹³⁸ Analiza oparta o sprawozdanie OZPS. Szacowanie nie obejmuje kosztów z miasta Krakowa ze względu na brak danych.

- pozostałą działalność w zakresie polityki społecznej;
- edukacyjną opiekę wychowawczą, w tym: pomoc materialną dla uczniów.

Jak wynika ze sprawozdania OZPS w 2014 r. na wymienione wyżej obszary działalności gmin wydatkowano w 2014 r. łącznie ponad 1,34 mld zł, z czego budżety ośrodków pomocy społecznej dysponowały kwotą ponad 1,11 mld zł. Z kolei na tak zdefiniowane wydatki samorządy powiatowe w Małopolsce przeznaczyły w 2014 r. łączną kwotę ponad 293,9 mln zł, z tego z budżetów powiatowych centrów pomocy rodzinie wydano kwotę prawie 83,5 mln zł.

Dla porównania kosztów związanych z oferowaniem różnego rodzaju wsparcia poniżej przedstawiono wydatki poniesione w 2014 r. na wsparcie w ramach kilku wybranych obszarów. I tak:

- przeciwdziałanie alkoholizmowi:

W ramach profilaktyki uzależnień od alkoholu wydano w Małopolsce łącznie ponad 38,6 mln zł. Takie zadanie realizowały głównie małopolskie ośrodki pomocy społecznej, przeznaczając na nie kwotę 38,5 mln zł. Jeżeli chodzi o samorządy powiatowe to fundusze na ten cel przeznaczył jedynie powiat nowosądecki (w kwocie 19,5 tys. zł).

- przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

Jeżeli chodzi o przeciwdziałanie przemocy w rodzinie to zadanie to było realizowane w regionie zarówno przez gminy, jak i powiaty. łącznie na ten cel przeznaczono w 89 jednostkach samorządowych ponad 2,1 mln zł, w tym z budżetów 75 gmin wydatkowano ponad 1,5 mln zł, a 14 powiatów – ponad 580 tys. zł.

Omawiane zadanie jest bardzo różnie realizowane w Małopolsce. Głównie jednak przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie zajmowały się w 2014 r. ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Z ich budżetów wydatkowano odpowiednio: prawie 1,1 mln zł i prawie 208,5 tys. zł. Jedynie w 4 gminach (w Tarnowie, Lipnicy Murowanej p. bocheński, Dobrej p. limanowski i Jordanowie p. suski) i 3 powiatach (bocheńskim, myślenickim i tatrzańskim) zadanie było realizowane wyłącznie przez urzędy gminne, bądź powiatowe. Z kolei całość zadania leżała w gestii 70 OPS i 10 PCPR.

- usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych:

łącznie na usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze wydatkowano w 2014 r. w 147 małopolskich gminach ponad 19,1 mln zł. Jest to zadanie gminne realizowane w większości (139 jednostek) jedynie przez ośrodki pomocy społecznej. Wydatkowano na ten cel z budżetów OPS

w sumie ponad 15 mln zł. W pozostałych gminach realizujących takie wsparcie zadania były dzielony pomiędzy OPS i urząd gminny.

- wspierania rodziny (m.in. asystenci rodziny i rodziny wspierające):

łącznie na wspieranie rodziny w 2014 r. wydatkowano ponad 6,9 mln zł, z czego wydatkowanie gmin było stosunkowo większe i wyniosło 5,8 mln zł, a powiatów – 1,1 mln zł. Zadanie było realizowane przez dwa powiaty w województwie – tarnowski i wielicki oraz 154 gminy.

Ośrodki pomocy społecznej w większości finansowały to zadanie z własnych budżetów (w ich gestii znalazło się 5,5 mln wydanych na ten cel), natomiast w powiatach finansowanie zadania w pełni spoczywało na urządach.

- rodzin zastępczych:

łącznie na zadanie, realizowane w 2014 r. przez wszystkie powiaty w województwie oraz 131 gmin, wydatkowano ponad 44,8 mln zł. Za realizację zadania były odpowiedzialne głównie powiatowe centra pomocy rodziny, które na ten cel wydatkowały ponad 32,3 mln zł (z ponad 36 mln zł, które były w gestii powiatów). Natomiast gminy na rodziny zastępcze przeznaczyły łącznie 8,8 mln zł, z czego większość pochodziła z budżetów ośrodków pomocy społecznej – 7,3 mln zł. W 11 gminach i jednym powiecie wydatkowaniem na ten cel zajmowały się wyłącznie urzędy, nie jednostki pomocy społecznej.

W raporcie, na podstawie danych zgromadzonych poprzez formularz OZPS, podjęto również próbę oszacowania kosztów funkcjonowania jednostek pomocy społecznej szczególnie istotnych z punktu widzenia dokumentów strategicznych województwa w zakresie polityki społecznej. Koszty funkcjonowania tych instytucji kształtują się następująco¹³⁹:

- ✓ roczny koszt prowadzenia 11 ośrodków interwencji kryzysowej¹⁴⁰ w 2014 r. wyniósł ponad 5,5 mln zł, a średni koszt prowadzenia jednej placówki to ponad 502,5 tys. zł. Utrzymanie jednego miejsca pobytu w OIK w ciągu roku to średnio ponad 66,6 tys. zł. Przy czym zaznaczyć należy, że w OIK na jedno miejsce w ciągu roku przypada ok. 95 korzystających (od 7 do 4 385 osób);
- ✓ na prowadzenie 50 warsztatów terapii zajęciowej¹⁴¹ wydatkowano w 2014 r. łącznie prawie 30,9 mln zł. Przeciętnie jednostka w ciągu roku wiązała się z ponoszeniem kosztów w wysokości ponad 617,7 tys. zł. Na jednego uczestnika zajęć średnio przypada prawie 15,9 tys. zł rocznie;

¹³⁹ Szacowanie nie obejmuje kosztów funkcjonowania omawianych jednostek z miasta Krakowa ze względu na brak danych o finansowaniu tych jednostek.

¹⁴⁰ Bez 1 OIK funkcjonujących w Krakowie.

¹⁴¹ Bez 14 WTZ funkcjonujących w Krakowie.

- ✓ całkowity koszt funkcjonowania 3 dziennych domów pomocy społecznej¹⁴² wyniósł w 2014 r. ponad 1,5 mln zł. Jedna tego typu placówka kosztowała średnio ponad 493,5 tys. zł, a średni roczny koszt prowadzenia jednego miejsca wyniósł ponad 10,4 tys. zł;
- ✓ koszt prowadzenia w ciągu roku 4 centrów integracji społecznej¹⁴³ wyniósł prawie 1,4 mln zł. Tym samym średni roczny koszt utrzymania jednej placówki to prawie 337,3 tys. zł. Natomiast średnioroczny koszt uczestnictwa jednej osoby w zajęciach CIS wyniósł ponad 5 tys. zł;
- ✓ prowadzenie 12 klubów integracji społecznej¹⁴⁴ kosztowało łącznie w 2014 r. ponad 2,4 mln zł. Natomiast koszt prowadzenia jednego klubu w ciągu roku to ponad 200 tys. zł. Biorąc pod uwagę liczbę osób uczestniczących w zajęciach KIS można oszacować, iż średnioroczny koszt uczestnictwa jednej osoby w KIS to ponad 2 tys. zł;
- ✓ na 124 placówki wsparcia dziennego w 2014 r. wydatkowano łącznie ponad 16 mln zł. Średni roczny koszt prowadzenia jednej tego typu placówki wyniósł 129,3 tys. zł. Z kolei średni koszt utrzymania jednego miejsca w PWD w ciągu roku to ponad 3,1 tys. zł;
- ✓ całkowity koszt funkcjonowania 58 mieszkań chronionych¹⁴⁵ wyniósł w 2014 r. ponad 601,3 tys. zł. Jedno mieszkanie kosztowało średnio w 2014 r. 10,3 tys. zł. Natomiast średni roczny koszt utrzymania jednego miejsca wyniósł prawie 2,8 tys. zł.

Realizacja projektów systemowych

Należy pamiętać także, że **małopolski sektor pomocy społecznej uczestniczy w realizacji projektów unijnych (systemowych) w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 - 2013** – Poddziałanie 7.1.1 - „Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej”, Poddziałanie 7.1.2 - „Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie”. W latach 2013 – 2014 **w ramach Priorytetu 7.1.2 PO KL projekty systemowe realizowały wszystkie PCPR** w regionie. **Natomiast w ramach Priorytetu 7.1.1 PO KL projekty systemowe realizowane były w 134 ze 182 gmin** w regionie (73,6% gmin). W tym 11 gmin realizowało projekt jako partner w projekcie innej jednostki – gminy: Gnojnik i Iwkowa (p. brzeski), Bolesław, Gręboszów, Mędrzechów, Olesno, Radgoszcz i Szczucin (p. dąbrowski), Skała (p. krakowski), oraz Pleśna i Skrzyszów (p. tarnowski). Projekty realizowały wszystkie trzy miasta na prawach powiatu (Kraków, Nowy Sącz i Tarnów). Ponadto jedynie w 5 z pozostałych 19 powiatów projekty realizowały wszystkie gminy (powiaty: brzeski, dąbrowski, gorlicki, wadowicki i wielicki).

¹⁴² Bez DDP funkcjonujących w: Krakowie, Tarnowie i Chrzanowie.

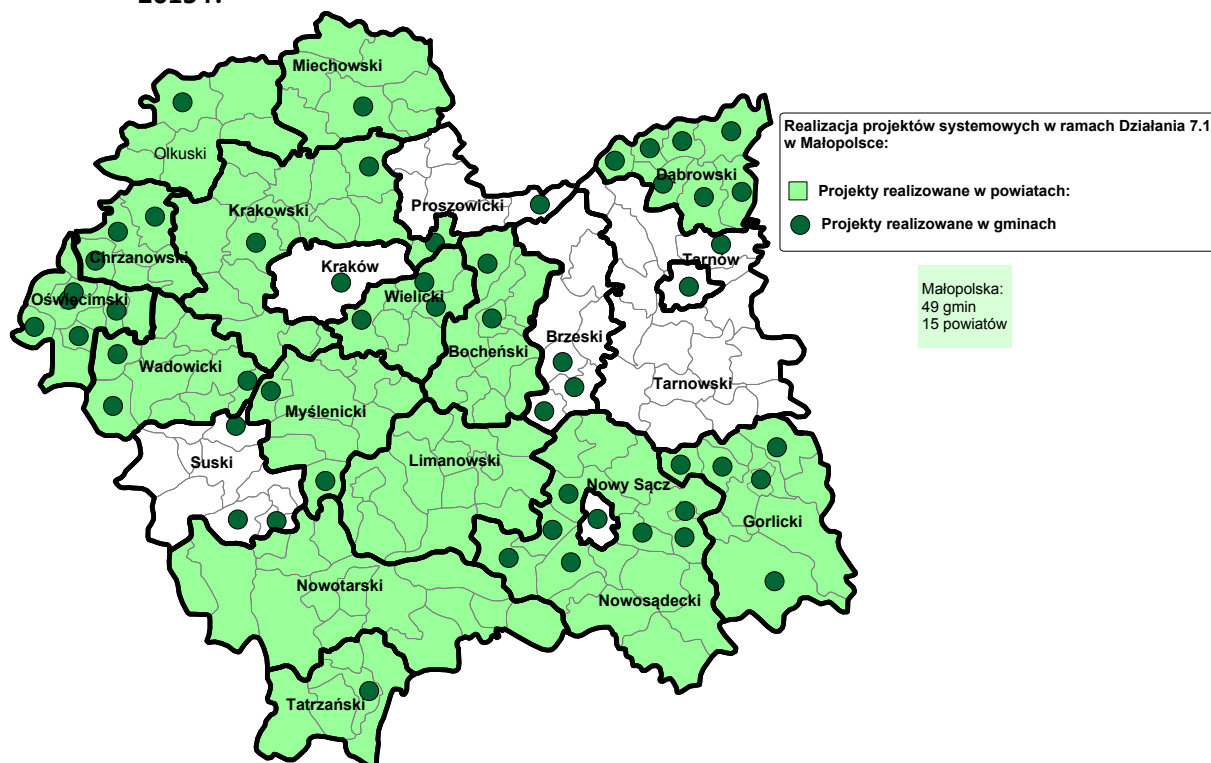
¹⁴³ Bez 2 CIS funkcjonujących w Krakowie.

¹⁴⁴ Bez 2 KIS funkcjonujących w Krakowie.

¹⁴⁵ Bez 13 mieszkań chronionych funkcjonujących w Krakowie.

Jednak już w roku 2015 w ramach Priorytetu 7.1.2 PO KL projekty systemowe realizowane są w 15 PCPR w regionie, a w ramach Priorytetu 7.1.1 PO KL projekty systemowe – w 49 gminach ze 182 gmin (26,9%) w tym w trzech miastach na prawach powiatu (Kraków, Nowy Sącz i Tarnów).

Mapa 44: Realizacja projektów systemowych w ramach Działania 7.1 PO w Małopolsce w latach 2015 r.

Źródło: Opracowanie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie „Małopolskie Obserwatorium Polityki Społecznej – Etap I” na podstawie danych udostępnionych przez WUP w Krakowie, stan na 15.01.2015 r.

VIII OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO – KARTA WOJEWÓDZKA

WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE

WYBRANE ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO – DEMOGRAFICZNEJ	Liczba mieszkańców w 2014 roku		3 368 336	
	Stopa bezrobocia w 2014 r. (w %) - stan na 31.12.2014 r.		9,9%	
	Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych w 2014 r. (w %)		55,6%	
OSOBY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY ORAZ WYBRANE FORMY WSPARCIA	Świadczeniobiorcy pomocy społecznej w 2014 r.	liczba osób	134 624	
		w tym: odsetek długotrwale korzystających z pomocy	58,6%	
		liczba rodzin	80 223	
		liczba osób w rodzinach	229 800	
	Udział korzystających ze świadczeń pieniężnych w 2014 r. w ogólnej liczbie świadczeniobiorców pomocy społecznej (liczba osób w rodzinach)		74,6%	
	Udział korzystających ze świadczeń niepieniężnych w 2014 r. w ogólnej liczbie świadczeniobiorców pomocy społecznej (liczba osób w rodzinach)		63,8%	
	Udział korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności w 2014 r. (liczba osób w rodzinach)		6,8%	
	Wybrane przyczyny korzystania z pomocy społecznej w 2014 r. (w %)	Ubóstwo	% liczby osób w rodzinach	61,6%
		Bezrobocie	% liczby osób w rodzinach	45%
		Niepełnosprawność	% liczby osób w rodzinach	30,7%
		Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	% liczby osób w rodzinach	33,7%
		Potrzeba ochrony macierzyństwa	% liczby rodzin	12,7%
		Potrzeba ochrony macierzyństwa - wielodzietność	% liczby rodzin	9,8%
Udział dzieci i młodzieży, którym przyznano pomoc w formie posiłków w 2014 r. w ogólnej liczbie dzieci i młodzieży (do 18 roku życia)		8,1%		
Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych w 2014 r.		5 996		
Liczba osób korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w 2014 r.		830		
Odsetek ludności objętej pracą socjalną w 2014 r.		6,3%		
Liczba osób w rodzinach objętych interwencją kryzysową gmin w 2014 r.		4 145		
Liczba osób korzystających z ośrodków interwencji kryzysowej w 2014 r.		10 086		

	Udział osób objętych kontraktem socjalnym w ogólnej liczbie świadczeniobiorców (liczba osób w rodzinach) w 2014 r.		4,2%	
	Liczba osób objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności w 2014 r.		89	
	Liczba osób objętych indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego (w CIS) w 2014 r.		392	
	Liczba osób objętych indywidualnym programem usamodzielnienia w 2014 r.		1 704	
	Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny w 2014 r.		2 418	
	Rodzinna piecza zastępcza w 2014 r. – stan na 31.12.2014 r.	Rodziny zastępcze	liczba rodzin	2 180
			liczba dzieci	3 028
		w tym: rodziny zastępcze zawodowe	liczba rodzin	154
			liczba dzieci	374
		Rodzinne domy dziecka	liczba domów	26
			liczba dzieci	173
	Liczba gospodarstw domowych, którym przyznano dodatki mieszkaniowe w 2014 r.		113 794	
	Udział uczniów, którzy otrzymali stypendia i zasiłki szkolne z budżetów gmin w 2014 r. w ludności w wieku 7-24 lat		12,1%	
	ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ ORAZ WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ, A TAKŻE ICH OTOCZENIA	Średnia liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego w OPS wg stanu na koniec 2014 r.		1 976
Odsetek pracowników socjalnych OPS posiadających II stopień specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny w 2014 r.		6,1%		
Liczba środowiskowych domów samopomocy w 2014 r.		73		
Liczba dziennych domów pomocy w 2014 r.		5		
Liczba mieszkań chronionych w 2014 r.		71		
Liczba ośrodków interwencji kryzysowej w 2014 r.		12		
Liczba placówek wsparcia dziennego w 2014 r.		124		
Liczba centrów integracji społecznej w 2014 r.		6		
Liczba klubów integracji społecznej w 2014 r.		14		
Liczba warsztatów terapii zajęciowej w 2014 r.		64		
Liczba zakładów aktywności zawodowej - stan na 01.04.2014 r.		7		
Liczba spółdzielni socjalnych - stan na 05.05.2015 r.		91		
Liczba mieszkań (lokali) socjalnych w 2014 r.		4 397		
Liczba świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży w 2014 r.		przyszkolnych	745	
		pozaszkolnych	339*	
Współpraca z organizacjami pozarządowymi - liczba organizacji pozarządowych z którymi współpracowały OPS w 2014 r.		liczba organizacji pozarządowych	284	
Współpraca z organizacjami pozarządowymi - liczba organizacji pozarządowych z którymi współpracowały PCPR w 2014 r.		liczba organizacji pozarządowych	123	

*brak danych dla Krakowa

SŁOWNICZEK:

Asystent rodziny¹⁴⁶

W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na zasadach określonych w ustawie o pomocy społecznej. Po przeprowadzeniu wywiadu, pracownik socjalny dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z tej analizy wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie.

Asystent prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę.

Do zadań asystenta należy w szczególności:

1. opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
2. opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej;
3. udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
4. udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
5. udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
6. udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
7. wspieranie aktywności społecznej rodziny;
8. motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
9. udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
10. motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
11. udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
12. podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
13. prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
14. prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
15. dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny jednostce, która organizuje w gminie pracę z rodziną;
16. monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
17. sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
18. współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
19. współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną;

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

¹⁴⁶ Art. 11, 14, 15, 17, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. z 2015 nr 0 poz. 332).

Bezrobocie rodzinne¹⁴⁷

Mianem „bezrobocia rodzinnego” określona została sytuacja, w której dwóch lub więcej członków rodziny (gospodarstwa domowego) jest zarejestrowanych jako osoba bezrobotna. Dane opierają się na informacjach dotyczących miejsca zameldowania danej osoby zarejestrowanej jako bezrobotna, a więc dotyczą osób posiadających meldunek pod jednym adresem – nie musi być to jednoznacznie z pozostawaniem ze sobą w relacjach rodzinnych.

Centrum integracji społecznej (CIS)¹⁴⁸

Zadania określone w ustawie o zatrudnieniu socjalnym realizowane są poprzez zatrudnienie socjalne, przez co należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom, osobom niepełnosprawnym możliwości, (które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym) uczestnictwa między innymi w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej.

Centrum integracji społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Centrum, na zasadach określonych w ustawie o zatrudnieniu socjalnym, może być tworzone przez:

- 1) jednostkę samorządu terytorialnego,
- 2) organizację pozarządową,
- 3) podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 3 ustawy. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z zastrzeżeniem, że w przypadku spółdzielni socjalnych Centrum mogą tworzyć spółdzielnie zakładane przez podmioty, o których mowa w art. 4 ust. 2 pkt 2 i 3 ustawy o spółdzielniach socjalnych.

Długotrwale korzystający z pomocy¹⁴⁹

Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej, przez co najmniej 18 miesięcy.

Dodatek mieszkaniowy¹⁵⁰

Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego w okresie 3 miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku mieszkaniowego nie przekracza 175% kwoty najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym i 125% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, obowiązującej w dniu złożenia wniosku.

Dom pomocy społecznej (DPS)¹⁵¹

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie

¹⁴⁷ Definicja własna.

¹⁴⁸ Art. 1, 3, *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym*, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 43 poz. 225 ze zm.).

¹⁴⁹ *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objąsnienia. Edycja 2014/2015*. Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2015 r.

¹⁵⁰ Art. 3, *Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych*, (t.j. Dz.U. z 2013 r. nr 0 poz. 966 ze zm.).

¹⁵¹ Art. 6, 17, 19, 54, 56, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

funkcjonować w codziennym życiu, a której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Domy pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na następujące typy domów, dla:

- 1) osób w podeszłym wieku;
- 2) osób przewlekle somatycznie chorych;
- 3) osób przewlekle psychicznie chorych;
- 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 6) osób niepełnosprawnych fizycznie;
- 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki należy do zadań własnych gminy. Prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób należy do zadań własnych powiatów.

Dzienny dom pomocy (DDP)¹⁵²

Dzienny dom pomocy jest ośrodkiem wsparcia, a tym samym jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu. W dziennych domach pomocy świadczone są między innymi usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze, posiłek, głównie osobom, które ze względu na wiek wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

Dzienny opiekun dzieci w wieku do lat 3¹⁵³

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. W ramach opieki realizowane są funkcje: opiekuńcza, wychowawcza oraz edukacyjna. Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna zatrudniana przez gminy lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

Do zadań dziennego opiekuna należy w szczególności:

- 1) zapewnienie dziecku opieki w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych;
- 2) zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka;
- 3) prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Dzienny opiekun przy sprawowaniu opieki nad dziećmi może korzystać z pomocy wolontariuszy.

Dziennym opiekunem może być osoba, która:

- 1) daje rękojmię należytego sprawowania opieki nad dziećmi;
- 2) nie jest i nie była pozbawiona władzy rodzicielskiej oraz władza rodzicielska nie została jej zawieszona ani ograniczona;
- 3) wypełnia obowiązek alimentacyjny, w przypadku gdy taki obowiązek został nałożony na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd;
- 4) nie była skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne;

¹⁵² Art. 6, 51, Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁵³ Art. 2, 36-39, 42, Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, (t.j. Dz.U. 2013 nr 0 poz. 1457)

- 5) posiada warunki lokalowe zapewniające bezpieczną opiekę nad dzieckiem;
- 6) odbyła:
 - a) 160-godzinne szkolenie albo
 - b) 40-godzinne szkolenie uzupełniające, w tym z zakresu udzielania dziecku pierwszej pomocy, jeżeli posiada kwalifikacje, o których mowa w art. 16 ust. 1.

Do odbycia szkolenia nie jest zobowiązana osoba, która pracowała z dziećmi w wieku do lat 3 przez okres co najmniej 12 miesięcy bezpośrednio przed podjęciem zatrudnienia jako dzienny opiekun. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w lokalu, do którego posiada tytuł prawny. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna.

Indywidualny program usamodzielnienia¹⁵⁴

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletniości wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Indywidualny program usamodzielnienia opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielnienia lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletniości, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności¹⁵⁵

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka. Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej placówce. Realizatorem indywidualnego programu wychodzenia z bezdomności w tym przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej. W takim przypadku w programie wskazuje się podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych postanowień programu. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego¹⁵⁶

Kierownik centrum integracji społecznej przyjmuje osobę skierowaną do Centrum po podpisaniu z nią indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego. Indywidualny program zatrudnienia socjalnego opracowuje pracownik socjalny Centrum Integracji Społecznej. Program powinien określać w szczególności:

- zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej;

¹⁵⁴ Art. 145, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

¹⁵⁵ Art. 49, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁵⁶ Art. 12, 13, *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym*, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 43 poz. 225 ze zm.).

- rodzaje sprawności psychofizycznych niezbędnych do podjęcia pracy oraz metody ich ćwiczenia;
- osoby odpowiedzialne za realizację programu.

Realizacja programu jest warunkiem korzystania przez uczestnika ze świadczeń z ubezpieczenia zdrowotnego, na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, oraz z innych świadczeń określonych w ustawie o zatrudnieniu socjalnym.

Interwencja kryzysowa¹⁵⁷

Interwencja kryzysowa jest świadczeniem niepieniężnym z pomocy społecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych – schronienia do 3 miesięcy.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny¹⁵⁸

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, instytucjonalną formą pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie (adopcję) nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci. Pobyt dziecka w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia.

Klub integracji społecznej (KIS)¹⁵⁹

Zadania określone w ustawie o zatrudnieniu socjalnym realizowane są poprzez zatrudnienie socjalne, przez co należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom, osobom niepełnosprawnym, (które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym) możliwości uczestnictwa między innymi w zajęciach prowadzonych przez kluby integracji społecznej.

Gmina, organizacja pozarządowa oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 3 ustawy. O działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, prowadzące reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób, mogą prowadzić klub integracji społecznej.

W klubach integracji społecznej można organizować w szczególności:

- 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- 2) prace społecznie użyteczne;
- 3) roboty publiczne;
- 4) poradnictwo prawne;

¹⁵⁷ Art. 36, 47, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁵⁸ Art. 2, 93, 111, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

¹⁵⁹ Art. 1, 18, *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym*, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 43 poz. 225 ze zm.).

- 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- 6) staże, o których mowa w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Kontrakt socjalny¹⁶⁰

Pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc, określająca uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny. W celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów osoby lub rodziny znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej pracownik socjalny zatrudniony w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy rodzinie może zawrzeć kontrakt socjalny z tą osobą lub rodziną, w celu wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. W przypadku osób bezrobotnych podpisanie kontraktu socjalnego, w ramach którego są realizowane działania na rzecz wzmocnienia aktywności osoby bezrobotnej, może być dokonywane na podstawie skierowania powiatowego urzędu pracy na zasadach określonych w art. 50 ust. 3 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy¹⁶¹.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej¹⁶²

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Mierniki poziomu ubóstwa¹⁶³

W Polsce dane dotyczące zasięgu ubóstwa regularnie prezentowane są przez Główny Urząd Statystyczny. Są one szacowane przy zastosowaniu różnych mierników, których podstawę stanowią wyniki badania budżetów gospodarstw domowych. Przy obliczaniu zasięgu ubóstwa GUS podaje następujące granice:

- poziom minimum egzystencji, który uwzględnia jedynie potrzeby uznane w danych warunkach za podstawowe i których niezaspokojenie może powodować biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W skład koszyka minimum egzystencji wchodzi potrzeby

¹⁶⁰ Art. 6, 108, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁶² Art. 77, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

¹⁶³ Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

mieszkaniowe i artykuły żywnościowe. łączny koszt nabycia (zużycia) tych dóbr określa wartość koszyka, która stanowi granicę ubóstwa skrajnego;

- procent osób w gospodarstwach domowych, w których wydatki wynosiły mniej niż 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych. Pokazuje gospodarstwa domowe, w których poziom konsumpcji jest niższy niż większości mieszkańców i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego (relatywna granica ubóstwa);
- kryterium dochodowe, które zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej (ustawowa granica ubóstwa).

Mieszkania chronione¹⁶⁴

Osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, lub zezwolenie na pobyt czasowy, może być przyznany pobyt w mieszkaniu chronionym.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego.

Osoba niepełnosprawna biologicznie¹⁶⁵

Osoba, która odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku, ale nie posiada prawnego orzeczenia niepełnosprawności.

Osoba niepełnosprawna prawnie¹⁶⁶

Osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony.

Osoby bierne zawodowo¹⁶⁷

Ludność bierna zawodowo, tzn. pozostająca poza siłą roboczą są to wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne tzn. osoby, które w badanym tygodniu:

- nie pracowały, nie miały pracy i jej nie poszukiwały,
- nie pracowały, poszukiwały pracy, ale nie były zdolne (gotowe) do jej podjęcia w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym,
- nie pracowały i nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie: dłuższym niż trzy miesiące lub do 3 miesięcy, ale nie były gotowe tej pracy podjąć.

Wśród biernych zawodowo wyróżnia się grupę zniechęconych, do której należą osoby nieposzukujące pracy, ponieważ są przekonane, że jej nie znajdą.

¹⁶⁴ Art. 53, Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁶⁵ Definicje pojęć, GUS, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/definicje-pojec/1150,pojecie.html>, 09.06.2015 r.

¹⁶⁶ Definicje pojęć, GUS, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/definicje-pojec/1149,pojecie.html>, 09.06.2015 r.

¹⁶⁷ Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2014, GUS, Warszawa 2015, s. 17.

Ośrodek interwencji kryzysowej (OIK)¹⁶⁸.

Ośrodek interwencji kryzysowej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej należy do zadań własnych powiatu. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych – schronienia do 3 miesięcy.

Ośrodek wsparcia¹⁶⁹

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu. W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodkiem wsparcia może być ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dzienny dom pomocy, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko i dom dla bezdomnych oraz klub samopomocy. Ośrodkami wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi są: środowiskowy dom samopomocy lub klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej.

Pieczą zastępczą¹⁷⁰

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Pieczę zastępczą jest sprawowana w formie: rodzinnej i instytucjonalnej.

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

1) rodzina zastępcza:

- a) spokrewniona,
- b) niezawodowa,
- c) zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna;

2) rodzinny dom dziecka.

Instytucjonalna pieczę zastępcza jest sprawowana w formie:

- 1) placówki opiekuńczo-wychowawczej;
- 2) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- 3) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Pieczą zastępczą zapewnia:

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
- 2) przygotowanie dziecka do:
 - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
 - c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;

¹⁶⁸ Art. 6,19, 47, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁶⁹ Art. 51 - 51 a, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁷⁰ Art. 32-34, 39, 93, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza (POW)¹⁷¹

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest formą sprawowania instytucjonalnej pieczy zastępczej. Placówkę opiekuńczo-wychowawczą prowadzi powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- 1) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- 2) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- 3) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- 4) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- 5) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- 6) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- 7) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest prowadzona jako placówka opiekuńczo-wychowawcza typu:

- socjalizacyjnego;
- interwencyjnego, której zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka taka jest zobowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Do placówki takiej dziecko przyjmuje się na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub osoby trzeciej w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- specjalistyczno-terapeutycznego, sprawująca opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności nad dzieckiem niepełnosprawnym, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych;
- rodzinnego, wychowująca dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwia wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Placówki wsparcia dziennego (PWD)¹⁷²

Placówki wsparcia dziennego są jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

W celu wsparcia rodziny dziecko może zostać objęte opieką i wychowaniem w placówce wsparcia dziennego, prowadzonej w formie:

- 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych;
- 2) specjalistycznej;

¹⁷¹ Art. 93, 95, 101, 102, 103, 105, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

¹⁷² Art. 2, 18, 24, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

3) pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie opiekuńczej zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań. Placówka wsparcia dziennego prowadzona w formie specjalistycznej w szczególności: organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię. Placówkę wsparcia dziennego prowadzi gmina, podmiot, któremu gmina zleciła realizację tego zadania, lub podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta. Powiat może prowadzić lub zlecić, prowadzenie placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym. Placówka wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym może być prowadzona także przez podmiot, który uzyskał zezwolenie starosty.

Plan pracy z rodziną¹⁷³

Opracowywany i realizowany przez asystenta rodziny, we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. Obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej¹⁷⁴

- regionalny ośrodek polityki społecznej – działający w strukturze samorządu województwa (1 jednostka w Małopolsce);
- powiatowe centrum pomocy rodzinie – funkcjonujące w każdym powiecie regionu (19 jednostek);
- ośrodek pomocy społecznej – funkcjonujący w każdej małopolskiej gminie (179 gminnych ośrodków pomocy społecznej oraz 3 miejskie ośrodki pomocy społecznej w miastach na prawach powiatów: Kraków, Tarnów, Nowy Sącz, łączące zadania powiatowych centrów pomocy rodzinie z zadaniami ośrodków pomocy społecznej);

Liczba podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej – ze względu na strukturę systemu pomocy społecznej – pozostaje stała.

Poradnictwo specjalistyczne¹⁷⁵

Poradnictwo specjalistyczne należy do świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej. Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów.

Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.

Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

Powody udzielania pomocy społecznej¹⁷⁶

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- ubóstwa;
- sieroctwa;

¹⁷³ Art. 15, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

¹⁷⁴ Definicja własna w oparciu o ustawę o pomocy społecznej.

¹⁷⁵ Art. 36 i 46, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁷⁶ Art. 7, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

- bezdomności;
- bezrobocia;
- niepełnosprawności;
- długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- przemocy w rodzinie;
- potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;
- trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- alkoholizmu lub narkomanii;
- zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Praca socjalna¹⁷⁷

Działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi. Należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym i jest świadczeniem niepieniężnym z pomocy społecznej.

Praca socjalna prowadzona jest:

- 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Jest ona świadczona osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód. Może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny.

Przedszkole¹⁷⁸

Placówka przeznaczona dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, wspomagająca indywidualny rozwój, zapewniająca opiekę odpowiednią do potrzeb dziecka oraz przygotowująca do nauki w szkole.

Przyrost rzeczywisty ludności¹⁷⁹

Suma przyrostu naturalnego ludności oraz salda migracji wewnętrznych i zagranicznych (stałych i czasowych). W przypadku gmin uwzględnia się także saldo przesunięć ludności w wyniku zmian administracyjnych, oznacza to przyrost roczny, czyli wyrażoną w liczbach absolutnych różnicę między dwoma stanami ludności w danej gminie na początek i koniec badanego okresu.

¹⁷⁷ Art. 6, 17, 36 i 45, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁷⁸ Definicje pojęć, Główny Urząd Statystyczny, na podstawie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 roku w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół* (Dz.U. nr 61 poz. 624 z późn. zm.), <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/definicje-pojec/379,pojecie.html>

¹⁷⁹ Definicje pojęć, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/definicje-pojec/406,pojecie.html>, 09.06.2015 r.

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna¹⁸⁰

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, instytucjonalną formą pieczy zastępczej. W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej są umieszczane dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagający stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej.

Rodzina pomocowa¹⁸¹

Rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka, na ich wniosek, mogą być wspierane przez rodziny pomocowe. W przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka piecza zastępcza nad dzieckiem może zostać powierzona rodzinie pomocowej.

Piecza zastępcza nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności w okresie:

- 1) czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu;
- 2) nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka.

Rodziną pomocową może być:

- 1) rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka;
- 2) małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

Rodzina zastępcza zawodowa, rodzina zastępcza niezawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka może przyjąć dziecko jako rodzina pomocowa bez względu na liczbę dzieci pozostających pod ich opieką.

Podstawą umieszczenia dziecka w rodzinie pomocowej jest umowa między starostą a rodziną pomocową.

Rodzina wspierająca¹⁸²

W celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych rodzina może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w:

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Rodzinny dom pomocy (RDP)¹⁸³

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej

¹⁸⁰ Art. 2, 93,109, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

¹⁸¹ Art. 39, 73-75, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

¹⁸² Art.29-30, *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, (t.j. Dz.U. 2015 nr 0 poz. 332).

¹⁸³ Art. 52, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie.

Rodzinny dom pomocy świadczy swe usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje lub organizacja pożytku publicznego w przypadku domu prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.¹⁸⁴

Specjalistyczne usługi opiekuńcze¹⁸⁵

Osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. Mogą one być przyznane również osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

Specjalności w ramach II stopnia specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny¹⁸⁶

Ustalono następujące specjalności obowiązujące dla II stopnia specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny:

- 1) praca socjalna z rodziną z problemami opiekuńczo-wychowawczymi;
- 2) praca socjalna z osobą i rodziną z problemem przemocy;
- 3) praca socjalna z osobami niepełnosprawnymi i ich rodzinami;
- 4) praca socjalna z osobami z zaburzeniami psychicznymi i ich rodzinami;
- 5) praca socjalna z osobami starszymi;
- 6) praca socjalna z osobami bezrobotnymi;
- 7) praca socjalna z osobami uzależnionymi;
- 8) praca socjalna z osobami bezdomnymi;
- 9) praca socjalna z cudzoziemcami, mniejszościami narodowymi i etnicznymi;
- 10) praca socjalna ze społecznością lokalną.

Spółdzielnia socjalna (SS)¹⁸⁷

Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz;

- społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy, a działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej.

Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby bezrobotne, osoby, o których mowa w ustawie o zatrudnieniu socjalnym (bezdomne, uzależnione od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy) oraz osoby niepełnosprawne. Spółdzielnię socjalną mogą założyć także inne osoby niż wskazane powyżej, o ile liczba tych osób nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli,

¹⁸⁴ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 maja 2012 r. w sprawie rodzinnych domów pomocy, (Dz.U. z 2012 r. poz. 719).

¹⁸⁵ Art. 50, Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁸⁶ Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny, (Dz.U. z 2012 r. poz. 486).

¹⁸⁷ Art. 2 i 4, Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych, (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 ze zm.); Art. 1, Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 43 poz. 225 ze zm.).

a także organizacje pozarządowe w rozumieniu przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne.

Stopa bezrobocia rejestrowanego¹⁸⁸

Udział zarejestrowanych bezrobotnych w cywilnej ludności aktywnej zawodowo (tj. bez pracowników jednostek budżetowych prowadzących działalność w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego). Za osoby bezrobotne zarejestrowane uważa się osoby, które ukończyły 18 lat i nie osiągnęły wieku emerytalnego, niezatrudnione i niewykonujące innej pracy zarobkowej, zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy i zarejestrowane we właściwym dla miejsca zameldowania (stałego lub czasowego) powiatowym urzędzie pracy oraz poszukujące zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Do osób bezrobotnych należy zaliczyć osoby niepełnosprawne zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy, nieuczące się w szkole, z wyjątkiem szkół dla dorosłych (lub przystępujące do egzaminu eksternistycznego z zakresu tej szkoły) lub szkół wyższych w systemie studiów niestacjonarnych, oraz poszukujące zatrudnienia, z dodatkowymi wyłączeniami dotyczącymi źródeł, zapisanymi w ustawie.

Stypendium szkolne¹⁸⁹

Uczniowi przysługuje prawo do pomocy materialnej ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa lub budżecie właściwej jednostki samorządu terytorialnego. Pomoc materialna jest udzielana uczniom w celu zmniejszenia różnic w dostępie do edukacji, umożliwienia pokonywania barier dostępu do edukacji wynikających z trudnej sytuacji materialnej ucznia, a także wspierania edukacji uczniów zdolnych. Pomoc materialna ma charakter socjalny albo motywacyjny. Stypendium szkolne jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Stypendium szkolne może otrzymać uczeń znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej, wynikającej z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności, gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe. Stypendium szkolne może być udzielane uczniom w formie:

- 1) całkowitego lub częściowego pokrycia kosztów udziału w zajęciach edukacyjnych, w tym wyrównawczych, wykraczających poza zajęcia realizowane w szkole w ramach planu nauczania, a także udziału w zajęciach edukacyjnych realizowanych poza szkołą;
- 2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym, w tym w szczególności zakupu podręczników.

Środowiskowy dom samopomocy (ŚDS)¹⁹⁰

Środowiskowy dom samopomocy jest ośrodkiem wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej. Środowiskowy dom samopomocy, będąc ośrodkiem wsparcia jest tym samym jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu. W ośrodku wsparcia mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu w środowiskowym domu samopomocy nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy w uzasadnionych przypadkach, przy czym maksymalny okres pobytu całodobowego osoby w roku kalendarzowym nie może być dłuższy niż 8 miesięcy.

¹⁸⁸ Definicje pojęć, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/2390,pojcie.html>; 09.06.2015 r.; <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/2958,pojcie.html>, 09.06.2015 r.

¹⁸⁹ Art. 90b, 90c, 90d, *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, (t.j. Dz.U. z 2004 r. Nr 256 poz. 2572 ze zm.).

¹⁹⁰ Art. 18, 20, 51a, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

Prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych zarówno przez gminę, jak i powiat.

Świadczenia z pomocy społecznej¹⁹¹

Świadczeniami z pomocy społecznej są:

1) świadczenia pieniężne:

- zasiłek stały;
- zasiłek okresowy;
- zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy;
- zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie;
- pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki;
- świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;
- wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd;

2) świadczenia niepieniężne:

- praca socjalna;
- bilet kredytowany;
- składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- składki na ubezpieczenia społeczne;
- pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie;
- sprawienie pogrzebu;
- poradnictwo specjalistyczne;
- interwencja kryzysowa;
- schronienie;
- posiłek;
- niezbędne ubranie;
- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy;
- specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia;
- mieszkanie chronione;
- pobyt i usługi w domu pomocy społecznej;
- pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Turnus rehabilitacyjny¹⁹²

Do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zalicza się uczestnictwo tych osób w:

1) warsztatach terapii zajęciowej,

2) turnusach rehabilitacyjnych.

Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych,

¹⁹¹ Art. 36, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁹² Art. 10, 10c, *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 ze zm.)

realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy mogą być organizowane:

- 1) przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które prowadzą co najmniej przez 2 lata działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i uzyskały wpis do rejestru organizatorów prowadzonego przez wojewodę;
- 2) wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej.

W domach pomocy społecznej lub w innych placówkach opiekuńczych turnusy mogą być organizowane wyłącznie dla osób niepełnosprawnych niebędących stałymi podopiecznymi takich jednostek.

Ośrodki, w których organizowane są turnusy, zapewniają osobom niepełnosprawnym odpowiednie warunki pobytu, dostosowane do rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczestników turnusu, oraz bazę do prowadzenia rehabilitacji i realizacji określonego programu turnusu.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni.

Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie:

- 1) stacjonarnej;
- 2) niestacjonarnej.

Program turnusu określa:

- 1) rodzaj i cele turnusu oraz formy rehabilitacji odpowiednie do rodzajów schorzeń osób niepełnosprawnych;
- 2) rodzaje zajęć kulturalno-oświatowych i sportowo-rekreacyjnych oraz innych zajęć wynikających ze specjalistycznego rodzaju turnusu, z uwzględnieniem zajęć indywidualnych i grupowych;
- 3) kadrę odpowiedzialną za realizację programu turnusu.

Tymczasowe miejsca noclegowe¹⁹³

Osoba lub rodzina ma prawo do schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania, jeżeli jest tego pozbawiona. Udzielenie schronienia następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych i innych miejscach do tego przeznaczonych.

Usługi opiekuńcze¹⁹⁴

Osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, przysługuje pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych. Mogą one być przyznane również osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni, zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

Warsztat terapii zajęciowej (WTZ)¹⁹⁵

Do podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych zalicza się uczestnictwo tych osób w:

- 1) warsztatach terapii zajęciowej,
- 2) turnusach rehabilitacyjnych.

¹⁹³ Art. 48, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁹⁴ Art. 50, *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, (t.j. Dz.U. z 2015 r. Nr 0 poz. 163 ze zm.).

¹⁹⁵ Art. 10 – 10b, *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 ze zm.).

Warsztat oznacza wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówkę stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia.

Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania: umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Wskaźnik zatrudnienia¹⁹⁶

Udział pracujących danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii.

Współczynnik aktywności zawodowej ludności¹⁹⁷

Udział aktywnych zawodowo danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii.

Zakład aktywności zawodowej¹⁹⁸

Zakład aktywności zawodowej oznacza warunki pracy chronionej.

Gmina, powiat oraz fundacja, stowarzyszenie lub inna organizacja społeczna, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych może utworzyć wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo jednostkę i uzyskać dla tej jednostki status zakładu aktywności zawodowej, jeżeli:

- 1) co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:
 - a. zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
 - b. zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej.

Przy czym osoby, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, nie mogą stanowić więcej niż 35% ogółu zatrudnionych. Wymiar czasu pracy osoby zatrudnionej w ZAZ jest odpowiednio zmniejszony, a osoba objęta jest także zajęciami rehabilitacyjnymi od 60 do 120 minut dziennie.

Zakład pracy chronionej (ZPCH)¹⁹⁹

Zakład pracy chronionej oznacza warunki pracy chronionej.

Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudniający nie mniej niż 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i osiągający wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy, uzyskuje status pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, jeżeli:

1. wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%, a w tym co najmniej 20% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych umysłowo zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;

¹⁹⁶ Definicje pojęć, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/884,pojecie.html>, 09.06.2015 r.

¹⁹⁷ Definicje pojęć, Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/definicje-pojec/591,pojecie.html>, 09.06.2015 r.

¹⁹⁸ Art. 2, 29, *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 ze zm.).

¹⁹⁹ Art. 2, 28, *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 ze zm.).

2. obiekty i pomieszczenia użytkowane przez zakład pracy odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich;
3. jest zapewniona doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
4. wystąpi z wnioskiem o przyznanie statusu pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej.

Zasiłek szkolny²⁰⁰

Uczniowi przysługuje prawo do pomocy materialnej ze środków przeznaczonych na ten cel w budżecie państwa lub budżecie właściwej jednostki samorządu terytorialnego. Pomoc materialna jest udzielana uczniom w celu zmniejszenia różnic w dostępie do edukacji, umożliwienia pokonywania barier dostępu do edukacji wynikających z trudnej sytuacji materialnej ucznia, a także wspierania edukacji uczniów zdolnych. Pomoc materialna ma charakter socjalny albo motywacyjny. Zasiłek szkolny jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Może on być przyznany w formie świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub w formie pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym, raz lub kilka razy w roku, niezależnie od otrzymywanego stypendium szkolnego.

Zatrudnienie socjalne²⁰¹

Poprzez zatrudnienie socjalne należy rozumieć zapewnianie osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom, osobom niepełnosprawnym możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej i zatrudnienia wspieranego.

Przepisy ustawy o zatrudnieniu socjalnym stosuje się w szczególności do:

- 1) bezdomnych realizujących indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- 2) uzależnionych od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego;
- 3) uzależnionych od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej;
- 4) chorych psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego,
- 5) długotrwale bezrobotnych w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 6) zwalnianych z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- 7) uchodźców realizujących indywidualny program integracji, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- 8) osób niepełnosprawnych, w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych;

którzy podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

²⁰⁰ Art.90b, 90c i 90e, *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, (Dz.U. 2004 nr 256 poz. 2572 ze zm.)

²⁰¹ Art. 1, 2, *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym*, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 43 poz. 225 ze zm.).

Zatrudnienie wspierane²⁰²

Zatrudnienie wspierane oznacza udzielanie wsparcia o charakterze doradczym i finansowym osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom, osobom niepełnosprawnym, w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie wspierane może być realizowane w formie:

- prac społecznie użytecznych na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- skierowania do pracy;
- rzecznictwa, poradnictwa zawodowego, psychologicznego i społecznego dla osób realizujących prace społecznie użyteczne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, podejmujących zatrudnienie, działalność gospodarczą, zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie wspierane realizowane jest w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego, o którym mowa w przepisach o pomocy społecznej.

²⁰² Art. 1, 2 i 15b, *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym*, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 43 poz. 225 ze zm.).

SPIS MAP:

MAPA 1: WYBRANE WSKAŹNIKI ZAGROŻENIA WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	21
MAPA 2: WYBRANE ZASOBY POMOCY SPOŁECZNEJ ORAZ JEJ OTOCZENIA W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	24
MAPA 3. LICZBA RODZIN 3+ I ICH UDZIAŁ W POPULACJI RODZIN Z DZIEĆMI WEDŁUG POWIATÓW, NSP 2011	28
MAPA 4: UDZIAŁ MIESZKAŃCÓW Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ PRAWNĄ W OGÓLNEJ LICZBIE MIESZKAŃCÓW, NSP 2011	31
MAPA 5: STOPA BEZROBOCIA REJESTROWANEGO W MAŁOPOLSCE NA KONIEC 2014 ROKU	38
MAPA 6: UDZIAŁ OSÓB BEZROBOTNYCH, KTÓRYCH DOTYCZY ZJAWISKO „BEZROBOCIA RODZINNEGO” W CAŁKOWITEJ LICZBIE ZAREJESTROWANYCH BEZROBOTNYCH WG POWIATÓW – STAN NA 31 XII 2013 R.	39
MAPA 7: UDZIAŁ DŁUGOTRWALE BEZROBOTNYCH W OGÓLNEJ LICZBIE BEZROBOTNYCH W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	40
MAPA 8: UDZIAŁ OSÓB W RODZINACH ŚWIADCZENIOBIORCÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W LICZBIE LUDNOŚCI W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	44
MAPA 9: UDZIAŁ DŁUGOTRWALE KORZYSTAJĄCYCH W OGÓLE ŚWIADCZENIOBIORCÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	44
MAPA 10: ODSETEK OSÓB, KTÓRYM PRYZNANO ŚWIADCZENIA PIENIĘŻNE W OGÓLNEJ LICZBIE ŚWIADCZENIOBIORCÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	46
MAPA 11: ODSETEK OSÓB, KTÓRYM PRYZNANO ŚWIADCZENIA NIEPIENIĘŻNE W OGÓLNEJ LICZBIE ŚWIADCZENIOBIORCÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	46
MAPA 12: ODSETEK DZIECI I MŁODZIEŻY, KTÓRYM PRYZNANO POMOC W FORMIE POSIŁKÓW W OGÓLNEJ LICZBIE DZIECI I MŁODZIEŻY W WIEKU 7-18 R. Ż. W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	48
MAPA 13: LICZBA OSÓB KORZYSTAJĄCYCH Z USŁUG OPIEKUŃCZYCH I SPECJALISTYCZNYCH USŁUG OPIEKUŃCZYCH W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	49
MAPA 14: ODSETEK OSÓB, KTÓRYM UDZIELONO WSPARCIA W POSTACI PRACY SOCJALNEJ W LICZBIE LUDNOŚCI W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	50
MAPA 15: ODSETEK OSÓB OBJĘTYCH KONTRAKTAMI SOCJALNYMI W LICZBIE OSÓB, KTÓRYM PRYZNANO ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	50
MAPA 16: LICZBA INDYWIDUALNYCH PROGRAMÓW W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	52
MAPA 17: ODSETEK OSÓB, KTÓRYM UDZIELONO WSPARCIA POPRZEC PORADNICTWO SPECJALISTYCZNE W OPS W LICZBIE LUDNOŚCI W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	54
MAPA 18: ODSETEK OSÓB, KTÓRYM UDZIELONO WSPARCIA POPRZEC INTERWENCJĘ KRYZYSOWĄ W OPS W OGÓLNEJ LICZBIE ŚWIADCZENIOBIORCÓW W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	55
MAPA 19: LICZBA PEŁNOLETNICH OSÓB, KTÓRYM PRYZNANO POMOC NA USAMODZIELNIENIE W MAŁOPOLSCE W 2014 R. (OPUSZCZAJĄCY PIECZĘ ZASTĘPCZĄ I INNE INSTYTUCJE)	61
MAPA 20: ŚREDNIA LICZBA MIESZKAŃCÓW MAŁOPOLSKI NA 1 PRACOWNIKA SOCJALNEGO W OPS W 2014 R.	64
MAPA 21: ODSETEK PRACOWNIKÓW SOCJALNYCH OŚRODKÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE POSIADAJĄCYCH WYŻSZE WYKSZTAŁCENIE W 2014 R.	64
MAPA 22: PRACOWNICY SOCJALNI OŚRODKÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE POSIADAJĄCY I I II STOPIEŃ SPECJALIZACJI W ZAWODZIE PRACOWNIK SOCJALNY W 2014 R.	65
MAPA 23: OŚRODKI INTERWENCJI KRYZYSOWEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	69

MAPA 24: JEDNOSTKI SPECJALISTYCZNEGO PORADNICTWA ORAZ INNEGO RODZAJU PLACÓWKI SPECJALISTYCZNEGO PORADNICTWA w MAŁOPOLSCE W 2014 R.....	70
MAPA 25: MIESZKANIA SOCJALNE W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	72
MAPA 26: MIESZKANIA CHRONIONE W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	73
MAPA 27: RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA W MAŁOPOLSCE W 2014 R. (STAN NA 31 GRUDNIA 2014 R.).....	76
MAPA 28: PLACÓWKI OPIEKUŃCZO – WYCHOWAWCZE W MAŁOPOLSCE W 2014 R.....	78
MAPA 29: PLACÓWKI WSPARCIA DZIENNEGO W MAŁOPOLSCE W 2014 R.....	80
MAPA 30: ŚWIETLICE I KLUBY DLA DZIECI I MŁODZIEŻY W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	81
MAPA 31: WARSZTATY TERAPII ZAJĘCIOWEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	82
MAPA 32: ZAKŁADY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	83
MAPA 33: ZAKŁADY PRACY CHRONIONEJ W MAŁOPOLSCE W 2015 R.....	84
MAPA 34: ŚRODOWISKOWE DOMEK SAMOPOMOCY W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	85
MAPA 35: DOMEK POMOCY SPOŁECZNEJ I RODZINNE DOMEK POMOCY W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	86
MAPA 36: PLACÓWKI ZAPEWNIAJĄCE CAŁODOBOWĄ OPIEKĘ OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM, PRZEWLEKLE CHORYM LUB OSOBOM W PODESZŁYM WIEKU W MAŁOPOLSCE (STAN NA 1 STYCZNIA 2015 R.)	87
MAPA 37: DZIENNE DOMEK POMOCY W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	88
MAPA 38: UNIWERSYTETY TRZECIEGO WIEKU W MAŁOPOLSCE W 2015 R.:	91
MAPA 39: CENTRA I KLUBY INTEGRACJI SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	92
MAPA 40: SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE W MAŁOPOLSCE W 2015 R.....	93
MAPA 41: SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE W POLSCE W 2015 R.....	94
MAPA 42: PLACÓWKI ZAPEWNIAJĄCE MIEJSCA NOCLEGOWE I LICZBA OSÓB Z NICH KORZYSTAJĄCYCH W MAŁOPOLSCE W 2014 R....	95
MAPA 43: WSPÓŁPRACA OPS I PCPR Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI W MAŁOPOLSCE W 2014 R.....	97
MAPA 44: REALIZACJA PROJEKTÓW SYSTEMOWYCH W RAMACH DZIAŁANIA 7.1 PO W MAŁOPOLSCE W LATACH 2015 R.	103
 SPIS WYKRESÓW:	
WYKRES 1: RODZINY W MAŁOPOLSCE WEDŁUG LICZBY POSIADANYCH DZIECI, NSP 2011	26
WYKRES 2: UDZIAŁ POSZCZEGÓLNYCH KATEGORII WIEKOWYCH DZIECI Z RODZIN 3+ W MAŁOPOLSCE, NSP 2011.....	29
WYKRES 3: STRUKTURA WIEKU MIESZKAŃCÓW MAŁOPOLSKI NA TLE KRAJU W LATACH 2007-2014	29
WYKRES 4: ODSETEK OSÓB, KTÓRYCH PRZYCZYNĄ BIERNOSCI ZAWODOWEJ JEST CHOROBA LUB NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ W LATACH 2007-2013.....	32
WYKRES 5: ODSETEK MIESZKAŃCÓW MAŁOPOLSKI ŻYJĄCYCH PONIŻEJ MINIMUM EGZYSTENCJI, RELATYWNEJ GRANICY UBÓSTWA ORAZ USTAWOWEJ GRANICY UBÓSTWA W LATACH 2007 – 2013	34
WYKRES 6: ODSETEK MIESZKAŃCÓW POLSKI I REGIONÓW ŻYJĄCYCH W 2013 R. PONIŻEJ MINIMUM EGZYSTENCJI, RELATYWNEJ GRANICY UBÓSTWA ORAZ USTAWOWEJ GRANICY UBÓSTWA	34
WYKRES 7: STOPA BEZROBOCIA REJESTROWANEGO W MAŁOPOLSCE I W KRAJU W LATACH 2002-2014	36
WYKRES 8: STOPA BEZROBOCIA REJESTROWANEGO, STAN NA 31.12.2014 R.	36
WYKRES 9: STRUKTURA OSÓB BEZROBOTNYCH, KTÓRYCH DOTYCZY ZJAWISKO „BEZROBOCIA RODZINNEGO” W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM WG WIEKU – STAN NA 31 XII 2013 R.	39
WYKRES 10: UDZIAŁ KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY SPOŁECZNEJ W OGÓLNEJ LUDNOŚCI MAŁOPOLSKI W LATACH 2005 – 2014	43

WYKRES 11: GŁÓWNE PRZYCZYNY KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE W 2014 R.	58
WYKRES 12: GŁÓWNE PRZYCZYNY KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ W MAŁOPOLSCE W LATACH 2007 – 2014	59
WYKRES 13: ŚREDNIA LICZBA MIESZKAŃCÓW MAŁOPOLSKI NA 1 PRACOWNIKA SOCJALNEGO W OPS W LATACH 2005 – 2014	63

SPIS TABEL:

TABELA 1: RODZINY Z TROJGIEM LUB WIĘCEJ DZIECI W MAŁOPOLSCE, NSP 2011.....	27
TABELA 2: RODZINY Z CZWORGIEM LUB WIĘCEJ DZIECI W MAŁOPOLSCE, NSP 2011	27
TABELA 3: RODZINY 3+ W MAŁOPOLSCE WEDŁUG POWIATÓW, NSP 2011	28
TABELA 4: WSKAŹNIK ZATRUDNIENIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH W WIEKU 16-64 LATA W LATACH 2007-2013	32